

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Bilim Dalı

**DOĞAL AFETLERİN ETKİLERİNE VE AFET RİSK YÖNETİMİNE
TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN BAKIŞ: TÜRK VE JAPON
KADINLARININ DURUŞ NOKTASINDAN DOĞAL AFETLER**

Gül YALÇIN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara 2020

**DOĞAL AFETLERİN ETKİLERİNE VE AFET RİSK YÖNETİMİNE
TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN BAKIŞ: TÜRK VE JAPON
KADINLARININ DURUŞ NOKTASINDAN DOĞAL AFETLER**

Gül YALÇIN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

KABUL VE ONAY

Gül Yalçın tarafından hazırlanan “Doğal Afetlerin Etkilerine ve Afet Risk Yönetimine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakış: Türk ve Japon Kadınlarının Duruş Noktasından Doğal Afetler” başlıklı bu çalışma, 18 Mayıs 2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Danışman)

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

Gül Yalçın

20, 5, 2020

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*
- Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.*
- Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Doç.Dr. Nüket Paksoy ERBAYDAR danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Gül Yalçın

TEŞEKKÜR

Bana öğrettikleriyle ufkumu açan, beni cesaretlendiren, tezimin hazırlanmasında desteğini esirgemeyen çok değerli hocam Doç. Dr. Nüket Paksoy Erbaydar'a,

Yüksek Lisans öğrenimim sırasında bana verdikleri tüm değerli bilgilerle tez aşamasına gelmemi sağlayan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Aylin Görgün Baran, Prof.Dr. Aslıhan Öğün Boyacıoğlu, Prof. Dr. Birsen Şahin Küçük, Prof.Dr. Gülay Arıkan, Prof. Dr. Dilek Aslan, Prof. Dr. Şevkat Bahar Özvarış, Prof. Dr. Nazile Kalaycı ve Doç. Dr. İlknur Yüksel Kaptanoğlu'na,

Her zaman bana dayanak ve destek olan eşim Ümit Yalçın ve oğlum Can Yalçın'a,

Görüşlerini paylaşarak bu tezi gerçekleştirmemi sağlayan Türkiye ve Japonya'daki tüm katılımcılara içten teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

YALÇIN, Gül. *Doğal Afetlerin Etkilerine ve Afet Risk Yönetimine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakış, Türk ve Japon Kadınlarının Duruş noktasından Doğal Afetler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019.

Son yıllarda tüm dünyada artan sayıda ve şiddette görülen doğal afetler önemli can ve mal kaybına yol açmakta, yerel ve küresel düzeyde ekonomik ve sosyal koşulları olumsuz etkilemekte, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması çabalarını sekteye uğratmaktadır.

Gerek doğal afetlerde çoğu zaman hayatını kaybedenlerin çoğunluğunun kadın ve kız çocukları olması, gerek kadınların afet yönetimi sürecinde ortaya koydukları beceri ve katkılar, afet yönetiminin tüm aşamalarına (afete hazırlık, müdahale, iyileşme) toplumsal cinsiyet merceğinden yaklaşılmasını önemli kılmaktadır.

Bu düşünceden hareketle geçmişte büyük çaplı afetlere maruz kalan Türkiye ve Japonya özelinde kadınların afet deneyimlerinin analiz edilmesinin yararlı olacağı düşünülmüştür. Anılan iki ülkede bizzat afet deneyimi yaşamış kadınlarla ve bu alanda faaliyet gösteren STK temsilcileriyle derinlemesine görüşmeler yapılarak tecrübelerinin ortaya konulması, doğal afetlere kadınların perspektifinden bakılması amaçlanmıştır.

Böylelikle, kadınların afetlerden nasıl etkilendikleri ve afet yönetimi sürecinde ne tür katkılarda bulduklarının Türkiye ve Japonya bağlamında incelenmesi suretiyle afet yönetimine toplumsal cinsiyet perspektifinin dâhil edilerek afetlerle mücadelenin daha etkin kılınması çabalarına katkıda bulunulması hedeflenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Afetler, afet yönetimi, toplumsal cinsiyet, kadınlar, deprem, kırılganlık, direnç

ABSTRACT

YALÇIN, Gül, Master Thesis, Viewing the Effects of Natural Disasters and Disaster Management from a Gender Perspective: Disasters from the Standpoint of Turkish and Japanese Women, Ankara, 2019.

During the last years the increase of the number and intensity of natural disasters have resulted in big losses both human and material and adversely affected efforts toward achieving sustainable development goals.

Due to the fact that in most disasters, the majority of those who have lost their lives are women and girls and at the same time women display a special ability and resilience during the disaster management process, it is important to approach all phases of disaster management from a gender perspective. Today, the concept of “disaster risk reduction” has gained prominence in disaster management efforts thereby prioritising vulnerability and resilience and placing a special focus on gender. This has been the starting point of this thesis.

With these considerations it was deemed useful to analyse the disaster experiences of women in two countries, namely Turkey and Japan, which in the past years have experienced large scale natural disasters. With this purpose, in depth interviews have been carried out with women who have lived through disasters as well as with NGO’s which work in this field. The aim was to look at the natural disasters from the perspectives of women.

The purpose of this study is to analyse how women were affected from natural disasters and how they contributed to the disaster management process within the context of Turkey and Japan and thus to try to contribute to the work on how to render disaster management more efficient by integrating a more gender sensitive approach

Keywords: Disasters, disaster management, gender, women, earthquake, vulnerability, resilience

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM : ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ	3
1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi	
1.1.1. Araştırmanın Konusu	3
1.1.2 Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	4
1.1.3 Araştırmanın Problem Cümleleri.....	6
1.2. Araştırmanın Yöntemi	7
1.2.1. Veri Toplama Aracı.....	8
1.2.2. Araştırmanın Veri Toplama Süreci	9
1.2.3. Araştırmanın Veri Değerlendirme Süreci.....	10
1.2.4. Katılımcılar.....	11

1.3. Literatür Taraması.....	11
2.BÖLÜM : ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	15
2.1. Güncel Bir Sorun Olarak Afetler ve İnsani, Fiziki, Ekonomik ve Sosyal Etkileri.....	14
2.2. Afetlere İlişkin Temel Kavram ve Tanımlar	18
2.3. Toplumsal Cinsiyet	23
2.4. Afet Sosyolojisinin Gelişimi	25
2.5. Afetlerde Toplumsal Cinsiyet Unsuru,.....	27
2.6. Feminist Düşünce ve Yöntembilimin Afet Araştırmalarına Katkısı.....	34
2.6.1.Feminist Yöntembilimin Getirdiği Açılımlar.....	34
2.6.2.Feminist Kuramların Getirdiği Açılımlar.....	35
2.7. Afet Risk Yönetimine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinin Entegre Edilmesi	40
3.BÖLÜM: ARAŞTIRMA YÖRESİNİN TANITILMASI.....	43
3.1.Japonya ve Afetler.....	43
3.1.1.Kobe ve Sendai Depremleri.....	44
3.1.1.1.Kobe Depremi.....	44
3.1.1.2.Sendai Depremi ve Tsunamisi.....	46
3.1.2.Japonya'da Afet Yönetiminde Toplumsal Cinsiyet.....	47

3.2.Türkiye ve Afetler	59
3.2.1.Düzce/Kaynaşlı Depremi.....	60
3.2.2.Türkiye’de Afet Yönetiminde Toplumsal Cinsiyet.....	62
4. BÖLÜM: BULGU VE VERİLERİN ANALİZİ	70
4.1. Katılımcıların Özellikleri	70
4.1.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik özellikleri	69
4.2.Araştırma Problemleri Çerçevesinde Verilerin Analizi	73
4.2.1.Afet Öncesi.....	73
4.2.2.Afet Sırası.....	77
4.2.2.1.Afet Meydana Geldiğinde Bulunulan Mekan.....	77
4.2.2.2.İlk Refleks: Hayat Kurtarma.....	78
4.2.3.Afet Sonrası.....	80
4.2.3.1.Afetin Hemen Ardından.....	80
4.2.3.2.Toplu Barınma Merkezleri	83
4.2.3.3.Taciz/Şiddet.....	86
4.2.3.4.Müdahale ve İyileşme Döneminde Kadınların Katkıları.....	88
4.2.3.5.Afet Sonrası Hukuki Süreç.....	94
4.2.3.6.Uzun Vadeli Etkiler: Geçmeyen Travma.....	95
4.2.4.Gelecekte Afet Yönetimi Nasıl Olmalı: Kadınların Yorumları.....	97

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ104

KAYNAKÇA112

Ek 1. GÖRÜŞME SORULARI

EK.2. TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİNİ

EK 3. YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

KISALTMALAR DİZİNİ

WB:	World Bank/Dünya Bankası
WEF:	World Economic Forum/Dünya Ekonomi Forumu
AFAD :	T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
UN:	United Nations/Birleşmiş Milletler
CRED:	Center for Research on the Epidemiology of Disasters/Afetlerin Epidemiyolojisi Araştırmaları Merkezi
EAF:	East Asia Forum/Doğu Asya Forumu
EM-DAT(CRED):	The International Disasters Database/Uluslararası Afetler Veri Tabanı
JICA :	Japan International Cooperation Agency/Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı
IFRC :	International Federation of the Red Cross and Red Crescent Societies/Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu
IMF:	International Monetary Fund/Uluslararası Para Fonu
OECD:	Organisation for Economic Cooperation and Development/Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TAMP:	Türkiye Afet Müdahale Planı
UDSEP:	Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı
UNDRR(UNISDR):	United Nations Office for Disaster Risk Reduction/BM Afet Riskini Azaltma Ofisi

GİRİŞ

Afet, toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun başatme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay olarak tanımlanmaktadır.

Yerkürenin ve insan-doğa ilişkisinin yüzyıllar içerisinde geçirmiş olduğu dönüşüm sonucunda afetler hem nicelik hem de nitelik açısından insanlık için giderek artan bir tehdit oluşturur hale gelmiştir. Her sene ikiyüzbine yakın insanın doğal afetlerden olumsuz etkilendiği bilimsel araştırmalar tarafından ortaya konulmaktadır.

Afetler insani kayıpların yanı sıra büyük fiziksel zarara da yol açmakta, ulusal ve küresel ölçekte ciddi ekonomik kayıplara sebebiyet vermektedir. Öyle ki , afetler küresel kalkınma önünde ciddi bir engel oluşturmaya başlamıştır. Ayrıca, toplumsal yaşam ve düzen üzerinde uzun vadeli hasar ve aksamalara yol açmaktadır.

Bu açıdan, sebebi ne olursa olsun, afetlerle baş edilebilmesi için etkin bir afet risk yönetimi giderek daha fazla önem kazanmıştır. Afet risk yönetimi , afete yol açabilecek tehlike ve riskin önceden belirlenmesini, analiz edilmesini ve bu riskin azaltılmasını sağlayacak imkan ve kaynakların ve önceliklerin belirlenmesini gerektirmektedir. Bu imkan ve kaynakları ortaya koyan politika ve planların etkin bir şekilde oluşturulması da toplumların kapasite ve kırılganlık analizlerinin doğru yapılmasını gerektirmektedir.

Afetlerle ilgili bilimsel çalışmalar, bir tehlikenin afet niteliği kazanmasının toplumların kırılganlık ve kapasiteleriyle doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Keza, araştırmalar, kadın ve erkeklerin afetlerden etkilenme, afetleri tecrübe etme ve afete tepki verme biçimlerinde farklılıklar olduğuna işaret etmektedir. Afetlerde kadınların ve kız çocuklarının erkeklere oranla daha fazla can kaybına uğradıkları ve daha olumsuz etkilendikleri görülmektedir. Diğer taraftan, kadınlara özgü bilgi ve becerilerin onlara aynı zamanda, afet risk yönetimi sürecinin her aşamasına aktif bir şekilde katkıda bulunan etkin bir insan

kaynağı niteliği kazandırdığı da afet araştırmalarınca ortaya konulan bulgulardan görölmektedir.

Bu kapsamda, etkin bir afet risk yönetiminin toplumsal cinsiyet perspektifini içermesinin önemi afetler alanında çalışan kişi ve kurumlarca ve uluslararası kuruluşlar tarafından daha fazla vurgulanır hale gelmiştir. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanması, onlara verilen toplumsal rolleri anlatmak için kullanılagelen bir kavram teşkil etmektedir. Bu kavram, toplumu daha iyi anlamayı sağlayan bir mercektir, kadın ve erkekler arasındaki güç ilişkilerini irdeleme, anlama ve eşitsizlikleri sorgulamaya yönelik bir olgu olarak görölmektedir.

Toplumsal cinsiyete duyarlı bir afet risk yönetiminin, hedeflerin daha iyi belirlenmesini, kaynakların daha etkin kullanılmasını, gerçek ve güncel ihtiyaçların karşılanmasını, afetlere yönelik kırılganlıkların azaltılmasını, afetlere ilişkin ikincil sorunların oluşmasını önleyebileceği düşünölmektedir.

Bir taraftan afetlerde kadınların toplumsal cinsiyete dayalı mağduriyetleri , diğer taraftan kadınların afetler bağlamında kapasite ve becerilerinden daha fazla nasıl istifade edilebileceği konularındaki bilinç düzeyi ve farkındalığı artırmak, bunların kamu politikaları açısından daha fazla dikkate alınmasını sağlamak için bu alandaki bilimsel çalışmaların yaygınlaştırılması yararlı görölmektedir. Bu bağlamda kadınların afetler karşısındaki deneyimlerinin farklı ülke ve kültürel kapsamlarda daha fazla incelenmesi, başka bir ifadeyle afetler konusunda dünyanın farklı bölgelerindeki kadınlarının sesine daha fazla kulak verilmesi, afet risk yönetiminin küresel boyutta daha etkin ve verimli kılınması açısından önemlidir.

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

1.1. 1. Araştırmanın Konusu

Afet, “toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun başatme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay” olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2014: 23).

Dünyada doğal afetlerin meydana geliş sıklığı, şiddeti ve yoğunluğu artmış bulunmaktadır. Artışın endişe verici boyutlara ulaştığı görülmektedir. Son 20 zarfında 1.3 milyon insan hayatını kaybetmiş, 4.4 milyar insan yaralanmış, yeti kaybına uğramış, evsiz kalmıştır (UNISDR, 2018).

Türkiye, sahip olduğu tektonik, sismik, topografik ve iklimsel yapı ve diğer sebeplerle doğal afetlerle sıklıkla karşı karşıya kalan bir ülke konumunda olup dünyada depremlerden kaynaklanan ölümler açısından üçüncü, etkilenenler açısından ise sekizinci sırada yer almaktadır (AFAD).

Öte yandan, dünyada altı şiddetinin üzerinde meydana gelen depremlerin %20’si Japonya’da meydana gelmektedir. Ancak Japonya’nın özelliği, tam bir doğal afetler ülkesi olmasına rağmen riske karşı önlem alma kültürünün gelişkinliğine bağlı olarak en az kurban veren ülke konumunda bulunmasıdır. Buna rağmen Japonya, 1995 yılında Kobe’de, ardından, 2011 yılında Sendai’de meydana gelen deprem ve tsunamide büyük kayıplar vermiştir. Bu deneyimin ardından Japonya uluslararası alanda afet risklerinin azaltılması girişimlerine öncülük yapma çabalarını artırmış, ülke içinde afet yıkımlarının engellenmesi için yeni önlemler almıştır.

Doğal afetlerle başetme açısından gözönünde bulundurulması gereken önemli bir husus, bir tehlikenin afet niteliği kazanmasının toplumların kırılganlığıyla doğrudan ilişkisidir. Aşırı bir doğa olayının bir afete dönüşmesinin toplumun kırılganlık durumuyla doğru orantılı olduğu afet çalışmaları bağlamında genel kabul gören bir olgudur. Ancak kadın ve erkeklerin risk durumları, afetlerden etkilenme biçimleri ve kırılganlık (örselenebilirlik, zarar görebilirlik, savunmasızlık) düzeyleri farklılık arz etmektedir. Bu kırılganlık farklılığı da toplumsal cinsiyet olgusuyla doğrudan bağlantılıdır (UNISDR, 2009). Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler sebebiyle doğal afetlerin kadınlar ve kız çocukları açısından daha büyük mağduriyetlere yol açtığı görülmektedir. Doğal afetlerde hayatlarını kaybedenlerin ya da zarar görenlerin çoğunluğunun kadınlardan oluşması bunu ortaya koymaktadır.

Bu araştırmanın konusunu Türkiye ve Japonya gibi doğal afetlere sıklıkla maruz kalan iki ülkede kadın deneyimlerinin mercek altına alınarak, onların görüş ve beklentilerinin öğrenilmesi; bunlar ışığında iki ülkede kadınların afetlerden etkilenme biçimlerindeki olası benzerlik ve farklılıklar ile afet yönetimindeki katkılarının incelenmesi, böylelikle toplumsal cinsiyet unsurunun afet yönetimi bağlamındaki yeri ve etkisinin tespit edilmesi oluşturmaktadır.

1.1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Afetlerin yol açtığı hasarlar çok boyutludur. İnsani kayıpların ötesinde afetler küresel kalkınma açısından ciddi bir risk oluşturan boyutlara ulaşmıştır. Fiziksel ortam ve altyapıyı zarara uğratan afetler, çevre ve ekosistemi de tahrip etmekte, hizmet ve ürünler üzerinde dolaylı olumsuz etkiler oluşturmakta, ekonomik kriz, siyasi ve sosyal kargaşa gibi sonuçları da olabilmektedir. Kalkınmakta olan ülkelerde nüfusun %85'i deprem, sel ve kuraklık gibi afetlerin etkilerine açık durumdadır (Kuterdem, Akın, 2011: 1).

Afetlerin küresel düzeyde çok boyutlu ve olumsuz sonuçları olmasına rağmen 2012-2016 döneminde küresel düzeyde afetlere ilişkin bilimsel yayınların oranı

tüm akademik yayınların yalnızca %0,22'sini oluşturmuştur ve bu alandaki bilimsel yayınlar daha çok gelişmiş ülkeler başta olmak üzere (ABD, İngiltere, Çin, Japonya) belirli bazı ülkelere üretilmektedir (Elsevier, 2017). Afetlerden büyük ölçüde etkilenen çoğu ülkede ise bu alandaki bilimsel çalışmalar azdır.

Etkin bir afet yönetimi açısından toplumsal cinsiyet unsurunun önemi son dönemde uluslararası planda giderek öne çıkmakta, afete ilişkin uluslararası ve ulusal strateji belgelerinde yer almaktadır. Özellikle Birleşmiş Milletler (BM) bu alanda yürütülen çalışmalarda başı çekmektedir. Afetle mücadele alanında uluslararası planda temel referans belgelerinden biri olan Ocak 2005 tarihli "Hyogo Çerçeve Eylem Planı" nda toplumların ve ulusların afetlerin etkilerine karşı daha dirençli hale getirilmelerine yönelik tedbirler bağlamında "tüm afet risk yönetimi politika, karar alma süreçlerine-risk analizi, erken uyarı, bilgi yönetimi ve eğitim dâhil- toplumsal cinsiyet perspektifinin dâhil edilmesi gerektiği" belirtilmiş ve ulusal platformlar bu taahhütleri ülke düzeyinde geliştirme sorumluluğu almışlardır. Bu husus Hyogo'nun devamı niteliğinde olan "Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçeve Belgesi" nde de vurgulanmış; afetlerin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkileri bağlamında Sendai kararlarına yapılan atıfla BM Binyıl Kalkınma Hedefleri'nde de yer almıştır. (UN, 2010: 4; UN 2015: 13 ve UN, 2015: 22).

Ancak, UNDRR (eski adıyla UNISDR) yayınlarına göre, çeşitli ülkelerin afet risk yönetimi sürecine toplumsal cinsiyet perspektifini entegre etme yönünde bilinçlendirme ve savunuculuk çalışmaları yeterli düzeye ulaşmamış, bu çabalar daha ziyade sınırlı ve düzenli olmayan faaliyetlerle sınırlı kalmıştır. Özellikle toplumsal cinsiyetin afet risk yönetimiyle ilgili mevzuatta ana akımlaştırılması çalışmalarının ise yetersiz düzeyde olduğu belirtilmektedir (UNDRR, 2009: 3).

Türkiye'de bu yöndeki bilimsel araştırma ve çalışmaların son dönemde artmakla birlikte henüz çok yaygın olmadığı görülmektedir.

Bu araştırmayla bu alandaki bilimsel çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

1.1.3. Araştırmanın Problem Cmleri

Araştırmaya ilişkin veriler aşağıdaki problem cmleri çerçevesinde analiz edilecektir:

1. Türkiye ve Japonya'da afetler öncesinde kadınların olası bir afet ve yapılması gerekenler konusundaki bilgi ve farkındalıkları nasıldır?
2. Afetler sırasında bu kadınlar ne tür reflekslerle hareket etmiş, neler yapmışlardır? İki lke kadınlarının afet deneyimleri arasındaki benzerlik ya da farklılıklar nelerdir?
3. Afetler sonrasında müdahale sürecinde bu kadınlar neler yaşamışlardır? Bu sürece katkıları olmuş mudur? Olmuşsa ne tür katkılarda bulunmuşlardır? Toplumsal cinsiyet faktörü kadınların bu bağlamdaki rollerini nasıl şekillendirmiştir? Bu açıdan yaşanan deneyimler arasında benzerlik ya da farklılıklar nelerdir?
4. Afet sonrası iyileşme sürecinde kadınlar neler yaşamışlardır? Toplumsal cinsiyet faktörü kadınların bu bağlamdaki rollerini nasıl etkilemiştir? Bu açıdan yaşanan deneyimler arasında benzerlik ya da farklılıklar nelerdir?
5. Çalışma kapsamındaki iki ülkede kadınların afet döneminde sosyal ağlar geliştirme süreçleri nasıl olmuştur? İki lke açısından benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?
6. Araştırma kapsamındaki kadınların afet sürecinde karşı karşıya kaldıkları belli başlı sorunlar, güçlükler, sıkıntılar neler olmuştur?
7. Kadınların kaynaklara erişim, kaynaklar üzerinde hak ve denetim açısından konumları nasıldır?
8. Kadınların afet yönetimine başlıca katkıları neler olmuştur?

9. Kadınların afet yönetim yapılarında, karar alma ve yönetim kademelerindeki konumları nasıldır? Bu onların afet yönetim sürecindeki katkılarını nasıl etkilemiştir?
10. Kadınların afet yönetimine katılımlarının afete karşı direnç ve kapasiteyi artırmaya yönelik çalışmalardaki önemi ve katkıları nelerdir?
11. Kadınların afet yönetimine katılım ve katkıları nasıl teşvik edilebilir?
12. Afet yönetiminin etkin kılınması amacıyla gelecekte neler yapılabileceğine dair kadın afetzedelerin ve STK'ların görüşleri nelerdir?

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, afetlerde kadınların deneyimlerine feminist perspektiften bakılmasını amaçlamıştır. Kadınların daha kapsayıcı, nüanslı ve ayrıntılı bakış açılarına sahip oldukları, konunun kadın bakış açısından incelenmesinin güçlü bir objektivite için uygun bir zemin oluşturduğu anlayışından hareket edilmiştir.

Araştırmada, katılımcıların bakış açılarını ortaya çıkarma ve deneyimlerine ilişkin ayrıntılı veri sağlama açısından en uygun olduğu düşünülen nitel yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemin seçilmesinde nitel araştırma yönteminin “sosyal olanın bilgisinin insanların kendi ifade ve alıntılarında derlendiği bir araştırma olması” belirleyici olmuştur (Kümbetoğlu, 2017: 38).

Öte yandan nitel araştırma yöntemlerinin “karmaşık, değişken, tartışmalı-birçok yöntem ve araştırma uygulamalarının olduğu- bir alan olması, devasa bir çeşitliliği kapsamı” da araştırma konusu bakımından bu yöntemin seçiminde önem taşımıştır (Punch, 2014: 132).

Neuman'a (2000) göre nitel araştırma yürütenler toplumsal yaşamı daha bütünsel olarak anlamak için kişisel anlayış, duygular ve insan perspektifinden yararlanırlar.

Afetler gibi travmatik olaylar sırasında yaşanan deneyimlerin incelenmesinin gerektirdiği duygusal, kişisel ve insani perspektif, birebir etkileşim ve gözlem olanağı nitel yöntemin araştırma açısından en uygun yöntem olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Nitel yöntemin, sürecin özüne, derinine inmeye imkân sağlaması, bütüncül bir kavrama sağlaması da bu araştırmanın verimli olması açısından dikkate alınmıştır.

Görüşmelerde, katılımcıların niteliğine göre (afetzedede, STK temsilcisi) daha önceden hazırlanmış, yapılandırılmış soru formlarından yararlanılarak katılımcıların bakış açılarını ortaya çıkarmaya ve deneyimlere ilişkin ayrıntılı bilgi teminine çalışılmıştır.

1.2.1. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı olarak derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmış ve katılımcılara yaşadıkları afet deneyimleriyle ilgili sorular sorularak araştırma konusuna yönelik mümkün olduğunca zengin veri sağlanmaya çalışılmıştır.

Görüşmeler, katılımcıların kendilerini rahat hissettikleri ortamlarda, onların tercihlerine göre tespit edilen mekânlarda yapılmış, görüşme öncesinde çalışma hakkında bilgi verilerek, gönüllü katılım formunda yeralan, araştırmanın niteliği ve sağlanacak bilgilerin akademik kapsam içerisinde kullanılacağı gibi hususlar izah edilmiştir.

Dört katılımcının birebir yerine bir grup olarak görüşmeyi tercih etmesi üzerine onlarla grup görüşmesi yapılmış, kalan tüm katılımcılarla birebir görüşülerek ses kaydı alınmış veya not tutulmuştur. Görüşmeler öncesinde gidilen bölgelerin sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri, toplumsal cinsiyet verileri hakkında araştırma yapılmış, bölgeye ilişkin gözlemlerde bulunulmuştur.

1.2.2. Araştırmanın Veri Toplama Süreci

Araştırma yeri afet deneyimini yoğun olarak yaşamış olan ve toplumsal cinsiyet algı ve rollerinin nisbeten benzer olduğu Türkiye ve Japonya'nın afet deneyimi yaşamış bölgeleridir. Bu çerçevede, Japonya'nın Sendai ve Kobe illeri ile Türkiye'nin Düzce ili Kaynaşlı ilçesine gidilerek toplam 24 kişi ile görüşülmüştür. Amaçlı örnekleme yaklaşımının benimsendiği araştırmada katılımcıların, özellikle afetlerde katılımcıların belirlenebilmesi için her iki ülkede afetler alanında faaliyet gösteren STK'larla temas edilmiştir.

Araştırmada katılımcılar;

-Japonya'da, üç ayrı şehirde (Kobe, Sendai ve Tokyo) Kobe veya Sendai depremini yaşamış kadın afetzedeler ile bu alanda bilgi ve deneyim sahibi olan sivil toplum kuruluşu (STK) ve kurum temsilcilerinden (toplam 12 kişi);

-Türkiye'de, Düzce'nin Kaynaşlı ilçesinde Düzce depremini yaşamış kadın afetzedeler ile Düzce ve Ankara'da bu alanda bilgi ve deneyim sahibi STK'lar ile kurum temsilcilerinden (toplam 12 kişi) oluşmuştur.

Katılımcılara görüşme öncesinde araştırmanın niteliği hakkında bilgi verilmiş, gönüllü katılım formu okutularak ve imzalatılarak onayları alınmıştır. Görüşmeler öncesinde ses kaydı alınacağı belirtilerek izinleri alınmış, izin veren 17 görüşmenin ses kaydı alınmış, diğer katılımcılarla görüşmelerde not tutulmuştur. Kaynaşlı'da bazı görüşmecilerin birebir yerine grup halinde görüşmeyi tercih etmeleri üzerine grup görüşmesi yapılmıştır. Grup görüşmesine katılmayı kabul eden afetzedelerden üçü, görüşmenin başlamasından kısa bir süre sonra strese girdiklerini, kendilerini iyi hissetmediklerini ve görüşmeyi yapamayacaklarını belirterek ayrılmışlardır. Bunlardan ikisinin afet sırasında ailede kayıp yaşayanlar oldukları anlaşılmıştır.

Görüşmelerde önceden hazırlanan soru formundan yararlanılarak katılımcıların deneyimlerine ilişkin bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Görüşme mekânı katılımcıların istekleri doğrultusunda belirlenmiş, genelde ofis/kafe/dernek bürosu gibi mekânlarda gerçekleştirilmiştir.

Japonya'da katılımcılarla yapılan görüşmeler Türkçe bilen bir Japon tercüman yardımıyla yapılmış olup kurum ve STK temsilcileri ile doğrudan araştırmacının kendisi tarafından İngilizce olarak görüşülmüştür.

Görüşmelerin her biri yaklaşık bir saat sürmüştür. Japonya'da tercüman kullanılan görüşmelerin süresi daha uzun olmuştur.

1.2.3. Araştırmanın Veri Değerlendirme Süreci

Değerlendirme sürecinde öncelikle ses kayıtları ve alınan notlardan oluşan veri detaylı bir şekilde tekrar tekrar okunarak incelenmiş, daha sonra verilerin kavramsal kodlaması gerçekleştirilerek kategori ve temaların belirlenmesi yoluna gidilmiştir.

Veri analizinde kısmen betimsel (çözümlerdeki verilerin özgün şekillerine sadık kalınarak ve bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntılar yaparak betimsel bir yaklaşımla veri sunma) kısmen sistematik (verilerin betimsel olarak sunulmasına ilave olarak verilerde yer alan bazı kavram ve temaların belirlenmesinin ardından bunlar arasında karşılaştırma yaparak birbirine zıt veya benzer noktaları ortaya çıkarmak) yaklaşımlardan yararlanılmıştır. Daha sonra niteliksel veride öne çıkan ortak eğilimler ve farklılıkların ortaya konulması ve anlatıların ayrıntılarında gizlenen anlatımın ortaya çıkarılmasını hedefleyen analiz aşamasına geçilmiş, ayrıştırılan ve gruplanan verilerin yorumlanması yoluna gidilmiştir.

1.2.4 Katılımcılar

Katılımcılar, bir yandan, Türkiye'nin Düzce/Kaynaşlı İlçesinde 12 Kasım 1999 depremini yaşamış kadınlar ile afet alanında faaliyet gösteren STK/ kurum temsilcileri; diğer taraftan, Japonya'da 1995 Kobe depremi ve 2011 Sendai deprem ve tsunamisini yaşamış kadınlar ile yine afet alanında faaliyet gösteren STK/kurum temsilcilerinden oluşmuştur.

Afetzedelerin tümü kadınlardan, STK temsilcilerinin ise bir Türk STK'sı hariç tamamı yine kadınlardan oluşmuştur. Gerçek isimleri kullanılmayarak kodlanan katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim ve diğer bilgilerine yer veren tablo bulgu ve verilerin incelendiği 5. bölüm'de, "Bulgu ve Verilerin Analizi/Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri" başlığı altında yer almaktadır.

1.3 Literatür Taraması

Çalışmada araştırmının konusuyla bağlantılı kitap, tez ve benzeri bilimsel yayın ve makaleler, başta BM olmak üzere ilgili uluslararası örgütlerin ve afetlerle ilgili çalışmalar yapan yardım kuruluşlarının, resmi kurumların raporları ve kararları ile basın haberlerinden yararlanılmıştır.

Afet kavramının ele alındığı bölümde, temel kavramlara ilişkin afetlerin fiziksel boyutuna ağırlık veren Tyagi, White ve Prince'in değerlendirmeleri incelenmiş, daha sonra, Quarantelli'nin afetlerin bireysel baş etme becerileri ve sosyal sistemlerin işleyişi ile bağlantısına vurgu yapan çalışmalarından yararlanılmıştır. Afetlere ilişkin tehlike, afet, risk, kırılganlık, kapasite gibi temel güncel kavramlar konusunda BM, AFAD ve Ergünay'ın tanımlamalarından yararlanılmış, bu çerçevede Pincha'nın kapasite artışıyla kırılganlığın azalması konusundaki bulgularına yer verilmiştir.

Araştırmada toplumsal cinsiyet kavramının gelişimi konusunda bu terimi sosyolojiye kazandıran Oakley ile Wharton ve Wood'un toplumsal ve kültürel kişilik özelliklerini tanımlama aracı olarak toplumsal cinsiyetle ilgili değerlendirmeleri, Ecevit, Tongue ve Walby'nin toplumsal cinsiyet ve feminizmlerle ilgili tanım ve tespitlerinden yararlanılmıştır.

Afet sosyolojisinin gelişimine öncülük eden O'Keefe, Westgate ve Wisner'in çalışmaları incelenmiş, bu çerçevede, afetlerin "ekstrem fiziksel olaylarla kırılan bir insan topluluğunun bir araya gelmesi" neticesinde ortaya çıktığı, dolayısıyla doğa olayları olarak görülen afetlerdeki "doğallık" faktörü üzerine yeniden düşünmek gerektiği yönündeki değerlendirmeleri ele alınmıştır. Araştırmada ayrıca, Quarantelli'nin doğa olaylarının afete dönüşmesinde insan unsurunun temel belirleyiciliğine ilişkin saptamaları incelenmiştir.

Kadınların afetlerden ne şekilde etkilendikleri konusunda Neumayer ve Plumber tarafından 141 ülkede meydana gelen afetlere ilişkin olarak yapılan araştırma ve buradaki bulgulardan istifade edilmiş, kadınların ve çocukların erkeklere kıyasla 14 kat daha fazla ölme riski altında bulunduğu hususu dikkate alınmıştır.

Kadınların toplum içerisindeki konum ve rolleri itibariyle afetler karşısında hem kırılabilirlikleri, hem de afet yönetimi sürecinin farklı aşamalarında ortaya koydukları beceri ve katkıların afetler konusuna toplumsal cinsiyet merceğinden bakılmasını gerektirdiği konusunda Enarson, Phillips ve Morrow'un çalışmaları, kadınların toplum temelli örgütlenmeler yoluyla risk yönetimi ve afete müdahale süreçlerindeki rolleri konusunda Thomas ve Wisner'in eserleri yararlanılan kaynaklar arasında yer almıştır. BM ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) konuyla ilgili rapor ve değerlendirmeleri de incelenmiştir. Afetler alanında faaliyet gösteren İngiltere merkezli yardım kuruluşu Oxfam'ın afetlerle ilgili çalışmaları ve gözlemlerini içeren yayınlarından da istifade edilmiştir.

Feminist yöntem ve kuramların afetlere ilişkin sosyolojik araştırmalarda sağladığı katkı ve açılımlar konusunda Enarson ve Phillips'in yayınlarından istifade edilmiş,

feminist yöntemin afetler alanındaki sosyal kuramda eksik olan “kadın” unsurunu etkin kılmaya yardımcı olacak yararlı bir araç olarak kullanılabilceği yolundaki değerlendirmeleri dikkate alınmıştır.

Japonya’ya ilişkin ülke ve afet verileri için OECD, East Asia Forumu belgelerinden, Kobe ve Sendai afetlerine ilişkin veriler konusunda anılan şehirlerin yerel yönetimlerinin verilerinden, Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) raporlarından ve Norio, Kajitani vd’nin değerlendirmelerinden, Japonya’nın toplumsal cinsiyet perspektifini afet yönetimine entegre etme çalışmaları konusunda Japonya Kabine Ofisi ve Hükümeti verilerinden yararlanılmıştır. Chanlett-Avery’nin Shinzo Abe’nin womenomics politikası üzerine değerlendirmeleri de dikkate alınmıştır. Bu konularda Economist, Asia Review, The Strait Times, The New York Times ve çeşitli Japon yayın ve makaleleri incelenmiş, afetlerin yol açtığı sivil toplum uyanışını değerlendiren Aldrich’ten yararlanılmıştır.

Ülkemizdeki afet verileri Türkiye Mimar ve Mühendis Odaları Birliği (TMMOB) raporu, JICA raporu, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) 10. Kalkınma Planı Doğal Afet Yönetiminde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, AFAD kaynakları, depremler konusundaki çeşitli yayınlar ve basın haberleri, afetler konusunda Ergünay’ın “Türkiye’nin Afet Profili” ve ilgili çalışmaları, Ersoy’un ekonomik kayıplara ilişkin verileri, Kümbetoğlu’nun Düzce depremi konusundaki değerlendirmeleri, Kaynaşlı’daki depremi konusunda Kaynaşlı Kriz Yönetim Merkezi ve ilçe etüt raporları istifade edilen kaynaklar olmuştur.

Türkiye’deki afet yönetimi konusunda AFAD kaynakları, kadınların Marmara depremi sırasındaki rol ve faaliyetleri konusunda Kümbetoğlu, Işık, Özer, Mishal, Gündoğru ve Özcep’in değerlendirmeleri, afet yönetiminde toplumsal cinsiyet perspektifinin entegre edilmesi bağlamında afet mevzuatının inceleyen Kadioğlu ile Erbaydar, İnal ve Kaya’nın çalışmaları incelenmiştir.

Ayrıca, Türkiye’de toplumsal cinsiyete ilişkin TÜİK verileri, Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Uçurumu 2018 raporu, UNDP cinsiyet endeksi verileri, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, TBMM Kadın, Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu verileri gözden geçirilmiştir.

2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Güncel Bir Sorun Olarak Afetler ve İnsani, Fiziki, Ekonomik ve Sosyal Etkileri

Bu araştırmanın konu ve kapsamı doğa kaynaklı afetleri esas aldığından kavramsal çerçeve de doğa kaynaklı afet türleriyle sınırlı olarak irdelenmiştir.

Afetler, insanlık tarihi boyunca süregelen, bazı medeniyetleri ortadan kaldırmaya varacak kadar yıkıcı etkilere yol açabilmiştir.

Bugün yerkürenin geçirmekte olduğu değişimler ve özellikle insanın doğayı etkileyen tasarrufları afetlerin nitelik ve niceliğini etkilemektedir. Artan nüfus, plansız kentleşme, ekosisteme zarar veren ekonomi/sanayi politikaları gibi gelişmelerin etkisiyle afetlerin meydana gelme sıklığı ve şiddetinde önemli bir artış yaşanmakta, yeni doğal afet tipleriyle de karşılaşılmaktadır.

Afetlerin yol açtığı insani ve ekonomik kayıplar ciddi boyutlara ulaşmıştır. 1998-2017 yılları arasında iklimle ilişkili ve jeofizik afetlerden dolayı 1,3 milyon insan hayatını kaybederken, 4,4 milyar kişi yaralanmış, evsiz kalmış, yerinden edilmiş ya da acil yardıma muhtaç kalmıştır. Ölümlerin çoğu jeofizik olaylardan, ağırlıklı olarak deprem ve tsunamilerden kaynaklanırken, tüm afetlerin %91'ine sel, fırtına, kuraklık, sıcak hava dalgaları ve diğer aşırı hava olayları sebebiyet vermiştir (UNISDR/CRED, 2018).

Sadece 2018 yılına bakıldığında 281 doğal afet gerçekleşmiş, 10.373 kişi hayatını kaybetmiş, 60 milyonu aşan insan afetlerden etkilenmiş, bunun dünya genelinde ekonomik maliyeti 131,7 Milyar Dolar olmuştur (UNISDR/CRED, 2018).

Afetler ulusal ve küresel ekonomi açısından giderek daha maliyetli hale gelmektedir. 1998-2017 yılları arasında afete maruz kalan ülkelerin doğrudan ekonomik kayıpları 2,908 Trilyon Dolar olarak hesaplanmaktadır. Bu meblağ, 1978-1997 yılları arasında meydana gelen kayıplarla karşılaştırıldığında %68'lik bir artışa işaret etmektedir. Aşırı iklim olaylarından kaynaklanan kayıplardaki artış ise aynı dönemde %151 olarak belirtilmektedir (UNISDR/CRED, 2018: 2).

Afetlerin ekonomik etkileri çok yönlü olabilmektedir. Doğrudan etkilere (alt yapı, yapı ve techizatta oluşan hasarlar) ek olarak dolaylı etkiler (fiziki sermayede meydana gelen hasarlar sebebiyle iş durması sonucu oluşan üretim ve ücret kaybı ile afet nedeniyle yapılan ek harcamalar ve maliyetler) afetlerin olumsuz sonuçlarının katlanarak artmasına yol açmaktadır.

Küresel kayıpların 1980'lere göre son 10 yılda yılda dört kat arttığına dikkat çeken Dünya Bankası'nın hesaplamalarına göre afetlerin küresel ekonomiye maliyeti yılda 520 Milyar Doları bulmakta ve her yıl 26 milyon kişiyi yoksulluğa itmektedir (WB, 2016). Aslında afetlerin yükünü esas olarak yoksullar omuzlamaktadır. EM-DAT'ın raporuna göre afetlerden kaynaklanan ekonomik kayıplar toplam mutlak kayıplar yerine gayri safi milli hasılanın ortalama yüzdesi olarak hesaplandığında afetlerden en fazla zarar gören ülkelerin tümünün düşük gelirli ülkelerden oluştuğu görülmektedir. Öte yandan, afetlerin yol açtığı kayıplara ilişkin olarak yüksek gelirli ülkeler tarafından yapılan kayıp bildirimleri 1998-2017 döneminde %61 düzeyindeyken, düşük gelirli ülkelerin aynı dönemde afet kayıplarına ilişkin bildirimleri %13 düzeyinde kalmaktadır. Dolayısıyla düşük gelirli ülke gruplarının afet kayıplarına ilişkin veriler yetersiz düzeyde olduğundan gerçek kayıp miktarları bilinmemektedir (UNISDR/CRED Raporu, 2018: 4-17).

Düşük gelirli ülkelerin afetlerdeki insani kayıpları da daha fazladır. 1998-2017 döneminde kayıtlı olan afetlerin %43'ü düşük ve orta gelirli ülkelerde meydana gelmiş ve bu ülkelerdeki ölüm oranı %68 olmuştur. Buna karşılık aynı dönemde yüksek gelirli ülkelerde afetlerin %27'si yaşanırken ölüm oranı %9 olarak gerçekleşmiştir. Yapılan hesaplamalara göre en fakir ülkelerde afetlere

maruz kalan bölgelerde yaşayan nüfustaki ölüm ihtimali en zengin ülkelerdeki aynı bölgelere göre yedi kat daha fazladır. (UNISDR/CRED Raporu, 2018: 4-17).

Son dönemdeki bazı afetlerin ekonomik maliyetlerine ilişkin bilgiler aşağıda sunulmaktadır:

2004 Hint okyanusu deprem ve tsunamisi, çok uluslu (12 ülkeyi etkilemiştir) :15 Milyar Dolar,

2008 Ike Kasırgası, ABD: 30 Milyar Dolar,

2005 Katrina Kasırgası, ABD: ABD sigortaları tarafından telafi edilen miktar 45 Milyar Dolar,

2008 Sichuan Depremi, Çin: 148 Milyar Dolar,

2011 Tohoku (Sendai) deprem ve tsunamisi, Japonya: 300 Milyar Dolar,

2011 Tayland Sel ve Su Baskınları: 46 Milyar Dolar,

2011 Christchurch depremi, Yeni Zelanda: 40 Milyar Dolar,

2013, Alberta Sel ve Su Taşkını, Kanada: yaklaşık 5 Milyar Dolar,

2013 Haiyan Süper Tayfunu, Filipinler: 1,5 Milyar Dolar

(Kiprop, 2017)

Afetlerin etkileri can ve mal kaybı ile ekonomik kayıplarla sınırlı kalmamakta, çevresel ve sosyal boyutları da önem taşımaktadır. Depremler çoğu zaman yangın, patlama, çevre kirliliği ve su baskını gibi başka afetleri tetikleyebilmektedir. Örneğin, Japonya'da 2011'de meydana gelen deprem ve tsunami, yangın ve nükleer kazalar gibi farklı afetlere de yol açmıştır. (Kadioğlu, 2011). Afetler sebebiyle meydana gelen nükleer veya kimsayal sızıntılar ve benzeri olaylar su ve toprakta ciddi kirlenmelere, çevre tahribatına yol açmaktadır.

Sosyal olarak da afetler toplum yapısını önemli biçimde sarsabilmekte, can kayıpları, yaralılar, artan hastalıklar gibi doğrudan etkilere ek olarak, psikolojik rahatsızlıklar, stres ve benzeri sorunlar toplumu bazen uzun vadeli olarak etkileyebilmektedir.

2.2. Afetlere İlişkin Temel Kavram ve Tanımlar

İnsanlık varoluşundan bu yana afetlerle mücadele etmektedir. Afetlerin zararlı etkilerine karşı korunmaya yönelik girişimler binlerce yıl öncesine kadar gitmektedir. Bazı binaları depremden korumaya yönelik girişimlere 2000 yıl öncesinde dahi rastlanmaktadır (Tyagi, 2007). Bu tedbirler daha ziyade içgüdüye ve geleneksel bazı uygulamalara dayanmıştır.

Afetlerle mücadelede bilimsel ve teknolojik yöntemlerin kullanılması ise sanayi devrimi sonrasında rastlanmaktadır. Tehlike tespitine yönelik sistematik program odaklı araştırmalar Gilbert White'ın çalışmalarıyla başlamış, adigeçen mühendislik projelerinin ABD'deki sellerle baş etmenin tek yolu olmadığını dile getiren ilk araştırmacılardan biri olmuştur (White, 1945).

Bazı afet araştırmacılarına göre, afetin kavramsal olarak ve sistematik bir biçimde araştırılmasının ilk örneğini Samuel Prince'in 1920 tarihli Halifax patlaması üzerine yazdığı tez teşkil etmektedir (Perry, 2007). (1917 yılında Kanada'nın Halifax kenti limanında patlayıcı madde yüklü Fransız kargo gemisinin bir Norveç gemisine çarpması sonucu meydana gelen ve 1945 yılında atom bombasının patlatılmasına kadar insan eliyle gerçekleştirilen en büyük nükleer olmayan patlama olarak bilinen afettir. Patlamada şehrin bir kısmı ağır zarar görmüş ve yaklaşık 2000 kişiyi hayatını kaybetmiştir).

Afetin kavramsal olarak tanımlanmasına ilişkin ilk çalışmalarda ise genelde kısmi ya da dolaylı bazı tanımlar ağırlık kazanmış, afet tanımı sadece afeti oluşturan fiziki olayla sınırlı tutulmuştur.1930'larda Carr afetlerin tanımı üzerinde yaptığı

çalışmalarda ilk kez afetlerin sosyal değişimle ilişkisi üzerinde durmuştur (Perry, 2007).

Afet araştırmalarına ilişkin çalışmalar 1950'lerde hız kazanmaya başlamış ve 1963'te ABD'nin Ohio eyaletinde Amerikalı Sosyolog Quarantelli tarafından Afet Araştırmaları Merkezi'nin kurulmasıyla kurumsal bir nitelik kazanmıştır.

Afetlere yalnızca buna yol ačan fiziki olaylar merceğinden bakılmasına en güçlü itiraz Quarantelli'den gelmiştir. Quarantelli afet kavramını irdelerken afet tanımını iki temel görüş üzerine oturtmuştur: Birincisi, afetlerin esas itibariyle sosyal olgulara içkin olduğunu; dolayısıyla fırtına, kasırga gibi dış etkenlerin zarara yol ačan kaynaklar olmakla birlikte, afetlerin bireysel bař etme becerileri ile sosyal sistemlerin işleyişi ile ilintili olduğunu belirtmiştir. İkinci olarak da, afetlerin kökeninin sosyal yapılarda bulunduğunu ve sosyal değişim süreçlerini yansıttığını savunmuştur. Quarantelli'ye göre "sosyal sistemin özellikleri belirli bir tehlike kaynağına karşı kırılganlığa yol açmaktadır" (Quarantelli, 1998: 345).

Yeni yaklaşımların etkisiyle 1960'lardan itibaren afet tanımı sosyal bilim çerçevesinde ele alınmaya başlamış ve ilk kez 1968 yılında bir sosyal bilim ansiklopedisinde yer almıştır (Perry,2007: 5).

Günümüzde artık afet tanımları sosyal bağlam içerisine oturtulmaktadır. BM, afetten "etkilenen toplumun yalnızca kendi kaynaklarını kullanarak başa çıkma yetisini aşan yaygın insani, maddi ya da çevresel kayıplara sebebiyet vererek toplumun işlevini ciddi şekilde aksatan durum" olarak bahsetmektedir (UN, 1992).

AFAD'ın tanımına göre afet "toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay"dır (AFAD, 2014: 23).

Ergünay'a göre afetler insan toplulukları için kayıplar meydana getirmekte, belirli bir bölgede oluşmakta, mevcut imkânlarla kontrol altına alınamamaktadır. Ergünay (2002), afetin bir olayın kendisi olmayıp, doğurduğu sonuç olduğunu ifade etmektedir.

Afetler bağlamında önem taşıyan diğer bir kavram "tehlike"dir. Tehlike, "can ve mal kayıplarına neden olmakla birlikte sosyo-ekonomik düzen ve etkinliklere, tabii ve kültürel kaynaklara zarar verme potansiyeli olan her şey" olarak tanımlanmaktadır (Kadioğlu, 2008: 5). Başka bir tanıma göre tehlike, "yaşamı tehdit eden çevreye ve topluma zarar verebilme ihtimali olan, ekonomik, sosyal ve fiziki kayıplara yol açabilecek, doğal, teknolojik ya da insan kaynaklı fiziki olay ve olgular"dır (AFAD, 2014: 144). Levitt'e (2006) göre tehlike, gerçekleşmesi durumunda can ve / veya mal kaybına neden olma ya da çevresel zarar verebilme potansiyeli olan olayları tanımlamak maksadıyla kullanılmakta ve "afetin kaynağı" olarak da ifade edilmektedir.

Afet araştırmacılarının altını çizdiği husus, "tehlike"nin kendi başına bir afet olmadığı, "tehlikenin, ancak afetlere karşı özel bir kırılganlığı olan ya da afetlerle başetme kapasitesi yetersiz olan topluluklarla etkileşime geçtiği takdirde afete dönüşebileceği"dir. Buna göre bir tehlikenin afete dönüşme potansiyeli ya da ihtimali de "risk" olarak tanımlanmaktadır (Oxfam, 2011). Diğer bir deyişle risk, potansiyel kayıpları ifade etmekte, yani bir olayın doğurabileceği can, mal, ekonomik ve çevresel değerlerin kaybının gerçekleşme olasılığını tanımlamaktadır (AFAD, 2014).

Dolayısıyla doğa kaynaklı tehlikeli bir olayın afet haline gelmesinde tehlikeye maruz kalan toplumun "baş etme kapasitesi" büyük önem taşımaktadır. Kapasite, belirlenen hedeflere ulaşmak amacıyla bir topluluk, toplum veya örgütün sahip olduğu güç, özellik ve kaynakların birleşimidir (Oxfam, 2011: 20).

Kapasite "afet yönetiminde bireylerin, kurumların, insan topluluklarının ya da ülkelerin tehlikeleri ve yol açabileceği zararları algılama, tahmin etme, önleme

veya zararlarını azaltma amacıyla önlem alma konusunda sahip olduğu güç ve kaynaklarının tümü” olarak da tanımlanmaktadır (AFAD,2014: 97).

Tehlikenin afete dönüşmesinde diğer bir önemli etken kırılgenlıktır. Kırılgenlık (örselenebilirlik/savunmasızlık/zarar görebilirlik) bir bireyi, toplumu, sistemi ya da mülkü, onu tehlikenin zarar verici etkilerine açık hale getiren özellikleri ya da koşulları olarak tanımlanmaktadır (Oxfam, 2011:20) Kırılgenlığın farklı veçheleri bulunmakta olup, bunlar çeşitli fiziksel, sosyal, siyasi ve çevresel faktörlerden kaynaklanabilir. Kırılgenlık bir toplum içerisinde ve zaman zarfında büyük farklılıklar gösterir. AFAD'ın tanımına göre kırılgenlık “farklı tür ve büyüklükteki tehlikeler karşısında, insanların ve yaşam çevrelerinin uğrayabileceği fiziksel, toplumsal, ekonomik veya çevresel zarar ve kayıpların ölçüsü”dur (AFAD,2014: 166). Kadioğlu kırılgenlığı “bir toplumun, bir yapının veya hizmetin, tehlike oluştuğunda görebileceği hasar veya zararın ölçüsü” olarak ifade etmektedir (Kadioğlu, 2009: 12).

Kırılgenlık, fiziksel, ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve çevreyle ilgili durumlar ile yasal mevzuat ve kurumsal yapıyı kapsayan birçok faktörle ilişkilidir. Bu kavram bireyin, toplumun ve devletin afetler karşındaki zayıf yönlerini ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle afet yönetiminde kırılgenlık, olası afetler sonucunda yaşanabilecek yaralanma, ölüm, yıkım gibi kayıpların derecesidir. Pincha kapasite yoksunluğunun kırılgenlığa yol açtığını, “toplumların kapasiteleri arttıkça afetler karşısında daha az kırılgen hale geldiklerini” belirtmektedir (Pincha, 2008: 20).

Kırılgenlık paradigması bugün afet araştırmacılarının temel paradigması haline gelmiştir. Yukarıdaki tanımlarda da ifade edildiği üzere, kırılgenlık, bir bireyin, toplumun, sistemin ya da mülkün, tehlikenin zarar verici etkilerine açık hale getiren özellikleri ya da koşulları olarak özetlenebilir. Kırılgenlık, fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak üç ana başlık altında toplanabilir. Fiziksel kırılgenlık tehlikenin fiziki unsurlarının hasar derecesine işaret ederken, sosyal kırılgenlık toplumun farklı demografik değişkenleri ile ilintilendirilmekte, ekonomik kırılgenlık

ise toplulukların ekonomik olarak yaşamlarını nasıl düzenledikleri ve geçimlerini sağlama imkân ve kapasiteleri ile ilgili bulunmaktadır (Ergünay, 2002).

Yukarıdaki kavramlar ışığında afet riski şu formülle ifade edilebilmektedir:

$$\text{Afet Riski} = \frac{\text{Tehlike} \times \text{Kırılganlık}}{\text{Kapasite}}$$

(Kaynak: Oxfam, 2011: 20)

Afete dirençlilik, tehlikelere açık bir sistem, toplum veya topluluğun afet tehlikesine karşı dayanıklı olabilme, bununla baş edebilme, afetlerin etkisini kısa sürede gidererek iyileştirme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2014). Direnç kavramı “tehlikelere maruz kalan bir sistem, topluluk ya da toplumun, buna, temel yapı ve fonksiyonlarının muhafazası ve onarımı da dâhil olmak üzere, zamanlı ve etkin bir biçimde karşı koyma, özümseme, uyum sağlama ve iyileşme becerisi” olarak da ifade edilmektedir (Oxfam, 2011: 21).

Yukarıdaki formül uyarınca, tehlikenin boyutları ne kadar büyük olursa olsun, toplumun afetin etkilerine direnç gösterebilme gücü ne kadar yüksekse, afetin etkileri de o oranda azalacaktır. Buna göre, toplumun tehlikenin sonuçlarıyla baş etme kapasitesi ne kadar küçükse, afette o derece etkilidir (Ergünay, 2002). Dolayısıyla etkin bir afet risk yönetimi süreci kırılganlığın azaltılmasına paralel olarak kapasitenin güçlendirilmesini de gerektirmektedir. Afet riskine karşı gerekli ve uygun tedbirleri alabilmenin öncelikli adımı kapasite ve kırılganlığın analiz edilmesidir.

Afet riskinin azaltılması ve etkin bir afet risk yönetiminde toplumsal cinsiyet perspektifi bu noktada anlam ve önem kazanmaktadır. Toplumsal cinsiyet unsuru dikkate alınmadan toplumun kırılganlık ve kapasite analizinin gerçekçi ve doğru

bir biçimde yapılması mümkün değildir. Bu konu daha ayrıntılı olarak bir sonraki bölümde incelenecektir.

2.3. Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkekler arasındaki biyolojik farklılıklardan ziyade kadın ve erkek olmak konusunda toplumsal olarak inşa edilmiş kalıplar, ilişkiler ve fırsatları ifade etmektedir. İngilizce “gender” olarak ifade edilen bu kelimenin kökeni Latince “tür, çeşit, cins” anlamında kullanılan “genus” kelimesidir. Bu kelime daha sonra Norman istilası dönemi Fransızcasından bilahare İngilizce’ye aktarılan “gendre” kelimesinden türemiştir. Terimi sosyolojiye kazandıran Ann Oakley olmuştur (Oxford Reference, 2013).

Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkekler arasında sosyal açıdan inşa edilmiş farklılıklara dikkat çekmektedir. Burada söz konusu olan içinde bulunulan toplumda cinsiyetlere biçilen roller, işbölümleri, sorumluluklar vb.dir. Bu açıdan toplumsal cinsiyet statik olmayıp dinamik bir nitelik arzetymekte, hem zaman içerisinde, hem de kültürden kültüre veya kültür içerisinde farklılıklar gösterebilmektedir.

Bu kavram, feminist çalışmalarda, kadın ve erkekler arasındaki güç ilişkilerini irdeleme, anlama ve eşitsizlikleri sorgulamaya yönelik bir olgu olarak kullanılmaya başlanmasıyla önem kazanmıştır. Bu konuda yürütölen çalışmalarda erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkların doğal özelliklerinden mi kaynaklandığı, yoksa içinde yaşadıkları toplumun özelliklerinin de bu farklılıklarda etkili olduğu sorusunun cevabı araştırılmıştır. Ecevit’e göre, toplumsal cinsiyet “toplumu anlamayı sağlayan bir mercek işlevi görmüştür” (Ecevit, 2011: 6).

Scott’a göre, “toplumsal cinsiyet”, cinsler arasında kavranabilen farklılıklara dayalı toplumsal ilişkilerin kurucu ögesidir ve toplumsal cinsiyet iktidar ilişkilerini belirgin kılmmanın asli yoludur”. Toplumsal cinsiyet bir sosyal pratikler sistemi teşkil

etmekte, bu sistem toplumsal cinsiyet ayrımlarını üretmekte ve sürdürmekte, böylece bu ayrımlar temelinde eşitsizlik ilişkilerini düzenlemektedir (Scott, 2007: 46).

Wharton'a göre toplumsal cinsiyet, erillik ve dişilik olarak nitelendirilen toplumsal ve kültürel kişilik özelliklerini tanımlamada kullanılmaktadır. Bu tanımlamada duygusal olma, zayıf olma, pasif olma veya bağımlı olma gibi özellikler daha çok dişilik özellikleri olarak görülürken, güçlü olma, cesur olma, hırslı olma, saldırgan ve bağımsız olma gibi özellikler daha çok erillik özellikleri olarak görülür (Wharton, 2005). Wood'a göre toplumsal cinsiyet, cinsiyet farklılıkları açısından, rollere, haklara, statülere ve kadın ve erkek kimliklerine atıfta bulunur ve bunları açıklama amacındadır (Wood, 1995).

Toplumsal cinsiyet kavramı toplumsal cinsiyet ile diğer toplumsal ilişkiler arasındaki bağlantıyı sorgularken, toplumsal olanın kuruluş dinamiklerini de irdeleyen bakan bir bakış açısı getirmektedir.

Walby'e göre, 1970'lerde feminizmin güçlenmesiyle toplumsal cinsiyet kelimesine farklı feminizimlerde farklı anlam ve kapsamlar kazandırılmakla birlikte, bu kavram, sosyal kurumlar ve pratiklerde gömülü olan kadın ve erkekler arasındaki hiyerarşiyi tanımlamaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet sosyal olarak yapılanmıştır ve aynı zamanda günlük karşılıklı etkileşimlerle üretilerek müzakere edilen ve sürdürülen bir olgudur. Toplumsal cinsiyet, erkek ve kadınlarca yerel, spesifik, biyografik kapsamlarda edinilmekte ve sınıf, ırk, vs gibi farklı sosyal ayrımlarla kesişmektedir (Walby, 1990).

Enarson'a göre toplumsal cinsiyet ilişkileri, toplumların kendi içerisinde ve farklı toplumlar arasında değişebilen farklı kültürel, siyasi, sosyoekonomik koşullar altında inşa edilmekte ve kadınlar, erkekler ve diğerleri için karmaşık sonuçlara yol açmaktadır (Enarson, 2000).

2.4. Afet Sosyolojisinin Gelişimi

Afetlerle uğraşan araştırmacılar çalışmalarında uzun yıllar sadece afetlere yol açan jeofizik olaylar ve bunların nedenleri üzerinde durmuşlardır. Ancak, özellikle 1970'lerin sonlarından itibaren afet çalışmaları temel bir dönüşüm geçirmiş, afetlere yol açan fiziksel etkenler ve tehlikelerden ziyade afetlerin "sosyal" boyutu ön plana çıkmaya başlamıştır. O'Keefe, Westgate ve Wisner bu alanda öncü rol oynamışlar, 1976 yılında yayınladıkları bir makalede afetlerle mücadele konusunda etkin bir planlama yapılması için öncelikle doğal afetlerin "doğallık" kavramından arındırılması gerektiği yönünde yeni bir paradigmayı ortaya koymuşlardır. Adigeçenler, esas itibariyle afetlerin "ekstrem fiziksel olaylarla kırılabilir bir insan topluluğunun biraraya gelmesi" neticesinde ortaya çıktığını, afetlerin çoğunlukla yoksul bölgeleri etkilemesinin doğa olayları olarak görülen afetlerdeki "doğallık" faktörü üzerine yeniden düşünmeyi gerekli kıldığını, özellikle az gelişmiş ülkelerde yaşayan insanların ekstrem fiziksel olaylara karşı kırılabilirliklerinin artmasının dünyadaki az gelişmişlikle bağlantılı olduğunu dile getirmişlerdir (O'Keefe, Westgate, Wisner, 1976: 566).

Afetlere ilişkin bu yeni yaklaşımın yaygınlaşmasıyla afet çalışmalarında fiziksel tehlike unsurundan kırılabilirlik paradigmasına doğru bir temel yönelim ortaya çıkmıştır. Quarantelli, afetlerin doğallığından söz edilemeyeceğini, afetlerin fiziksel olayların sosyal hadiselerle bir araya gelmesi sonucu oluştuğunu dile getirmiştir. (Quarantelli, 1998). Bu düşünce, fiziksel etkenlerin önemini yadsınmamakla birlikte, doğa olaylarının afete dönüşmesinde insan unsurunun temel belirleyiciliği üzerinde durmakta ve sosyal kırılabilirlikler mercek altına alınmaktadır. Belirli sosyal, ekonomik ve siyasi etkenlerin çeşitli insanların ve toplumların afetlerden etkilenme biçimini nasıl şekillendirdiğini araştırmakta, sosyal kırılabilirliklerin temelinde bulunan toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk, kültür, milliyet, yaşa bağlı dinamikler, sosyal yapıların kendi içerisindeki ve fiziksel çevre ile etkileşimleri ve diğer güç ilişkileri irdelenmektedir.

Afet araştırmaları yapan sosyologlara göre, afet ortamları sosyologlar için adeta sosyal olayların, ilişkilerin, sorunların incelenip, bilgi edinilebildiği “zgn laboratuvarlar, stratejik meknlar” haline gelmektedir (Fothergill, 1996: 11). Araştırmacılara göre sosyal süreçler, afet döneminde daha görünür hale gelmektedir. Zira olaylar çok kısa ve dramatik bir zaman dilimine sıkışmakta ve afet öncesinde var olan yaşam biçimindeki geleneksel yapıları parçalayabilmektedir. Bununla birlikte afet sürecinin günlük sosyal yapılanmadan ayrı olduğu da iddia edilmemektedir.

Quarantelli, yeni afet araştırması paradigması olarak nitelendirdiği yaklaşımında, afetlerin kökeninin sosyal yapıda bulunduğu ve sosyal değişim süreçlerini yansıttığı anlayışından hareketle kırılganlıkların tespitinin mümkün olduğunu savunmuştur. Afetler aynı zamanda sosyal sistemi akamete uğratan süreçlerdir. Bu çizgiyi benimseyen araştırmacıların üzerinde birleştikleri çıkarım, afetin büyüklüğünün hayat ve mal mülk kaybıyla değil, normatif ya da kültürel sistemin başarısızlığı ile ölçülmesi gerektiğidir. Kırılganlığa yapılan vurgu, farklı biçimlerde dirençliliği de kapsamaktadır. Bu yaklaşım, afetlerin sebeplerinin esas itibariyle insan kaynaklı olduğunu ve küresel güç dağılımı ile doğal ve inşa edilen çevrenin insanlar tarafından kullanımlarının bir sonucu olduğu savunmaktadır. Afet riski, toplumdaki sosyal bölünmeleri yansıtacak şekilde sosyal olarak dağılmış durumdadır (Enarson, Fothergill ve Peek, 2007: 130).

Yaşanan örneklerden de görüldüğü üzere, afetlerin sosyal etkileri, meydana geldikleri kapsama göre farklılıklar göstermektedir. Örneğin, birbirine yakın şiddette iki deprem, 1971 yılında ABD'nin Kaliforniya eyaletini, 1972 yılında da Nikaragua'yı vurmuştur. Daha düşük tahribat ölçeğinde olmasına ve daha küçük bir nüfusu etkilemesine rağmen, Nikaragua'nın başkenti Managua'daki lmler Kaliforniya'dakinin 80 katı olmuştur (Enarson, 2000).

Sosyal kırılganlık, insanların tehlikelere göreceli maruziyetleri, risk azaltma çabaları, afetlerin etkilerine karşı hazırlıklı olmaları, bu etkilerle baş etmek ve etkilerinin üstesinden gelmek için gereken temel kaynaklara erişimleri ile ilgili

işlevleri kapsamaktadır. Bu tür kaynaklar (sosyal güç, güçlü sosyal ağlar, ulaşım, zaman, bilgi, bürokratik beceriler, okuryazarlık gibi) sosyal olarak dağılmıştır. Afetlerle başetmek için ayrıca, ekonomik kaynaklara erişim (arazi üzerinde sahiplik, para ve kredi imkânları, ekonomik açıdan başkasına bağımlı olma, sağlık, kişisel mobilite, gıda güvenliği, güvenli alanlarda güvenli konutta yaşama, şiddetten korunma özgürlüğünün yanısıra, gelir kaynakları çeşitliliği, güvenli iş, iş mobilitesi, iş becerileri ve hane içerisinde ekonomik kararlar üzerinde denetim sahibi olma) da önemlidir. Afetlere karşı kırılganlık mutlaka yoksul olmayı gerektirmemektedir. Örneğin bazen yüksek gelirli afetin etkilerine açık bölgelerde ikamet etmeyi seçebilirler. Ancak ekonomik kayıplara karşı dirençli olmaları onların kırılganlıklarını azaltmaktadır. Yoksul ülkelerde geçim seçenekleri ve kaynakları sınırlı olanlar afetler karşısında hem hayatlarını hem de gelir kaynaklarını kaybetmektedirler. Bunun yanı sıra, etnik ya da ırksal sebeplerle bazı gruplar daha fazla risk altında bulunabilmektedir. Yaşlılar, engelliler, küçük çocuklar da afetler karşısında kırılganlıkları yüksek olan gruplardır.

2.5. Afetlerde Toplumsal Cinsiyet Unsuru

Toplumsal cinsiyet ve afet kavramları arasındaki ilişki, her iki kavramın da özü itibarıyla sosyal bir olgu olmaları ve temellerinin sosyal sistem ya da sosyal yapıda yer almalarından kaynaklanmaktadır.

Doğal afetler, küresel siyasi, ekonomik ve sosyal etkenler temelinde oluşan yerel ve sosyal süreçlerdir. Toplumsal cinsiyetin sosyal ilişkilerin merkezi önemdeki düzenleyici ilkesi olduğu anlayışının öne çıkması, toplumsal cinsiyet ve afetler arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların ivme kazanmasına sebep olmuştur (Enarson, 1998).

Dünyanın çeşitli bölgelerinde yapılan araştırmalardan sağlanan veriler ve değerlendirmeler, kadınların ve erkeklerin doğal afetlerden ve çevresel krizlerden nasıl farklı biçimlerde etkilendiklerini, bu tür olayların bireysel ve sosyal

sonuçlarıyla nasıl farklı şekillerde başettiklerini ortaya koymaktadır. Bunun yanısıra kadın ve erkeklerin afet yönetimi ve risk azaltımı çalışmalarındaki farklı rolleri ve etkinlikleri konusunda da bilgiler mevcuttur. Bütün bu verilere bakıldığında kadınların afetler bağlamındaki konumları ve oynadıkları rollerin farklılığı dikkat çekmekte, kadınların afetlerin olumsuz etkilerine daha açık oldukları göze çarpmaktadır. Afetlerin yol açtığı pek çok olumsuz etki (normal hayatın sekteye uğraması, kaynakların kesintiye uğraması, güvensizlik ve endişe, vs) hayatı tüm toplum için zorlaştırırken bu olumsuz etkiler bilgiye erişimi, kaynaklara ulaşımı daha zor olan, daha hazırlıksız ve korunmasız konumdaki gruplara katlanarak yansıtmaktadır.

Öte yandan kadınların birtakım beceri, birikim ve özellikleri itibariyle afet yönetiminde etkili birer aktör oldukları ve önemli katkılarda buldukları da gözlenmiştir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet ilişkilerinin bu bağlamda gözününde bulundurulması gereken önemli bir unsur olduğu afet uzmanlarının hâkim kanaatidir.

Toplumsal cinsiyetin etkin bir afet yönetimi ve afet riskini azaltma stratejisinin temel ve tamamlayıcı bir parçası olduğu anlayışı uluslararası alanda yürütülen çalışmalara ve temel belgelere de yansımıştır. Bu konuda öncülüğü BM yapmıştır. BM tarafından yürütülen ve afete dirençli toplumların yaratılmasını hedefleyen çalışmalarda toplumsal cinsiyet kavramına temel bir unsur olarak yer vermeye başlanmıştır, 1995 yılında BM'nin girişimiyle uygulamaya konulan afetlerde risk azaltma kampanyasında "afetlerin önlenmesi açısından kadınların anahtar rolü" öne çıkarılmıştır. Bilahare 2000 yılında Uluslararası Afet Riskinin Azaltılması Sekretaryası (UNISDR) BM içerisinde kurumsallaştırılmış, anılan kurum afet riskinin azaltılması çalışmalarına toplumsal cinsiyet perspektifinin dâhil edilmesini teşvik edici çalışmaları yürütmüştür. 2005 yılında Japonya'nın Hyogo şehrinde düzenlenen Konferans'ta kabul edilen Hyogo Çerçeve Eylem Planı'nda yer alan Eylem Öncelikleri bölümünde "toplumsal cinsiyet perspektifinin tüm afet risk yönetimi politikalarına, plan ve karar alma süreçlerine (risk değerlendirmesi, erken uyarı, enformasyon yönetimi, eğitim de dâhil) entegre

edilmesi” çağrısında bulunulmuştur. Aynı anlayış Hyogo’nun devamı niteliğindeki Sendai Çerçeve belgesine de yansıtılmıştır. (UN, 2005: 4; UN, 2015: 13).

Enarson ve bu alanda çalışan diğer araştırmacılar, toplumsal cinsiyet-afetler ilişkisinin, gerek afet öncesi hazırlık ve risk azaltma, gerek afet sonrası iyileşme süreçleri açısından önemini dile getirmektedirler.

Toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş verilerin bulunduğu araştırmaların sayısı halen yeterli düzeyde olmamakla birlikte, afetlerin öncesi ve sonrasını inceleyen araştırmalar sonucu elde edilen bulgular dünyanın çeşitli bölgelerinde çeşitli tarihlerde meydana gelen afetler karşısında kadın ve erkeklerin farklı kırılabilirlikleri bulunduğunu, afetlerden farklı biçimlerde etkilendiklerini ortaya koymaktadır. Sözkonusu çalışmalar afetlerde kadın ve erkeklerin sağ kalma ya da hayatını kaybetme, yaralanma, travma ve iyileşme gibi çeşitli süreçlerde farklı etkilendiklerini, kadın ve erkeklerin afetlerin farklı aşamalarındaki biyolojik, ailevi, sosyal ve kültürel ihtiyaç ve önceliklerinin farklılık arzettiğini, kadınların afetlerden sonra daha savunmasız kaldıklarını, sınırlı kaynaklara erişimde cinsiyetler arasında eşitsizlikler bulunduğunu, dile getirmektedirler. Sözkonusu çalışmalarda ayrıca, afet sürecinde gerek öncesi ya da sonrasında ve bilhassa yaşamın yeniden inşası ve düzenlenmesi aşamasında kadınların beceri, katkı ve katılımının da farklılık arzettiğine dikkat çekilmektedir.

Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet duyarlılığı taşıyan yaklaşımların hem afet öncesi, hem de sonrasında sürecin daha iyi kavranmasına ve daha etkin bir hareket tarzına imkân verdiği görüşü ağırlık kazanmaktadır. Neumayer ve Plümber tarafından 141 ülkede meydana gelen afetlere ilişkin olarak yapılan araştırmada, kadınların ve çocukların erkeklere göre 14 kat daha fazla ölme riski altında bulunduğu belirlenmiştir. Ölümlerde toplumsal cinsiyet farklılıklarının doğrudan kadınların ekonomik ve sosyal haklarıyla da ilintili olduğu da ortaya çıkmıştır (Neumayer, Plümper, 2007). Örneğin, Bangladeş’te 1991’deki kasırgada ölen 140 bin kişinin %90’ını kadınlar oluşturmuştur. Keza Avrupa’da 2003 yılında yaşanan sıcak dalgasında da kadın ölümleri erkeklerden fazladır. Katrina

Kasırgası'nda etkilenenlerin büyük kısmı yoksul Afro-Amerikalı kadınlar ve çocuklarıdır. Yine 2004 yılında meydana gelen ve 12 ülkeyi etkileyen Hint Okyanusu deprem ve tsunamisi sonucu, Hindistan, Sri Lanka ve Endonezya'nın çeşitli bölgelerinde ölenlerin %70 ila %80'i kadındır. Bazı bölgelerde kadın ölümleri erkeklerin dört katıdır (Oxfam, 2005; Oxfam 2009).

Kadınların toplum içerisindeki konum ve rolleri itibariyle hem afetler karşısındaki kırılganlıkları, hem de afet yönetimi sürecinin farklı aşamalarında ortaya koydukları beceri ve katkılar, afetler konusuna toplumsal cinsiyet perpektifinden bakılmasının önemini gündeme getirmiştir (Phillips ve Morrow, 2008; Morrow ve Enarson, 1998).

Yapılan çalışmalarda afetlerin toplumsal cinsiyet temelli etkilerine ilişkin olarak şu farklılıklar dikkat çekmiştir:

- Riske maruziyet: Kadınlar afet riski ile daha fazla karşı karşıyadır. Bu da sosyal sınıfları, bakım rolleri ve görel olarak güç ve statüden yoksun bulunmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca kadınlar için sosyal izolasyon, hareketliliğin kısıtlanması da afet riskini artırmaktadır.
- Kadınların eğitim seviyeleri sebebiyle uyarı mekanizmalarına erişim ve tepki verme becerileri daha düşük olabilmektedir.
- Fiziksel etki: Afetin ilk sonuçları itibariyle (ölüm, yaralanma, hastalık) kadınlar fiziksel olarak erkeklerden daha fazla etkilenmektedir (özellikle gebe kadınlar). Kadınların afetler sırasında çocukları ve yaşlıları korumada daha faal olmaları bu riski arttırmaktadır.
- Psikolojik etkiler: Afetlerin sonucunda kadınlar arasında daha fazla ruhsal sağlık sorunu (stres, depresyon, travmatik stres bozukluğu) yaşanabilmektedir. Kadınlar afet sonrasında fiziksel ve duygusal yorgunluk yaşamakta; geleneksel aile yapısı ve bakım rolünü üstlenenler olarak "benlik algısı"ni kaybetme riski altında kalmaktadırlar, zira ailenin ihtiyaçlarını her zaman kendilerinin önüne koymaktadırlar. Kadının

bakım rolü afet sonrasında dramatik olarak artmakta ve kadından beklenen yükümlülükler afet öncesine göre aşırı olabilmektedir.

- Afete müdahale: Kadın ve erkeklerin afete müdahale aşamasındaki rolleri geleneksel toplumsal cinsiyet yapısı çerçevesinde olmakta ve işbölümünü etkilemektedir. Bakım yükümlülüğü kadınların üzerinde olduğu için afet dönemlerinde kadınların üzerindeki yük ve sorumluluklar ciddi bir biçimde artmaktadır. Kadın çocuk ve ailenin bakımı, yemek pişirme, destekleyici görevler üstlenirken erkekler liderlik pozisyonunda ve daha çok fiziksel güç gerektiren işleri yapmaktadırlar. Arama ve kurtarma gibi işleri erkeklerle yürütürken, kadınlar malzeme temin etmektedirler. Bu cinsiyetçi işbölümü neticesinde erkekler daha görülebilir işlerde (şehirlerin yeniden inşası projeleri gibi) konumlarda yer alarak daha fazla tanınmakta ve bilinmekteyken kadınlar özel alanda hapsolmakta ve görünür olmamaktadır. Kadınlar aile üyelerini bir arada tutarken, ilaç için reçete temini, gıda, çamaşır, banyo vs gibi görünmez işleri üstlenmektedir.
- Kadınlar resmi acil durum planlama çalışmalarında karar verici, lider rollerde ve daha üst düzey acil durum yönetim kademelerinde yer almamaktadırlar.
- Afet sonrası güvenlik riski: Afet sonrasında sosyal ağların dağılması ve güvenlik zafiyetlerinin ortaya çıkması sebebiyle kadın ve kız çocukları, cinsel taciz, tecavüz, insan kaçakçılığı, şiddet gibi tehlikelere daha fazla açık duruma gelmektedirler.
- Afetlerin yol açtığı sıkıntılar gerginlik ve saldırgan tutumları tetikleyebilmekte ve bunun hedefinde daha ziyade kadınlar bulunmaktadır. Araştırmalar, afet durumunda kadınların ve çocukların ev içi şiddet ve cinsel şiddete uğrama oranlarının arttığını göstermektedir.
- Afet sonrası sağlık riski: Olağanüstü hava koşullarının yol açtığı salgın hastalıklara ve durumlara karşı kadınlar daha duyarlıdır. Bunda hem kadınların fiziksel yapıları hem de toplum içerisindeki konumları etkili olmaktadır. Gebelik ve emzirme dönemlerinde özel olarak beslenmeleri gereği ve yiyecek hiyerarşisinde en altta olmaları nedeniyle kadınların

yetersiz beslenme ve bununla bağlantılı sağlık sorunlarıyla karşılaşma riskleri de daha yüksektir.

- Ekonomik etkiler: Afet sonrası dönemde kadınlar ve kız çocukları gıda yokluğuna ve ekonomik yoksunluğa daha fazla maruz kalmaktadır. Ekonomik yoksunluğa maruz kalan kadınlar erken yaşta evliliklere zorlanabilmektedir.
- Kadınların afet yardımlarına ulaşımaları sınırlanabilmekte, mal ve miras yasalarındaki eşitsizlikler (miras ya da mülkiyet hakkından mahrum bırakılma) kadınları güç durumda bırakabilmektedir. Özellikle kocasını kaybetmiş/ boşanmış ya da bekâr kadınlar daha fazla risk altındadır.
- Afet sonrası sosyal yardım uygulamalarına kadınların erişimi daha sınırlı olabilmektedir (tazminatlar, mikro kredi, ekonomik destekler gibi).

Kadınların afetler karşısında yukarıda sayılan dezavantajlı durumlarının önemli kısmı toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden kaynaklanmaktadır. Aslında kadınların sahip olduğu çeşitli özellikler onları aynı zamanda afet yönetiminin tüm aşamaları açısından önemli birer katkı yapıcı unsur haline getirebilmektedir. Kadınların sahip oldukları çeşitli bilgi, beceri, birikim ve tecrübeler, afetlerle mücadele açısından önemlidir. Buna rağmen kadınlar çoğu zaman afet yönetimi sürecinin dışında bırakılmakta, görüşleri alınmamakta, özellikle karar verici konumlarda yer almamaktadır.

Kadınların afet yönetimi bağlamında çok yönlü katkılarına bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

- Kırsal kesimde arazide çalışanlar daha ziyade kadınlar olduğu için arazi yapısı ve olası tehlikeler konusunda kadınlar erkeklere oranla daha fazla bilgi sahibi olabilir. Bu özellikle afetlere ilişkin ön uyarı süreci açısından önemlidir.
- Risk algısı bakımından da erkek ve kadınlar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Kadınların tehlike, hayat kaybı ve insanların ızdırabı karşısında farkındalık ve duyarlılıkları daha yüksektir.

- Kadınlar, kendilerinin ve yakınlarının sağlıklarını ya da geçim kaynaklarını etkiliyorsa evre sorunlarına karşı daha duyarlı yaklaşmaktadır.
- Ayrıca, kadınların yapılan uyarıları ciddiye alarak tepki verme, onları sosyal ağları vasıtasıyla yayma yetenekleri güçlüdür.
- Kadınların afet anında ilk refleksleri yakınlarını (ocuk, yaşlı vs) kurtarma yönünde olmakta, aileleri olmadan evlerini tahliye etmedikleri, aileleri ile birlikte tahliye konusunda ise daha özenli oldukları gözlenmektedir.
- Kadınlar ailenin beslenme, sağlık gibi fiziksel ve duygusal temel ihtiyaçları konusunda erkeklere oranla çok daha fazla bilgi sahibidir. Afete müdahale ve iyileşme döneminde bu açıdan kadınların katkısı önem taşımaktadır.
- Dostluk/akrabalık ağları vasıtasıyla kadınların afet durumlarında hanelerine ve içinde buldukları topluma ynlik tehlike algısını güçlü bir Şekilde hissettikleri ve aktif tepki verdikleri gözlenmektedir. Geçmiş rnekler kadınların acil müdahale aşamasına aktif olarak katıldıklarını göstermektedir. Bunlar daha ziyade önceden var olan toplum gruplarından oluşmakta, zaman zaman da yeni gruplar oluşturulmaktadır.
- Kadınların risk yönetimi ve afete müdahale süreçlerinde toplum temelli örgütlenmeler konusunda başarılı oldukları grlmektedir. Bunun sebeplerinden biri gelişmekte olan ülkelerde kadınların tehdit altındaki doğal kaynakların birincil kullanıcı ve yöneticisi konumunda olmaları sonucunda evre ve sağlık kaygılarıyla diğer kadınlarla örgütlenme yoluna gitmeleridir. Güçlü sosyal ağları kadınların afetlerde toplum temelli faaliyetlerde etkin olmalarını sağlamaktadır.
- Birçok toplumda kadınlar afet inisiyatiflerinde -gerek liderlik gerekse toplum temelli inisiyatiflerde- erkeklere oranla daha fazla katılımında bulunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin afet karşısında kırılmalığı ve afete müdahale etkinliğini önemli bir düzeyde Őekillendirdiđi yapılan araştırmalar tarafından kanıtlanmıştır. Ancak, kadınların afet yönetimi sürecinde yeterli oranda temsil edilmedikleri, özellikle de karar alma ve planlama süreçlerinde katılımlarının düşük olduğu grlmektedir.

2.6. Feminist Düşünce ve Yöntembilimin Afet Araştırmalarına Katkısı

2.6.1. Feminist Yöntembilimin Getirdiği Açılımlar

Afet araştırmaları, sosyal etkileşimler, yerleşik belirlenmiş kurallar ve kurumsallaşmış sistemler içerisinde yürütülen çalışmalar sonucu elde edilen bilgilere dayanmaktadır. Bilgi de sosyal yapı içerisinde üretilmektedir. Dolayısıyla araştırmanın yürütüldüğü toplumdaki ilişki sistemleri ve kurumların da incelenmesi önemlidir.

Feminist bakış açısı, bilginin nasıl üretildiği, kimin tarafından, kimin için ve hangi etkilerle üretildiği konusuna eleştirel yaklaşmış, sosyal bilimlerde kadınlara yeterince yer verilmediğini savunmuştur. Ana akım sosyal bilimler açısından ortaya konulan bu tespit, afet sosyolojisi bakımından da geçerlidir. Bu açıdan afet yönetimine feminist teori çerçevesinde bakmak kadınların bu alandaki seslerinin daha fazla duyulur kılınması açısından önem taşımaktadır.

Feminist yöntem, araştırma sürecine kadın ve toplumsal cinsiyet odaklı bir bakış açısının dâhil edilmesini, sorunların kadın deneyimleri açısından ele almasını savunmaktadır. Feminist düşünürler, bilgiye ulaşılmasından söz ederken “kimin bilgisi” sorusunu öne çıkarmışlardır. Sandra Harding, Donna Haraway, Nancy Hartsock gibi feministler, bilgi ve gerçeğin kısmi, konumsal, öznel, ilişkisel ve güç ilişkileriyle eklemlenmiş olduğunu savunmuşlardır. Feminist yaklaşım uyarınca, bilgiye ulaşmaya yönelik tüm çabalar sosyal açıdan konumlanmıştır. Epistemik objelerin sosyal durumu (cinsiyet, sınıf vs) bilgimizi oluşturma, edinme, kullanma becerimizi etkileyebilmekte, şekillendirebilmektedir.

Araştırmaları yürütenlerin ağırlıklı olarak erkeklerden oluştuğu, bu durumda da neyin araştırılmasına/açıklanmasına bilimde erkeklerin karar verdiklerini, bunun da araştırmaların objektivitesini olumsuz yönde etkilediğini dile getiren feminist yöntembilimciler araştırmaya kadın ve gözardı edilen diğer gruptan

başlamanın “güçlü objektivite” sağladığını savunmuşlardır. Buna göre kadın deneyimlerinden yola çıkmanın epistemik ve politik avantajları yalnızca bu deneyimlerin daha doğru aktarımını mümkün kılmakla kalmaz, bu hayatların yer aldığı tüm sosyo-politik ilişkilerin ve deneyimlerin de daha tarafsız aktarımını sağlar (Harding, 1993). Bu anlayış, bilgi üretiminin merkezinde göz ardı edilen, ezilen grup olarak kadınlardan başlanması gerektiğini, kadınların daha nüanslı ve ayrıntılı kavrama özelliğine sahip olduklarını, kadınların konumunun toplumun bütünsel bir yaklaşımla kavranabilmesi için daha gerçekçi bir temel sunduğunu savunmaktadır. Burada kadınların ve kadınlığın homojen bir yapı olarak değerlendirilmesinin hatalı olacağı, yaş, ırk, etnisite, sınıf, cinsel tercih gibi faktörlerin de dikkate alınması gerektiği dile getirilmiştir. Harding’e göre, kadınların konumları onlara hayata dair eylemlerde daha derin bir katılım ve etkileşim sağlar. Hem kendilerinin, evin, hem de erkek çocuk ve yaşlıların bakım görevinin yüklendiği kadınlar daha derinlikli bir emek algısına sahiptirler. Yaptıkları işin niteliği itibarıyla kadının bilgi edinme süreci, kadın eylemini karakterize eden emek, duygu ve psikolojik eylemin birleşimini yansıtır. Bu açıdan kadınlar sosyal yaşama ve dünyaya daha duyarlı, somut, ilkesel bir erişime sahiptirler (Harding, 1983).

2.6.2. Feminist Kuram’ın Afet Araştırmaları Bakımından Getirdiği Açılımlar

Doğal afet olgusuna toplumsal cinsiyet perspektifinden bakılması anlayışının afet alanında yürütülen çalışmaların önemli bir bileşeni haline gelmesi afet bilimcileri ve uygulayıcılarına insanların afetlerle karmaşık etkileşimlerine ilişkin yeni açılar sunmuştur. Kadınların bu süreçten dışlanması ya da onlara yeterince yer verilmemesinin bu alandaki insan tecrübesinin çok önemli bir bölümünün göz ardı edilmesine yol açacağı daha iyi anlaşılmaya başlanmıştır. Feminist düşünce afetler alanındaki sosyal kuramda eksik olan “kadın” unsurunu etkin kılmaya yardımcı olacak yararlı bir araç olarak kullanılabilir. Esasen afetlere ilişkin olarak sosyal bilimler alanında yürütülen çalışmalar kapsamına giren pek çok alan (sosyal ilişkiler, güç ilişkileri, kültür, ekonomi siyaseti, toplumsal örgütlenme ve kurumlar vs) feminist düşüncenin çalışma alanıyla kesişmektedir. Her iki

sahada da daha eşitlikçi sosyal yapılanma arayışları ortak bir hedefi oluşturmaktadır. Her iki saha açısından geçerli olan diğer bir unsur, küresel, disiplinlerarası ve uygulama odaklı nitelikleridir.

Enarson ve Phillips, tüm feminist kuramların afet araştırmaları bağlamında faydalanılabilecek unsurları olmakla birlikte, amaca daha uygun olduklarını düşündükleri liberal feminist teori, sosyalist feminizm, küresel feminizm, feminist kalkınma teorisi ve ekolojik feminizme ağırlık vermektedirler (Enarson ve Phillips, 2000).

Liberal feminist teori toplumsal cinsiyet alanındaki sosyal eşitsizlikleri eğitim ve medeni haklara erişimdeki haksız engellere, kadınların kültürel değersizleştirilmesinin yanısıra toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü bağlamındaki sınırlamalara dayandırır. (Tongue, 2014). Afet araştırmacıları da benzer fikirleri, neden bazı kadınların ve kız çocuklarının bir afet durumunda kaynaklara ve bilgiye eşit erişim imkânları olmadığını ya da sınırlı olduğunu, ya da afet sonrasında neden ayırıcı uygulamalara tabi olduklarını açıklamak için kullanmaktadırlar. Bu yaklaşım, toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının afet hizmetlerini ya da acil durum operasyonlarını nasıl etkilediğinin araştırılmasını teşvik etmektedir. Toplumsal cinsiyet farklılıklarından kaynaklanan işbölümünün kadın ve erkekleri farklı bağlamlarda nasıl risk altında tuttuğu, afet uygulamalarında toplumsal cinsiyete dayalı önyargılarla nasıl mücadele edilebileceği gibi konularda liberal feminist düşüncenin sunduğu açılımlar afet araştırmaları açısından zemin oluşturabilmektedir. Liberal feminist teori aynı zamanda kadınların kamusal alanda liderlik yapma ve kurumlar içerisinde eşit bir konumda olmalarını savunarak bunun eğitimle ve daha fazla donanım ile yapılabileceği görüşünden hareket etmektedir. Bu da afet bilimleri açısından kadınların afet yönetimi yapı ve kurumlarında daha fazla temsil edilmeleri üzerinde düşündüren bir zemin sağlayabilmektedir.

Sosyalist Feminizm'den esinlenen "Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Teorisini"nin sağladığı perspektiften afet çalışmalarına bakan araştırmacılara göre ise afetler

karşısındaki kırılmalıklar ataerki, kapitalizm ve sömürgeciliğin tarihi dinamikleri dışında anlaşılabilir (Enarson ve Phillips, 2000). Serbest ticaret politikaları yerel piyasaları baltalamakta ve erkeklere ücretli kazanç için göç etmeleri baskısı yapmakta, bu da kırsal kesimdeki kadın ve çocukları sürdürülebilir olmayan ortamlarda, ya da riskli kentsel yerleşimlerde zorlu yaşam koşullarına mahkûm etmektedir. Toplumsal cinsiyet ve kalkınma teorisyenleri, anne ve çocuk sağlığı hizmetleri ve kızların eğitim yetersizliklerini toplumsal cinsiyete dayalı kırılmalıklığın önemli unsurları arasında görmektedirler. Toplumsal cinsiyet ve kalkınma teorisyenlerine göre, afetlere toplumsal cinsiyet merceğinden bakış, tehlike ve afetler üzerinde farklı teoriler üretilmesine yön veren çağdaş yaklaşımlardan biridir.

Sosyalist feministler kadınların konumuna ilişkin esas meselenin kapitalist sistemin ve erkek egemen ataerki sistemin sömürsü olduğunu, hem kapitalistlerin hem de erkeklerin toplumsal açıdan cinsiyetlendirilmiş işbölümü temelindeki ataerki yapılanmalardan faydalandıklarını savunurlar (Tongue, 2014). Afetler bağlamında bu düşünce kadınların ev içinde ve dışındaki kapasite ve kırılmalıkları üzerinde durulmasını öngören araştırmaları teşvik eden bir nitelik taşımaktadır. Kadınların gelir getirici faaliyetleri afetlere hazırlık ve iyileştirme çabalarına katkıda bulunan bir unsur teşkil etmekte, gerek hane içerisindeki yeniden üretim emekleri, gerek genel olarak toplumsal emek süreçlerinin incelenmesi afetler bağlamında kadınları acil durum müdahalecileri, ekonomik geçindiriciler ve toplumsal eyleyciler olarak daha görünür ve güçlü kılmaktadır. Sosyalist feministlerin ayrıca yoksulluğun cinsiyetçi ve ırksallaştırılmış niteliğine yaptıkları vurgu da afetler bağlamında sosyal kırılmalıklık araştırmalarında kadınların ekonomik ve sosyal statülerine dair göstergelerin incelenmesini teşvik etmektedir. Örneğin, kadınların ekonomik açıdan daha kırılmalıklık olmaları (arazi mülkiyeti ya da kredi haklarının bulunmaması/yetersiz olması, tarım arazisi sahibi olamamaları, ticari tarımda istihdam imkânlarının sınırlı olması ve daha ziyade az ücretli cinsiyet açısından ayrıştırılmış endüstri ve işlerde çalışmaları vs) gibi konulara dikkat çekilmesini sağlayabilmektedir. (Enarson ve Philipps, 2000).

Feminist kalkınma teorisyenlerinin geleneksel olarak kadınlara ait olan, dışil beceri ve kaynaklar üzerinde erkeklere denetim hakkı veren kalkınma girişimlerini dile getirmeleri ve eleştirmeleri, kadınların küresel ekonomik ve kültürel güç yapılarındaki ikincil konumlarını, eğitim, öğretim ve üretime katılmalarına yönelik sorunlarını gündeme getirmelerinden esinlenen afet araştırmacıları, afetler karşısındaki kırılganlığın esas itibarıyla sömürge sonrası topluluklardaki sosyal ilişkileri temel aldığı düşünerek küresel kırılganlığı artırabilecek makroekonomik eğilimleri cinsiyet odaklı bir bakış açısıyla analiz eder. Bu kuram ayrıca, kadınların beceri, sosyal ağlar, sosyal tarih ve ekoloji alanındaki yerel bilgilerini ve becerilerini ön plana çıkararak, afet araştırmaları bağlamında bu konulara dikkat çekilmesine yardımcı olur. Örneğin, kuraklık ya da deprem yaşayan topluluklarda kadınların baş etme stratejileri (kuraklığa dayanıklı alternatif gıda üretme; altın-mücevher gibi kaynakları paraya çevirme; hane halkını birleştirme; geçimleri doğal kaynaklara bağlı olan kadınların çevre tahribatına karşı daha proaktif tepki vermeleri gibi).

Küresel feminizmin kadınlara ilişkin konulara global bir yaklaşım getirmesi, bölgesel kalkınmışlık farklılıkları ve eşitsizlikleri gündeme taşınması, ulusal veya uluslararası düzeyde ekonomik ve toplumsal düzlemdeki eşitsizliklere dikkat çekmesi, afet araştırmacılarını zarar azaltma ve iyileştirme süreçlerinde cinsiyetlendirilmiş ve ırksallaştırılmış politik-ekonomik yapıların önemini incelemeye teşvik edebilmektedir.

Kadınlar üzerindeki eril tahakküm ve bu amaçla uygulanan fiziksel, psikolojik şiddet ve baskılar üzerinde duran ve kadın dayanışmasını öne çıkaran radikal feminist teorinin ise bu görüşleri afetler bağlamında özellikle kırılganlık ve kapasite analizleri (örneğin ataerkil denetim dışında kalan kadınların yardımlara erişimlerinin sınırlı olması, tecrit edilmeleri, kadına yönelik şiddet vs) bakımından afet araştırmalarına ilham verici olabilmektedir.

Ekolojik feminizm, toplumsal cinsiyeti politik ekolojinin diğer unsurları bakımından önemli bir değişken olarak görmekte ve bu değişkenin doğal kaynaklara erişim,

denetim ve bilgi açısından önem taşıdığına vurgu yapmakta; ekolojik ve politik ilişkilerde toplumsal cinsiyetin bir etken olarak oynadığı rolü araştırmaktadır (Merchand 1980; Shiva 1989). Bu kuram, toplumsal cinsiyeti çevresel düşünce ve eylemde ihmal edilmiş bir güç olarak görmekte, kadınların doğaya yatkınlığı ve doğa ile ilişkilerine vurgu yapmaktadır. Bu perspektif toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini, çevrenin bozulmasını ve afetler karşısındaki kırılganlığı bir araya getirmektedir. Afetler bağlamında bu yaklaşım, kadınların temel kaynak kullanıcıları ve yöneticileri ve birincil hane halkı tedarikçi ve bakıcıları olarak, özellikle hane halkını tehlikeye sokabilecek tehlikeli durumlara karşı hassasiyetlerini vurgulamaktadır (Seager, 1996). Örneğin, kadınlar su kaynaklarındaki toksinleri, sudaki tuhaf kokuları duyarak, ya da çocukların bu sular sebebiyle rahatsızlıklarını görerek ilk farkedenerlerdir ve aile güvenliğine yönelik bir saldırının yakında olduğunun ilk bilincine varan konumundadırlar. Afetler bağlamında bu yaklaşım, kadınların bilgi ve kaynaklarından istifade edilmesi, kırılganlıklarının dikkate alınması ve dışıl düşünme ve eylem biçiminin göz önünde bulundurulması konusunda teşvik edici nitelik taşımaktadır.

Enarson ve Philips (2000), feminist düşünce ve teorilerin afet sosyolojisinde kullanılmasının yararlarını şu şekilde özetlemektedirler:

*Toplumsal cinsiyetin bağlama oturtulması: Feminist teori, toplumsal cinsiyetin bir demografik değişken ya da bireysel kimliğin bir parçası olarak incelenmesi çıkmazına girilmesini engelleyerek, toplumsal cinsiyetin tarihsel ve kültürel olarak anlamlı hale getirilmesini sağlar ve sınıf/ ırk/etnik köken, yaş, gibi sosyal ilişkilerden bağımsız olarak incelenmesinin önüne geçer.

*Toplumsal cinsiyetin yalnızca kadınların değil erkeklerin hayatları bakımından da incelenmesi kadın ve erkekler arasındaki sosyal ilişkilerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur.

*Afet sosyolojisi bağlamında feminist düşünce toplumsal cinsiyet eşitliği, afetlerde kırılganlık ve küresel kalkınma örüntüleri arasındaki analitik kopukluğun giderilmesine katkıda bulunur.

*Afet planlamasında toplumsal cinsiyete dayalı önyargıların belirlenmesi, böylelikle kadın ve erkeklere sağlanan imkânların genişletilmesini mümkün kılar.

*Afet araştırmalarına yönelik kaynakların topluluk temelli eylem ve araştırmalara yönlendirilmesini ve sonuçlarının konuyla ilgili geniş kitlelere yansıtılmasını savunan, gelişmekte olan ülkelerden gelen çağrıların hayata geçirilmesine katkıda bulunur.

2.7 Afet Risk Yönetimine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinin Entegre Edilmesi:

Hyogo Çerçeve Eylem Planı, etkin bir afet risk azaltma (ARA) stratejisi için öncelikli beş süreçten söz etmektedir:

- Siyasi süreç: ulusal makamların ARA çalışmalarının yürütülmesini sağlayacak yapı ve koşulları temin etmeleri,
- Teknik süreç: ARA çalışmalarında bilim ve teknolojinin önemli rolü,
- Sosyo-eğitimsel süreç: bireylerin afet riskini azaltmada bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi,
- Kalkınma süreci: kalkınma faaliyetlerine ARA'nın entegre edilmesi,
- İnsani süreç: afete hazırlık ve etkin kurtarma yardımlarının yürütülmesi (UNISDR, 2009).

Hyogo Belgesi ayrıca, risk değerlendirme, erken uyarı, bilgi yönetimi ve eğitim de dahil olmak üzere ARA plan, politika ve karar alma süreçlerinin tümüne toplumsal cinsiyet perspektifinin entegre edilmesi çağrısında bulunmaktadır.

Bunun için atılması gereken adımlar ilgili uluslararası belgelerde özetle şu şekilde ortaya konulmaktadır:

- Toplumsal cinsiyet analizleri ve ana akımlaştırma çalışmaları yapılması; bu çalışmaların gerçekleştirilmesine yönelik olarak afet risk yönetimi, yoksulluğun azaltılması ve toplumsal cinsiyet alanlarında faaliyet gösteren kurumlar arasında etkin işbirliği ve koordinasyonun sağlanması;
- Ulusal kalkınma politika, plan ve programlarına toplumsal cinsiyet perspektifinin dâhil edilmesi ve ana akımlaştırılması için ulusal politika, strateji ve planların gözden geçirilmesi, ARA plan ve programlarında toplumsal cinsiyete duyarlı ifadelerin kullanılması;
- Afet risk yönetiminde toplumsal cinsiyet unsurunun önemi konusunda resmi kurumlar ve toplum düzeyinde eğitim ve bilinçlendirici faaliyetlerin teşvik edilmesi;
- Afet yönetimi alanında faaliyet gösterenlere afet döngüsünün farklı aşamaları hakkında toplumsal cinsiyet eğitimleri verilmesi, toplumsal cinsiyet ve afet yönetimi uzmanlarının afet döngüsü ekibine dahil edilmesi;
- Topluluk düzeyinde karar alıcı makamlar ve proje yürütücülere toplumsal cinsiyete duyarlılık eğitimi verilmesi;
- Kadınların ve erkeklerin doğal afet erken uyarı sistemlerine eşit erişimlerinin sağlanması;
- Afetlerin etkilerine ilişkin olarak toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış veri ve istatistikler oluşturulması;
- Toplumsal cinsiyete duyarlı kırılganlık, risk ve kapasite değerlendirmeleri yapılması ve bu alandaki gelişimi izlemek üzere toplumsal cinsiyete duyarlı endikatörler oluşturulması;
- Afetlerde toplumsal cinsiyetle ilişkili kırılganlıklar ve kapasiteler konusunda kamuoyu ve medyanın bilinçli kılınmasına yönelik faaliyetler yürütülmesi, ayrıca, basın ve kamuoyunun afet risk azaltılması ve risk yönetiminde toplumsal cinsiyetle ilgili ihtiyaç ve endişeler konusunda bilgilendirilmeleri;

- Afet risk yönetiminde toplumsal cinsiyete duyarlı politika ve programların ve etkinliği ve maliyeti azaltıcı etkileri üzerinde çalışmalar yapan araştırma kuruluşlarının desteklenmesi,
- Toplumsal cinsiyete duyarlı mali risk-paylaşım mekanizmalarının geliştirilmesi (risk sigortası dahil);
- Afete hazırlık, müdahale ve ihtimaliyet planlarının toplumsal cinsiyet perspektifine uygun şekilde geliştirilmesi, bunların kadın ve erkeklerin spesifik ihtiyaç ve kaygılarına uygun olarak hazırlanması, bu amaçla ihtiyaç/kontrol listeleri oluşturulması ve bunlara eşit erişimin sağlanması,
- Afet yönetimi planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme süreçlerine erkeklerin yanı sıra kadınların katılımlarının temini;
- Kadınların afet kurtarma ve koordinasyon çalışmalarına katılımlarının artırılması,
- Kalkınmayla ilgili sektörlerde toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma çalışmalarının gerçekleştirilmesi amacıyla tüm profesyonel topluluk ve ilgili ulusal kuruluşların kapasitelerinin geliştirilmesi.
(UNISDR, 2009; WB, 2012).

3. BÖLÜM: ARAŞTIRMA YÖRESİNİN TANITILMASI

3.1. Japonya ve Afetler

Japonya'nın nüfusu 126,700,000 olup, ülke "Prefekt" olarak adlandırılan 47 idari birimden oluşmaktadır (Japon Hükümeti resmi sitesi, 2019). Japonya, II. Dünya Savaşı'nın ardından yaptığı ekonomik atılımlarla bugün dünyanın en güçlü üçüncü ekonomisi olup, kişi başına gelirin 42.823 Dolar düzeyindedir (Countrymeter Japan, 2018).

Japonya kalabalık nüfusuna karşın yaşlanan ve seyrelen bir nüfus trendine sahiptir. Ülkede, 2010-2015 döneminde nüfus %0,7 oranında azalırken günümüzde de nüfusun azalması sürmektedir. Örneğin 2018 yılında ölenlerin sayısı doğanlardan 450.000 kişi daha fazla olmuştur. (Countrymeters: Japan,2018). Ülke aynı zamanda dünyanın en yaşlı nüfusuna sahip olup, 65 yaş ve üzeri olanlar toplam nüfusun %26,7'sini, yani nerdeyse üçte birini oluşturmaktadır ve 2060 yılında 65 yaş üstü nüfusunun toplam nüfusa oranının %48'i bulacağı tahmin edilmektedir. Nüfus artışıındaki azalma ve artan nüfus yaşlanması ülkede vergilendirilebilir nüfus kaynağının azalmasına ve sosyal güvenlik harcamalarının yükselmesine yol açmaktadır (OECD, 2018).

Pasifik okyanusunda konumlanan 6852 adadan oluşan Japonya, 377.864 km karelik bir alana sahiptir. Ülke, "Pasifik ateş çemberi" olarak tanımlanan volkanik bölgede konuşlu bir takımadadır. "Pasifik Ateş Çemberi" dünyanın aktif volkanik alanının %75'ini oluşturur ve dünyadaki depremlerin %90'ının görüldüğü bölgedir (Livescience, 2011).

Binlerce yıldır meydana gelen doğal afetler, Japonya'nın ekonomik gelişimini ve sosyal hayatını etkilemektedir. En sık görülen afetler, deprem, tsunami, tayfun ve volkanik patlamalardır.

21. yüzyılın en büyük 10 doğal afeti Japonya'da yaşanmıştır. Dünyadaki altı ya da üzerinde şiddetteki depremlerin %20'si Japonya'da görülmektedir. Japonya'da her beş dakikada bir, bir sarsıntı yaşanmakta, bu sarsıntıların 2000'i hissedilmektedir (ABC, 2018).

Bu "coğrafi kaderin" neticesi olarak Japonya doğal afetlerle birlikte yaşama anlayışını benimsemiş, altyapısını buna göre geliştirmiş, hazırlık amacıyla Pasifik okyanusundaki erken uyarı sistemlerinin öncülüğünü yapmış ve Hint okyanusundaki erken uyarı sistemleri tesis edilmesinde de öncü rol oynamıştır.

Japonya'da imar ve planlamada doğal afetler ve özellikle depremlere karşı dayanıklılık öncelikli bir kriter olarak esas alınmakta, yaşam biçimleri de olası afetlere karşı hazırlıklı olacak biçimde tasarlanmaktadır. Ancak, özellikle son dönemde afetlerin artan yoğunluk ve şiddeti karşısında alınan tedbirlerin afetlerin yıkıcı etkilerini ve büyük çaplı kayıpları engellemekte yetersiz kaldığı görülmektedir.

Son dönemde yaşanan ve mevcut araştırmanın kapsamına giren en büyük iki doğal afet 1995 Kobe ve 2011 Sendai depremleridir.

3.1.1 Kobe ve Sendai Depremleri

3.1.1.1 Kobe Depremi

Kobe, Japonya'nın altıncı büyük şehri olup, Hyogo idari bölgesinin başkentidir. Nüfusu 1.5 milyon civarındadır. Bir liman şehri olan Kobe'de gemicilik, gemi inşası, çelik gibi bazı ana imalat sanayileri yer almaktadır. Kobe 1995 depreminden önce Japonya'nın önemli bir liman şehri iken depremin verdiği zarar sebebiyle bu alandaki öncülüğünü yitirmiştir ama halen Japonya'nın en yoğun dördüncü konteyner limanı olarak faaliyet göstermektedir. Çeşitli ağır sanayi

firmaları ile diğerk bazı firmalara ve uluslararası şirketlere evsahipliği yapmaktadır (JETRO, 2017).

Kobe'de 17 Ocak 1995 tarihinde meydana gelen ve "Büyük Hanshin-Awaji Depremi" olarak anılan 6,9 şiddetindeki deprem kent merkezini vurmuş, 5.493 kişi hayatını kaybetmiş, 41.521 kişi yaralanmış, 600.000'in üzerinde insan evsiz kalmış, liman tesisleri, kamu binaları, hastaneler zarar görmüştür (Miyano, Sumiyoshi ve Nobuhara, 2000).

Kobe depremi ilk kez doğrudan şehir merkezini merkez alan bir deprem olmuş, depremin ardından çıkan yangınların da etkisiyle yaklaşık 150.000 bina yıkılmış, 180 binin üzerinde bina zarar görmüştür (East Asia Forum, 2011).

Depremin yol açtığı toplam zarar (bina ve hizmetlere yönelik zararlar, liman ve trafik ağları üzerindeki zarar, yangınlar vs) 200 Milyar Dolara (Japonya GSMH'nın yaklaşık %2,3'ü) ulaşmıştır. Deprem, şehrin imalat alt yapısına da ciddi ölçüde zarar vermiştir.

Deprem sonrasında yürürlüğe konulan uzun vadeli restorasyon planları ve afet yönetim stratejileri ile ülke ekonomisindeki kayıpların giderilmesi için tedbirler uygulamaya geçirilmiştir. On sekiz aydan az bir sürede imalat üretimi deprem öncesi düzeyinin %98'ine ulaşmıştır. İki yıl içerisinde tüm yıkıntılar temizlenmiş ve altyapı yenilenmiştir. Altyapı yenileme çalışmalarında depreme karşı dayanıklılık esas alınmış ve buna göre inşaat yapılmıştır. Kobe'de biomedikal ve eczacılık sanayileri ekonomik gelişim için kaldıraç haline getirilmiştir.

Bölgede afet risk yönetimi alanında da kapsamlı tedbirler yürürlüğe konulmuştur.

Kobe depreminde hayatını kaybedenler içerisinde kadınların sayısı (3294 kişi) erkeklerden daha yüksek olmuştur (2199 kişi) (APEC, 2008). Depremin ardından etkilenen bölgelerde çoğunluğunu yarı zamanlı çalışanların oluşturduğu 100.000

kişi işini kaybetmiştir. Bunların çoğunluğu işsizlik sigortası bulunmadığından mağdur duruma düşmüştür. Bu çalışanların çoğunu kadınlar oluşturmaktadır. Ayrıca birçok kadın da kreşlerin kapanmasından dolayı işlerine devam edememiştir.

3.1.1.2. Sendai Depremi ve Tsunamisi

Japonya'nın kuzeyinde Tohoku bölgesinde yer alan Sendai şehri Miyagi idari biriminin başkenti olup, nüfusu 1,088,669'dur. Bölgede tarım ve balıkçılık ana endüstrileri oluşturmaktadır. Birçok kamu kurumuna ev sahipliği yapan bölgede perakende ve hizmet sektörü de mevcuttur. Balıkçılık, tarım ve hizmet sektöründe ağırlıklı olarak kadınlar çalışmaktadır.

Sendai'de 12 Mart 2011 tarihinde meydana gelen ve "Büyük Doğu Japonya Felaketi" olarak da adlandırılan 9,0 ölçeğindeki deprem, bugüne kadar dünyada kaydedilen en şiddetli üçüncü şiddetli deprem olmuştur. Saat 14:46'da meydana gelen depremin ardından 30 dakika içerisinde yüksekliği 30 metreye ulaşan tsunami meydana gelmiş, sular karaya 10 km kadar girmiştir (Norio, Ye, Kajitani, Shi ve Tatano, 2011).

Ağırlıklı olarak kırsal alanı etkileyen bu afet sonucunda 15,897 kişi hayatını kaybetmiş, 6157 kişi yaralanmış, 2532 kişi kaybolmuştur. Ayrıca 190.000 bina ve altyapı tesisi zarar görmüş, 121,991 bina tamamen veya kısmen yıkılmış, 1.013,014 bina kısmen zarar görmüş, beş tonluk enkaz okyanusa sürüklenmiştir (Japan Reconstruction Agency). Tsunami Fukushima'da bulunan Daiichi nükleer santralinde radyoaktif sızıntıya yol açmış, sızıntı güçlükle durdurulabilmiş, 1000 görevli hayatını kaybetmiştir. Sızıntının durdurulmasına rağmen emisyonun tamamen durdurulması aylar sürmüştür. Bölgedeki içme suyu, sebze ve süt ürünlerinde radyasyon tespit edilmiş, radyoaktif sızıntı Pasifik Okyanusunu da kirletmiştir. Fukushima'daki nükleer sızıntı, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı tarafından Uluslararası Nükleer Kazalar Skalasında 7. derece (geniş çaplı sağlık

ve çevre yansımaları olan büyük bir radyoaktif sızıntı) olarak açıklanmıştır. Santralin zarar görmesi, birçok önemli sektörü üretim yapamaz hale getirmiştir.

Afetin Japon ekonomisine maliyeti 360 Milyar Dolar olarak hesaplanmıştır. Kobe depreminin aksine Sendai depreminde Hükümet İç Savunma Kuvvetleri'ne afete müdahale yetkisi tanınmış ve etkin bir sivil ve acil müdahale yapılmıştır (Eastasia Forum, 2011). Bununla birlikte bu ölçüde bir afete hazırlıklı olunmaması, afetin çok geniş ölçekli bir bölgede etkili olması, yerel düzeyde yardım çalışmalarını ciddi biçimde güçleştirmiş, enerji, gıda ve sağlık hizmetlerinde büyük aksamalar olmuştur. Ayrıca Japonya'nın nükleer kaza karşısında yeterli ölçüde hazırlıklı olmadığı görülmüştür. Sendai depremi ve tsunamisi'nde ölenlerin %54'ü kadın ve kız çocuklarından oluşmuştur (UNISDR, 2012). Japonya Ulusal Polis Ajansı verilerine göre, hayatını kaybedenlerin %56,1'ini ise 65 yaş ve üstü kişiler oluşturmuş, bunların yine çoğunluğunu kadınlar teşkil etmiştir. Japonya'da meydana gelen başlıca altı deprem üzerinde yapılan bir çalışma, hayatını kaybedenlerin çoğunluğunun kadınlar olduğunu, ölüm oranının da yaşlılar arasında daha yüksek olduğunu göstermektedir (Miyano, Sumoyoshi ve Nobuhara, 2000).

3.1.2. Japonya'da Afet Yönetimi ve Toplumsal Cinsiyet

Japonya'da kadınlar toplam nüfusun %51,3 ünü oluşturmaktadır. Ülkede kadınların doğuştan beklenen yaşam süreleri 87,26 ile dünyada birinci sırada yer almaktadır. Dolayısıyla kadın nüfusunun önümüzdeki dönemde erkeklere oranla daha da artması beklenmektedir.

Japon toplumunda geleneksel ve ataerkil bir yapı hâkimdir. Tarihsel olarak kadınların siyasi haklarını elde etmeleri süreci, iç toplumsal ve ekonomik dinamik ve değişimlerden ziyade ağırlıklı olarak dış faktörlerin etkisiyle şekillenmiştir (Pharr, 1981).

Tarihsel süreç içerisinde Japonya’da feodal toplumun hakim olduğu ve dış dünya ile temasın sınırlı bulunduğu Tokugawa döneminde yerleşik bir nitelik kazanan ataerkil toplum yapısı katı bir hiyerarşi öngörmüş, erkeklere aile reisi olarak birincil konum tanınırken, kadınlar tabii statüde görülmüş ve geleneksel olarak ev ve aileyle özdeşleşmişlerdir. Öyle ki, kadınların ev dışındaki faaliyetleri neredeyse tamamen kısıtlanmıştır (Takashi, 1961). 1868’de dış güçlerin etkisiyle başlayan ve siyasi reform öngören Meiji restorasyon döneminde kadınların eşit haklara kavuşturulmasına yönelik olarak o dönemdeki yönetim tarafından başlatılan reform girişimleri toplumun tepkisi ve direnci sebebiyle hayata geçirilememiştir. 1925’te genel seçimlerde kadınların oy kullanmalarına izin verilmemesi üzerine ülkede aktif bir feminist hareket başlamışsa da, ikinci dünya savaşına hazırlık sürecine girildiğinden tüm sosyal hareketlerle birlikte feminist hareket de bastırılmış ve kadın hareketi ivme kazanamamıştır (a.g.e). Japonya’da kadın haklarına ilişkin temel değişim II. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşmiş, yönetim tarafından yürürlüğe konulan yasal reformlarla kadınlara erkeklerle eşit haklar verilmiş ve 1945 yılında kadınlar ilk kez oy kullanmışlardır. 1986’da “Eşit İstihdam Yasası” ve diğer yasal ve idari tedbirlerle kadınların hukuken erkeklerle eşit haklara sahip olmaları yönündeki adımlar pekiştirilmiştir (Fujita, 1968).

Ekonomik gelişmişlik düzeyine karşın toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından Japonya dünya sıralamasında gerilerde yer almaktadır. Dünya Ekonomik Forumu’nun 2018 yılındaki Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu’nda 110. sırada yer almıştır (Bir önceki yıla göre dört sıra yükselmiştir) Japonya, “ekonomik katılım ve fırsat” alanında toplumsal cinsiyet eşitliği sıralamasında 117. sırada yer alırken, “eğitim kazanımları” alanında 65., “sağlık” alanında 41., “siyasi güç” alanında 125. sırada yer almıştır (WEF, 2018).

Japonya’da toplumsal cinsiyet eşitliği açısından bazı verilere bakıldığında, kadınların istihdama katılım düzeyi 2017’de %49,8 iken ilk kez 2018 yılında %50’nin üzerine çıkarak işgücünün %51,3’ünü teşkil etmiştir (Nikkei Asian Review, 2019). Kadınlar en fazla hizmetler sektöründe –ağırlama, gıda ve

yardımcı sağlık personeli- (%82,9) istihdam olurken, bunu %14 ile sanayi ve %2,9 ile tarım izlemiştir. Eğitim alanında kadınların üniversiteye devam düzeyi %46,6 olmuştur. Ülkede kadın profesörlerin oranı %23,7'ye yükselmiştir (Japonya Kabine Ofisi, 2017). Kadınların yükselen istihdam oranına karşın, kadın-erkek arasındaki ücret farklılıkları hala belirgin düzeydedir. Japonya'da kadınların ücretleri ile erkeklerin ücretleri arasında %24,5'lik bir açık bulunmaktadır ve bu farklılık açısından ülke OECD ülkeleri içinde üçüncü sıradadır (Yamaguchi, 2018). Japonya'da nüfus yapısı, şehirleşme ve sosyoekonomik gelişmeler ve bunun getirdiği geleneksel aile yapısındaki değişimler (geniş ailenin yerini çekirdek ailelerin alması), kadınların konumunda değişime yol açan unsurlar olmuştur. Son dönemde ülkede kadınların çalışma hayatında daha fazla yer aldıkları, ekonomik ve sosyal alanlarda daha etkin bir rol üstlendikleri dikkat çekmektedir.

Öte yandan, Japonya'da doğum oranlarının hızla düşmesi ve yaşlı nüfusun artması ülkeyi işgücü açığı sorunuyla karşı karşıya bırakmıştır. Bu eğilim üzerine hükümet, çalışan nüfus sayısındaki açığı işgücü ithali yerine kadınların işgücü piyasasına katılımını teşvik edici politikalarla kapatma yoluna gitmiştir. Başbakan Shinzo Abe tarafından açıklanan ekonomik programda, hükümetin büyüme stratejisinin bir parçası olarak kadınların güçlendirilmesi politikası benimsenmiştir (Chanlett-Avery, 2018). Bu amaçla hükümet, özellikle evli ve orta yaşlı kadınların (çocukları belirli bir yaşa gelmiş kadınlar) tekrar istihdam piyasasına dönmesine yönelik tedbirleri benimsemiş, 2013 yılında açıkladığı tedbirlerle 2020 yılına kadar toplumun tüm kesimlerindeki üst düzey görevlerde kadınların katılımının %30 artırılması hedefini ortaya koymuştur. (Daha sonra bu hedefin fazla iddialı olduğu anlaşılmış ve kamu sektöründe %7, özel sektörde %15 olarak değiştirilmiştir) (Government of Japan, 2018). "Womenomics" olarak da adlandırılan planın Japon istihdam piyasasına 7,1 milyon kişilik işgücü kazandırması ve GSYH'yı %13 oranında artırması hedeflenmiştir (The New York Times, 2018).

Ayrıca, hükümet tarafından çıkarılan bir yasayla 300'ün üzerinde çalışanı olan şirketlere kadın çalışan istihdam etme ve terfilerini teşvik etme konusunda hedef

belirleme ve sonuçlarını rapor etme şartı getirilmiştir. Ancak bu konuda herhangi bir yaptırım ön görülmemesi bu yasanın fiiliyatta beklenen sonuçları getirmediği yorumlarına yol açmıştır. Hükümet bunun yanısıra, kreş ve gündüz bakımevlerinin sayısının artırılması, fazla mesainin ayda 100 saatle sınırlanması, ebeveyn izin sürelerinin hem erkek hem de kadınlar için artırılması, annelik izninin ilk altı ayında çocuk yardım oranının artırılması gibi tedbirler de almıştır.

Ancak Başbakan Abe'nin politikalarını eleştiren çevreler, bu politikaların esasen var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmaktan ziyade ekonomik amaçlı olduğu, dolayısıyla "toplumsal cinsiyet eşitliği ve çeşitlilik" gibi kavramları insan hakları alanından çıkartarak ekonomik büyüme bağlamına yerleştirdiğini dile getirmişlerdir (CNN, 2016).

Alınan tedbirlerle 2012-2018 yılları arasında 2.088 milyon kadının Japon işgücüne dâhil olmasını sağlanmışsa da kadınların daha çok kısmi zamanlı ve nisbeten düşük ücretli işlerde çalışmakta olmaları, yönetici ve üst düzey görevlerde hala düşük düzeylerde temsil edilmeleri, eşitsizliklerin devam ettiği şeklinde yorumlanmaktadır (Yamaguchi, 2018). Uzmanlara göre, 2018 yılında çalışan kadınların %44.2'si kısmi zamanlı ve geçici işlerde çalışmışlardır (Catalyst, 2019). Bu da kadınların çoğu zaman adil bir ücret ile sosyal güvenlik haklarından mahrum kalmasına yol açmaktadır. Kreş sayısının artırılmasının kadınların çalışma hayatına dönmelerini kolaylaştırıcı bir etken teşkil etmekle birlikte sayının yetersiz kaldığı, kreş/anaokul bekleme listesindekilerin sayısının giderek arttığı, özellikle kentsel bölgelerde bu eksikliğin daha fazla hissedildiği belirtilmektedir (Nikkei Asian Review, 2017). Yönetici konumundaki kadınlar da hala yetersiz düzeydedir. 2017'de özel şirketlerde direktörlüklerin yalnızca %10.9'unu, bölüm başkanlıklarının ise %18.4'ünü kadınlar oluşturmuştur (Catalyst,2019). Kadınların siyasi temsili de düşük düzeydedir. Kabine'deki kadın bakan sayısı sadece birdir. Kadınlar parlamentonun alt kanadında %10,1 oranında temsil edilmektedirler (Japonya Kabine Ofisi, 2019). Japon hükümeti kadınların siyaset hayatına katılımlarını artırmak üzere bazı tedbirler almıştır ve 2018 yılında kabul edilen bir yasayla kadınların ulusal ve yerel parlamentolarda

temsiliyetinin artırılması öngörölmüş, siyasi partilere, ulusal ve yerel seçimlerde eşit sayıda kadın ve erkek adaya yer vermeleri, kadın aday sayısını artırma yönünde gayret göstermeleri istenmiştir (The Straits Times, 2018). Yasa uyarınca parlamento, içişleri bakanlığından yerel ve ulusal meclislerde kadınları da içerecek geniş bir temsiliyete imkân verecek bir ortamın yaratılması için gerekli tedbirleri almasını istemiştir.

Japonya'da 2018 yılında basına yansıyan bir olay ölkedeki ataerkil zihniyetin mevcudiyetini yansıtması bakımından ilginçtir. Haberlere göre, Tokyo Tıp Üniversitesi yönetiminin, 10 yıldır üniversite giriş sınavlarına katılan kadın adayların notlarını düşük göstererek onların üniversiteye girişini mümkün mertebe azaltmaya çalıştığı ortaya çıkmıştır. Bunda kadınların evlenip çocuk sahibi olduktan sonra mesleği bıraktıkları şeklindeki kanaatin etkili olduğu anlaşılmıştır. Üniversite yönetimi başlangıçta notlarda tahrifat yapıldığını inkâr etse de daha sonra kabul etmek durumunda kalmış, okulun "çeşitlilik teşvik paneli" başkanı konuyla ilgili yaptığı açıklamada hatalı uygulamanın "modern toplumun kurallarına yönelik duyarlılık yoksunluğundan" kaynaklandığını ifade etmiştir (The New York Times, 2018; The Japan Times, 2018).

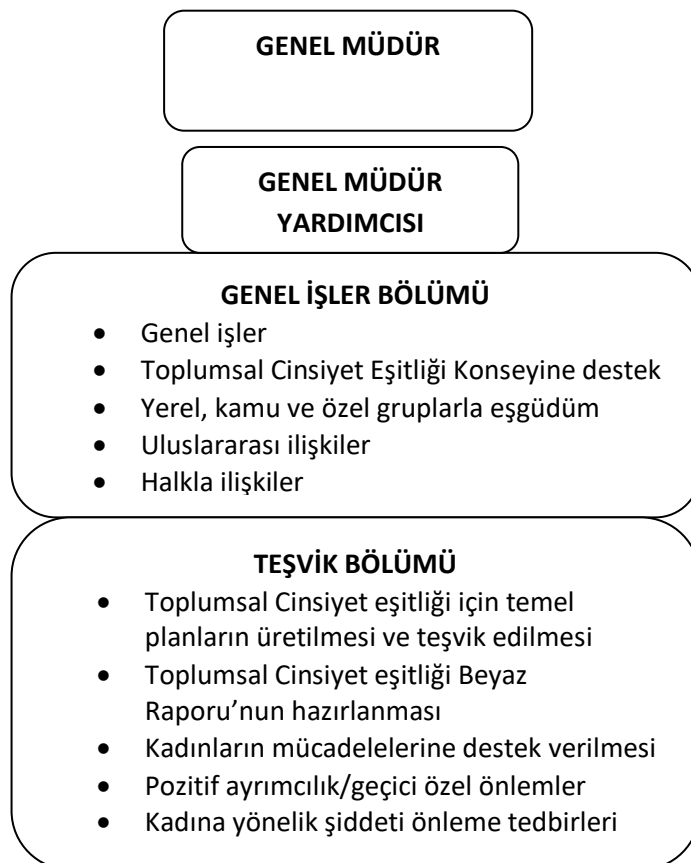
Japonya'da toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmeye yönelik olarak ulusal düzeyde atılan en önemli adımlardan biri 1999 yılında kabul edilen "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yasası" olmuştur. Bu yasaya dayanılarak 2000 yılında "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Temel Plan" kabul edilmiş, plan, her beş yılda gözden geçirilerek uzatılmıştır (Japonya Kabine Ofisi, 2018).

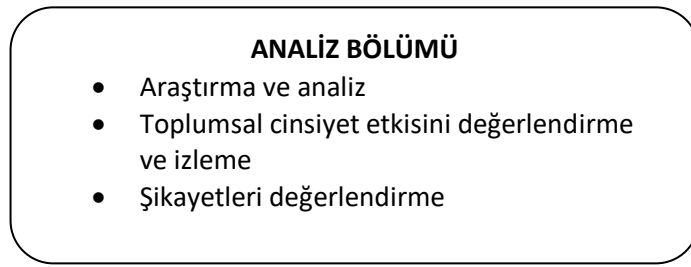
1994 yılında Japon hükümeti bünyesinde kurulmuş bulunan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği'ni Teşvik Bürosu'nun yerini "Başbakanlık Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi" almıştır. Konsey, kabine başkanı başkanlığında 12 bakanlar kurulu üyesi ve 12 akil insandan oluşmakta, çeşitli hükümet ve hükümet dışı kurum ve kuruluşlarla istişare ederek alınan tedbirlerin uygulanmasını izlemekte, bunların etkilerini araştırmakta, gerekirse politika önerileri oluşturmaktadır (Japonya Kabine Ofisi, 2018).

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi bünyesinde dört alt uzman komitesi bulunmakta ve görevlerini bunlar aracılığıyla yürütmektedir:

- Temel Konular Uzman Komitesi
- Kadına Yönelik Şiddet Uzman Komitesi
- İzleme ve Değerlendirme Uzman Komitesi
- İş Yaşamı Dengesi Uzman Komitesi

Konseyin Sekreteryasını (icra birimi) “Kabine Ofisi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bürosu” oluşturmaktadır. Söz konusu büro toplumsal cinsiyet açısından eşit bir toplumun teşvik edilmesine ilişkin çeşitli konularda genel planlama ve koordinasyon, bu alanda bilimsel araştırma ve belge oluşturma, toplumu toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilinçlendirme, yerel yönetimler, hükümet dışı oluşumlar ve uluslararası örgütlerle işbirliği ve eşgüdümden sorumludur. Büro, toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılması konusunda prefekt yönetimine, prefekt yönetimleri ise belediyelere destek ve teşvik sağlamakla yükümlüdür. Yerel düzeyde, prefekt ve belediye yönetimleri bünyesinde “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Merkezleri” bulunmaktadır.

Şekil 1. Kabine Ofisi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bürosu organizasyon şeması

Aralık 2005'te kabine, "İkinci Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Temel Planı"nı onaylamıştır. Söz konusu plan, "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Temel Kanunu"na dayanmaktadır. Bu planda 12 öncelikli alan bulunmaktadır. Bu alanlar

- Kadınların politika yapma sürecine katılımını artırmak,
- Sosyal sistemleri ve uygulamaları yeniden gözden geçirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliği algısı üzerinden farkındalığı artırmak,
- Çalışma hayatında kadın ve erkekler arasında eşit muamele ve fırsatlar sağlamak,
- Dinamik kırsal alanlar için toplumsal cinsiyet eşitliğini yaratmak,
- Kadın ve erkeklerin, iş yaşamı ile aile ve toplum yaşamını uzlaştırabilme çabalarına destek vermek,
- Yaşlı (kadınların) rahat bir şekilde yaşamalarını sağlayacak şartları geliştirmek,
- Kadına karşı her türlü şiddeti ortadan kaldırmak,
- Kadınların yaşam boyu sağlıklı olmalarını desteklemek,

- Medyada toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek,
- Toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden ve seçeneklerin çeşitliliğini kolaylaştıran eğitim ve öğrenmeyi zenginleştirmek,
- Küresel toplumun “Eşitlik, Gelişme ve Barış”ına katkıda bulunmak,
- Yeni girişimler gerektiren alanlarda toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmektir.

Temel planın etkili bir şekilde yürütülebilmesi için Konsey bu plana dayalı politikaların yürütülmesini denetlemekte ve toplumsal cinsiyet konusunda ve ilgili alanlarda uzmanların görüşlerinden faydalanmaktadır.

Japonya’da afet yönetimi sisteminin esasları 1961 tarihli “Afetlere Karşı Alınacak Önlemler Temel Yasası” ile tespit edilmiştir. Japonya bütçesinin her yıl %5-8’ini risk azaltma ve önlemeye yönelik faaliyetlere ayırmaktadır (Erkan, 2010). Alınan tedbirlere rağmen Kobe depreminin yıkıcı etkileri Japon afet sisteminin sorgulanarak gözden geçirilmesine yol açmış ve 2001 tarihinde yapılan yeni düzenlemelerle Merkezi Afet Yönetimi Konseyi kurulmuş, bütüncül ve çok sektörlü bir afet yönetim sistemi öngörülmüş, yerel yönetimlere ve paydaşlara yönelik desteğin artırılması kararlaştırılmıştır. Konsey tarafından kabul edilen Temel Afet Yönetim Planı merkezi hükümet ve yerel yönetimlerin yetki ve görevleri ile eylem planlarını kapsamlı olarak ortaya koymuştur (Japonya Kabine Ofisi, 2018).

1995 Kobe depreminin yaraları henüz sarılmıŷken 2011 yılında meydana gelen büyük deprem ve tsunami sadece ağır ekonomik kayıplara yol açmakla kalmamıŷ, aynı zamanda Japon toplumunu da derinden sarsmıŷtır. Yaŷanan ağır

toplumsal travma bir yandan da yeni sosyal, politik ve kültürel dinamikleri de yaratmıştır. Japon toplumunu yakından takip eden Daniel P. Aldrich (2012: 1), Japonya'nın afet sonrası dönüşümünü şu şekilde açıklamaktadır:

“Yaşanan kriz, halkın sağlık, çevre ve güvenlik konularındaki kaygılarını artırmış, resmi makam ve kurumlara, kurumsal kaynaklı bilgiye karşı bir güvensizlik yaratmıştır. Bu da, uzun zamandır zayıf olan sivil toplumun bir nevi uyanışına yol açmış ve vatandaşlar başlarına gelen bu felaket karşısında örgütlenerek tabandan gelen bir yanıt oluşturmuş, başka bir ifadeyle 2011 felaketi toplum temelli bilim ve aktivizmdeki değişimi tetiklemiştir. Yaşanan bu büyük afet, geçmişten bu yana ihtiyatlı bir toplumu toz duman ederek, sivil protesto ve seferberliğin yeni dinamizmlerini harekete geçirmiş, Japonya'da sivil toplum yükselişe geçmiştir.”

Bu sivil toplum dinamiği içerisinde Japon kadınlar önemli rol üstlenmişlerdir. Deprem ve tsunaminin ilk şoku atlatıldıktan sonra kadınlar, afet bölgelerine giderek gönüllü yardım faaliyetlerine katılmışlardır. “Kriz yönetimi danışmanları” adı altında bir uzmanlar grubu kuran kadınlar, afetin önlenmesi ve hazırlık konularında radyo, televizyon programları yaparak, kitap ve makaleler çıkararak, broşürler hazırlayarak, çalıştay ve seminerler düzenleyerek “kadın perspektifi”ni tanıtmışlar, kadınları bu konularda bilinçlendirme çalışmalarına hız vermişlerdir. Bu konudaki bazı yayınlar (“Çocukları Büyük Depremlerden Korumanın 50 yolu”, “Afet Önleme ve Risk Azaltma El Kitabı: 7 Şiddetindeki Depremlerden Korunmaya Yönelik Ev İnşa Rehberi” , “Kadınların Afetlerin Önlenmesi El Kitabı: Beklenmedik Afetlere Karşı Tavsiyeler ve Araçlar”) kadınlar tarafından kaleme alınmıştır. Yazılı materyalin yanısıra web siteleri aracılığıyla eğitimler, seminerler, radio ve televizyon programları, afetlerden korunma fuar ve etkinlikleri gibi faaliyetler çoğunlukla kadınlar tarafından yürütülmüştür (Koikari; 2013).

Kadınlar “çocuk-ebeveyn afet eğitimi” düzenleyerek çocuk ve eşlerini “afet eğitimi piknikleri ve afet eğitimi kampları, afet eğitimi oyunlarına götürerek, afetler

sırasında çadırda yatma, su ve elektrik olmadan idare edebilme ve bunun gibi konularda bilgi vermişlerdir.(Koikari, 2013) Ayrıca, çocukların afetler konusunda bilinçlendirilmesine yönelik olarak çeşitli merkezlerde (üniversitelerde ya da yerel yönetimlerde) eğitim araçları hazırlamışlardır. Bunlar arasında çocukları sevdiği geleneksel oyunlar ya da popüler animasyon karakterleri kullanılarak çocukların afete hazırlık ve afetleri önleme konusunda bilinçlendirilme faaliyetleri de yer almıştır. (Şekil 2) (Koikari, 2013).

Şekil 2. Japonya'da kadınlar tarafından hazırlanan afete hazırlık broşürü

Kadınların afetle mücadele alanında üstlendikleri yeni rollerin getirdiği dinamizmle birlikte kadın akademisyenler, politika yapıcılar ve toplum temelli aktivistler artık afet planlama ve müdahalede “toplumsal cinsiyet bakımından eşit katılım” talep etmeye başlamış, kadınların çeşitli düzeylerdeki temsil yetersizliğini eleştirmiş, ulusal ve yerel meselelerde artan katılım çağrısında bulunmuşlardır. Kadınlar “erkek egemen devlet yapısının başarısız olduğu doğal afetler alanında

Japonya'nın yeniden inşasına katkıda bulunma" iddialarını güçlü bir şekilde gündeme getirmiş ve bunda başarılı olmuşlardır (Koikari, 2013). Kadınların başını çektiği yeni sivil toplum hareketinin sesini daha fazla duyurması ve taleplerini resmi makamlar nezdinde güçlü bir biçimde dile getirmeye başlamasıyla afetlerde toplumsal cinsiyet perspektifi Japon resmi kurumlarının da gündemine daha fazla girmiş ve bu alandaki çalışmalar hız kazanmıştır (Samuels, 2013). Bu çalışmalarda yalnızca kadınların afetlerden nasıl etkilendiği değil, kadınların afet sürecindeki rol ve katkıları da ağırlıklı olarak gündeme gelmiştir.

Uluslararası platformlarda afet risk azaltılması çalışmalarının öncülüğünü üstlenen Japonya, "Hyogo Çerçeve Eylem Planı"nın kabulünün ardından 2005 yılında "Temel Afet Yönetimi Planı"na toplumsal cinsiyet perspektifine dair hükümler ilave etmiş, burada afetler sırasında kadın ve erkeklerin bakış açılarının ve farklı ihtiyaçlarının dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir.

2005 yılında gözden geçirilen "2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Planı"na da afet yönetimine ilişkin bir bölüm ilave edilerek, bu alanda yeni tedbirlerin alınması gerektiği ifade edilmiştir. Böylelikle afet yönetimi ve toplumsal cinsiyet eşitliği kavramları iki temel belgede birbiriyle irtibatlandırılmıştır. Afet yönetiminde kadınların karar alma mekanizmalarına ulusal ve yerel düzeyde daha fazla katılımlarına dair hükümler getirilmiştir.

Japonya'nın afet yönetimine toplumsal cinsiyet perspektifini entegre etme konusunda yürüttüğü çalışmalar hakkında görüşülen Japonya Hükümeti bünyesindeki Başbakanlık Kabine Ofisi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bürosu tarafından verilen bilgilere göre hükümet bünyesindeki Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bürosu'nun görev alanına 2004 yılında afet yönetimi de dahil olunmuş, 2005 yılında hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İkinci Temel Planı'na ilk kez afet yönetimine ilişkin bir bölüm dahil edilmesinin yanı sıra anılan planda 2008 yılında yapılan bir değişiklikle, afet yönetimi politikalarının ve afet yönetimi faaliyetlerinin yürütülmesindeki karar-alma süreçlerine kadınların daha fazla katılmaları ve toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin dahil edilmesi hususlarına yer verilmiş,

2010 yılında kabul edilen 3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Temel Planı'nda yerel toplum, afet yönetimi ve çevre konuları ile diğer alanlarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi hususu yer almıştır.

Japonya'da 2011 yılında Sendai'de meydana gelen büyük deprem ve tsunami sonrasında, toplumsal cinsiyet eşitliğinin afet yönetimi /afet riskini azaltma politikalarına entegre edilmesine yönelik adımların yeterli olmadığı anlaşılmıştır.

2011 depreminde yaşanan eksiklik ve aksaklıklardan sonra kadınların ihtiyaçlarını dikkate alan bir "kontrol listesi" ve "rehber ilkeler" hazırlanmış, ayrıca, yerel yönetimlerin hazırlıkları değiştirilmiş, 2014 yılında Japonya Afet Yönetimi Temel Planı'nda yapılan değişikliklerle barınma merkezleri ve alanlarında kadınların ihtiyaç ve perspektiflerinin dikkate alınmasına, yardım dağıtımı ve afet sonrası iyileştirme çalışmalarında kadınların katılımına dair ilaveler yapılmıştır.

Eylem Planı'nda, kadınların liderlik konumlarındaki temsiliyetlerinin 2020 yılına kadar %30'a çıkarılması hedefi ortaya konulmuş, yerel yönetimler bünyesinde kurulan ve afet yönetimi konularında karar alan belediye afet yönetimi konseylerine kadınların atanmalarını engelleyen bazı mevzuat değiştirilmiş, kadınların bölgesel afet yönetimi konseylerindeki temsil oranı %14,9'a, belediye afet yönetimi konseylerinde ise son dört yıl içinde %7,1'den %8,1'e çıkarılmış, yerel yönetimlerin kadınların konsey çalışmalarına katılım düzeyi konusunda merkezi hükümete bildirimde bulunma yükümlülüğü getirilmiştir.

Japonya, 2012 yılında ilk kez toplumsal cinsiyet eşitliği ve afet yönetimi konusunda BM'e bir karar tasarısı sunmuş, tasarı BM Kadının Statüsü Komisyonu 56. oturumunda kabul edilmiştir. Kararda "kırılgan" kesimlerin (kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler) esenliği ve bu kesimlerin katılımını esas alan bir toplum yapısı savunularak, afete müdahale ve afet sonrası iyileştirme çalışmalarında kadınların ihtiyaçlarının dikkate alınması ve kadınlara yönelik istismarların önlenmesi, cinsiyete ve yaşa göre ayrıştırılmış veri sağlanması, kurtarma çalışmalarının toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifine dayalı kayıtlarının

tutulması, kadın gönüllülerin teşviki gibi hususlara yer verilmiştir. 2014'te bunu tamamlayıcı nitelikte bir karar daha Japonya'nın önerisiyle 79 ülkenin ortak sunuculuğuyla Komisyon'da kabul edilmiştir. Japonya Afet Risk Azaltılmasına yönelik 3. BM Dünya Konferansı'na da 14-18 Mart, Sendai) ev sahipliği yapmıştır.

Bu toplantıda, Japonya, 2019'a kadar dünyadaki çeşitli bölgelerde 40.000 yetkiliye, afet riskinin azaltılması ve yeniden yapılandırma alanında lider rol oynamalarını sağlamak üzere eğitim vermeyi taahhüt etmiştir. Bu kapsamdaki önemli projelerden birini "Afet Risk Azaltılmasında Kadın Liderliği'nin Teşvik Edilmesi Eğitimi" oluşturmuştur.

Japonya toplumsal cinsiyet perspektifini ilave etmeye yönelik olarak kapsamlı bir afet mevzuatını gözden geçirme çalışması yapmamış, uygulama sırasında, sahada operasyonel düzeyde ve tecrübelerle dayanarak gerektiğinde mevzuat değişikliğine gitme şeklinde bir yaklaşım benimsemiştir.

3.2. Türkiye ve Afetler

TUİK 2018 verilerine göre nüfusu 82,003,882 olan Türkiye dünyadaki depremlerin beşte birini meydana getiren ve ülkeyi kuzey, güney ve batı yönlü kat eden Alp-Himalaya deprem kuşağının üzerinde yer almaktadır. Ülke, tektonik, sismik, topografik ve iklimsel yapısı nedeni doğal afetlerle sık sık karşılaşmaktadır. Bunlar arasında yıkıcı etkileri açısından değerlendirildiğinde ilk sırayı depremler almaktadır (TMMOB, 2012).

Deprem bölgeleri haritası uyarınca, Türkiye topraklarının %93'ü farklı derecelerde deprem bölgeleri içerisinde yer almakta, nüfusunun %95'i deprem tehlikesi altında yaşamaktadır. Aynı haritaya göre ülke topraklarının %66'sı birinci ve ikinci deprem bölgeleri içerisindeyken bu bölgelerde ülke nüfusunun %71'i yaşamaktadır (JICA, 2004).

Onuncu Kalkınma Planı Doğal Afet Yönetiminde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporuna göre 1900-2012 yılları arasında Türkiye’de hasara yol açan 287 büyük deprem yaşanmış, anılan depremler sonucu 100 bin kişi hayatını kaybederken, 700 bin bina ağır hasar görmüştür (Afet Yönetimi Özel İhtisas Komisyonu, 2014).

Türkiye’de meydana gelen depremlerden gerek can kaybı gerekse ağır hasarlı bina sayısı açısından en etkili olanları ise 1939 Erzincan ve 1999 Marmara depremleri olmuştur.

1939 Erzincan depreminde 32.962 kişi ölmüş 116.720 bina ağır hasar görmüştür.

17 Ağustos’da merkez üssü Gölcük olan Marmara depreminde 18.373 kişi hayatını kaybetmiş, 23.781 kişi yaralanmış, 505 kişi sakat kalmış, 285.211 ev, 42.902 işyeri hasar görmüştür (AFAD). Depremin Türkiye’ye maliyetinin yaklaşık 10 Milyar Dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir (Erkan, 2010).

2011 yılında Van’da meydana gelen 7,2 büyüklüğündeki depremde 604 kişi yaşamını yitirmiş, binlerce kişi yaralanmış, 222 kişi enkaz altından sağ olarak kurtarılmıştır. İlk depremi takip eden ikinci depremde ise 40 kişi yaşamını kaybetmiştir (Şeker ve Akman, 2014).

Son 60 yıllık istatistiklere bakıldığında; doğal afetlerin ülkede neden olduğu doğrudan ve dolaylı ekonomik kayıpların GSMH’nin %3’ü kadar olduğu tahmin edilmektedir (Ersoy, 2013).

3.2.1. 12 Kasım 1999 Düzce/Kaynaşlı Depremi

Uluslararası ve şehirlerarası karayollarının kesiştiği bir kavşak olan Kaynaşlı, D-100 karayolu kenarında kurulmuş olup, özellikle uluslararası taşımacılık başta olmak üzere taşımacılık sektöründe önemli bir yere sahiptir. İlçede 12 adet lojistik-uluslararası taşımacılık (550 araç) anonim şirketi, çok sayıda yurtiçi ve

yerel taşımacılık yapan gerçek şahıs ve limited şirketi bulunmaktadır. 2018 verilerine göre 20.772 olan ilçe nüfusunun %40'ı tarım ve hayvancılık, % 30'u orman işçiliği, %30'u ise ticaret, hizmet ve sanayi sektöründen geçimini sağlamakta, toplam 82 adet fabrika ve işyeri bulunmaktadır. Toplam arazi varlığının %20,7'i tarım arazisi olup, tarım alanında bitkisel ve hayvansal üretim yapılmaktadır. İlçenin temel tarım ürünü fındık olup, tarla bitkileri, tahıl ve seracılık da yaygındır (Kaynaşlı Kaymakamlığı, 2018).

12 Kasım 1999 Düzce Depremi, 17 Ağustos 1999 depremindeki kırılmaların Düzce Fayı'nın doğu bölümünü tetiklemesi sonucu gelişmiştir. Akşam 18:57'de meydana gelen 7,4 şiddetindeki deprem en çok Düzce ilinin merkez ve Kaynaşlı ilçelerini etkilemiştir. Düzce ilinde toplam ölü sayısı 710, yaralı sayısı 4151 olmuştur. Düzce ilinde toplam 12.513 konut ağır, 9065 konut orta, 10.222 konut az zarar görmüştür (Kümbetoğlu, 2006: 65).

Deprem neticesinde Kaynaşlı ilçesinde ise 316 kişi hayatını kaybetmiş, 543 kişi yaralanmış, konutların %72'si (merkezde 1033 konut), kamu hizmeti veren kuruluşlara ait binaların %90'ı, orta ve küçük ölçekli işyerlerinin %70'i tamamen yıkılmış, fabrikalar ağır hasar görmüştür. Şehir içme suyu şebekesi de tahrip olmuştur.

Kaynaşlı'da yaşanan kayıpların büyüklüğü dikkate alınarak, Bolu ili ve o sırada ilçe olan Düzce'nin yanı sıra, belde statüsünde olan Kaynaşlı'da da bir Kriz Yönetimi Merkezi kurulmuştur. Deprem sonrasında 9 Aralık 1999 tarihinde ilçe statüsü verilen Kaynaşlı'da, kaymakamlık ilçenin kuruluşu çalışmaları ile birlikte Kriz Yönetimi Merkezi Başkanlığı sıfatıyla deprem sonrası müdahale çalışmalarını koordine etmiştir (Kaynaşlı Kriz Yönetim Merkezi, İlçe Etüt Raporları 2001 ve 2005).

3.2.2. Türkiye’de Afetler ve Toplumsal Cinsiyet

Türkiye nüfusunun %49.8’ini kadınlar, %50,2’sini erkekler oluşturmaktadır. Kadınların uzun yaşaması sebebiyle 65 ve daha yukarı yaş gurubunda kadınlar nüfusun %55,9’unu teşkil etmektedir. Doğuşta beklenen yaşam süresi kadınlarda 80,8 olurken, erkeklerde 75,3’tir (TUİK, 2018).

Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan Küresel Cinsiyet Eşitliği Uçurumu 2018 Raporunda Türkiye 130. sırada yer almıştır. Raporda, Türkiye, “ekonomik katılım ve fırsatlar” kategorisinde 131., “eğitim alanındaki kazanımlar” sıralamasında 106., “sağlık ve hayatta kalma” kategorisinde 67., “siyasi güç” kategorisinde ise 113. sırada bulunmaktadır (WEF, 2018).

Türkiye’de 2017 yılında 15 yaş ve daha yukarı yaştaki istihdam edilenlerin oranı %47,1 olmuş, bu oran erkeklerde %65,6 iken kadınlarda erkeklerin yarısından az, %28,9 olarak gerçekleşmiştir. Tarım sektöründe toplam istihdam oranı %19,4, erkek istihdam oranı %15,4, kadın istihdam oranı ise %28,3 olmuştur. Aynı yıl sanayi sektöründe toplam istihdam oranı %26,5, erkek istihdam oranı %31,4, kadın istihdam oranı ise %15,6’dır. En fazla kadın istihdamı hizmet sektöründe gerçekleşmiştir. Hizmet sektöründe toplam istihdam oranı %54,1, erkek istihdam oranı %53,2, kadın istihdam oranı ise %56,1 olmuştur (TUİK, 2018) .

OECD verilerine göre Türkiye’de kadınlar aynı işi yaptıkları erkeklere göre %20 daha az ücret almaktadır. Öte yandan, ILO tarafından gerçekleştirilen 2018-2019 “Küresel Toplumsal Cinsiyet Ücret Açıkları Araştırması”na göre Türkiye’de kadın ve erkek arasındaki ücret farkı %29,6 düzeyindedir. (ILO, 2018).

Yükseköğretim’deki kadın profesörlerin oranı %31,2 olarak belirtilmektedir. Bu oran docent kadrosunda görev yapan kadınlar için %38, öğretim görevlisi kadrosunda görev yapan kadınlar için ise %50,2 olarak verilmektedir. Yükseköğretimdeki toplumsal cinsiyet eşitliği indeksinin yıllar içerisinde arttığı

görülmektedir. İnternet kullanan kadınların oranı yüzde ise %64,7 olarak belirlenmiş olup, erkeklerde bu oran %79,2'dir (TUİK,2018).

Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğini teminat altına alan kapsamlı mevzuat yürürlükte. Bu konu, başta Anayasa hükümleri olmak üzere (10. Madde ve maddeye 2004 ve 2010 tarihlerinde yapılan ilaveler) medeni kanun, ceza ve iş kanunundaki düzenlemeler, kadına yönelik şiddetin önlenmesine yönelik mevzuat (6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve Uygulama Yönetmeliği) ile düzenlenmektedir. Öte yandan Türkiye "Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" (CEDAW), "Kadına Yönelik Şiddetin ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi" gibi bu alandaki temel uluslararası düzenlemelere taraftır.

Kurumsal yapılanmada, kadına karşı ayrımcılığı önlemek, kadın haklarını korumak ve geliştirmek, kadınların toplumsal yaşamın her alanında hak, imkân ve fırsatlara eşit olarak erişimlerini sağlamak üzere 1990'da kurulan "Kadının Statüsü Genel müdürlüğü", 2011'de "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı" bünyesinde yeniden yapılandırılmış olup, hâlihazırda "Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı" bünyesinde faaliyet göstermektedir. Genel Müdürlüğün görevleri; kadına karşı ayrımcılığı önlemek, kadının insan haklarını ve toplumsal statüsünü korumak ve geliştirmek, kadının toplumsal hayatın tüm alanlarında etkin hâle gelmesine yönelik ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek, kadınlara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmek, kadına karşı her türlü ayrımcılığı önlemek ve kadının insan haklarını geliştirmek amacıyla faaliyet ve projeler yürütmek, bu alanda yapılan çalışmalara destek vermek, kadının insan hakları konusunda kamuoyunu bilgilendirmek ve aydınlatmak suretiyle toplumsal bilinçlenmeyi geliştirmek, kadına yönelik her türlü şiddetin, töre ve namus cinayetlerinin, taciz ve istismarın önlenmesi için çalışmalarda bulunmak, kadının aile ve sosyal yaşamdan

kaynaklanan sorunlarının çözümüne destek oluşturmak, sağlık, eğitim, kültür, çalışma ve sosyal güvenlik başta olmak üzere bütün alanlarda kadınların ilerlemesini sağlayıcı ve karar mekanizmalarına katılımını artırıcı çalışmalarda bulunmak, kamu kurum ve kuruluşlarına, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişilerce kadınlara yönelik yürütülen sosyal hizmetlere ilişkin ilke, usûl ve standartları belirlemek ve bunlara uyulmasını sağlamak olarak özetlenmektedir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019).

2009 yılında TBMM bünyesinde kurulan “Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu” Başkanlığın talebi üzerine ya da istenildiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan kanun tasarı ve teklifleri ile kanun hükmünde kararnamelerin kadın erkek eşitliği konusunda T.C. Anayasasına, uluslararası gelişmelere ve yükümlülöklere uygunluğunu inceleyerek ihtisas komisyonlarına görüş sunmak, her yasama yılının sonunda Türkiye’deki kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik gelişmelere ve Komisyonun o yılki faaliyetlerine ilişkin bir değerlendirme raporu hazırlamak ve bunu Türkiye Büyük Millet Meclisine sunmak, Kadın hakları ile kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik olarak diğer ölkelerdeki ve uluslararası kuruluşlardaki gelişmeleri takip etmek, gerektiğinde yurt dışında incelemelerde bulunmak ve bu gelişmeler konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisini bilgilendirmek, kadın erkek eşitliği konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmalarına ilişkin gerekli bilgi ve dokümanları temin etmek, Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası anlaşmaların kadın-erkek eşitliği ve kadın hakları konusundaki hükümleri ile T.C. Anayasası ve diğer ulusal mevzuat arasında uyum sağlamak için yapılması gereken değişiklikleri ve düzenlemeleri belirlemek, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca havale edilen kadın-erkek eşitliğinin ihlaline ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa dair iddialar ile ilgili başvuruları incelemek ve gerekli gördüğü hallerde ilgili mercilere iletme, Kadın erkek eşitliği konusunda kamuyu bilgilendirici etkinlikler yapmak ile görevlendirilmiştir (TBMM Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu, 2019).

Kadının güçlendirilmesi, kadına yönelik şiddetle mücadele gibi alanlarda çeşitli Strateji belgeleri ve Eylem Planları, Kalkınma Planları (kadının ekonomik ve

sosyal ve kültürel alanlarda güçlendirilmesi ve gelişiminin teşvikine yönelik hükümler) da yürütülmektedir.

2018 yılında Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi Uzman Eylem Grubu (GREVIO) tarafından yayınlanan Türkiye Raporunda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi bağlamında atılabilecek bazı adımlara ilişkin genel nitelikli tavsiyelerde şu hususlara yer verilmektedir:

* Toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesinin uygulamada gerçekleşmesini ve kadınlara yönelik ayrımcılık içeren uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlayan politika ve tedbirler geliştirilmesine ve politika ve tedbirlerin ciddi anlamda güçlendirilmesine devam edilmesi;

*Toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesinin kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve bununla mücadele edilmesini amaçlayan hükümet tedbirlerinin altındaki temel ilke olarak desteklenmeye devam edilmesi ve farkındalık artırma çalışmaları ve eğitimleri dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesi anlayışını ve kabul edilmesini desteklemek için mümkün olan her imkânın kullanılması;

*Kız çocuklarının eğitim hakkını kullanmasını ve kadınların ekonomik özgürlüğe ulaşma çabalarının desteklenmesini amaçlayan tüm politikaların, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve kadına yönelik şiddetle mücadele tedbirleri içermesi;

*Kadınların eşit haklarını ve güçlendirilmesini destekleyen politikaları desteklemek için uygun finansmanın ayrılmasının sağlanması;

*Politika yapıcılar, kamu görevlileri ve toplumda, kadına yönelik şiddetin yaygınlığı ve aile içi şiddet konusunda farkındalık oluşturulması ve eğitim sağlanmasına devam edilmesi ve şiddeti haklı gösteren tutumlarla mücadele edilmesi;

*Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddetin yapısal nedenlerini ele alma mücadelelerinde bağımsız kadın örgütlerinin, değişimin itici güçleri ve kilit ortakları olarak rolünün tam anlamıyla anlaşılması ve sürdürülmesi;

*Her türlü şiddeti önlemek ve bununla mücadele etmek için politika ve tedbirlerin koordine edilmesi ve uygulanmasından sorumlu ulusal koordinasyon birimi olarak KSGM'nin rolünün güçlendirilmesi ve genişletilmesi için KSGM'ye gerekli yetki, yetkinlik, insan kaynağı ve finansal kaynak sağlanması.

Afet Yönetimi ve Toplumsal Cinsiyet

Türkiye'de geçmişte afet yönetimi alanında yasal mevzuatta birçok düzenleme yapılmakla birlikte, bunlar daha ziyade her afet sonrasında etkilenen insanlara yardım sağlamaya ve yaraları sarmak amacıyla müdahale ve yeniden inşa/iyileştirmeye yönelik çalışmalara ağırlık vermiş, zamanla dağınık ve çeşitli kurumlarca yürütülmeye çalışılan bir yapı oluşmuştur (Erkan, 2010).

1944 tarihinde çıkarılan 4623 "Yer Sarsıntılarında Evvel ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun" ile birlikte kısmen zarar azaltıcı önlemlerin de öngörüldüğü bir döneme girilmekle birlikte, afetlere yönelik mevzuatta ilk önemli adım 1959 yılında 7269 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun"un çıkarılması olmuştur. Bu yasa afetler nedeniyle meydana gelebilecek can ve mal kayıplarının mümkün olan en düşük seviyeye indirilmesi, afet anında ve sonrasında etkili işleyecek bir örgütlenmenin kurulmasını öngörmüştür. Söz konusu Kanun'a dayanılarak birçok yönetmelik çıkarılmış, afetlere müdahale süreci daha kapsamlı bir hale gelmiştir. Ancak uzun yıllar boyunca uygulamada beklenen adımlar yeterli olmamış ve etkin bir müdahale yapısının oluşturulamadığı görülmüştür.

17 Ağustos 1999 Marmara Depremi, afet yönetimi ve afetlere müdahalede bir dönüm noktası olmuş, yaşanan acı tecrübe ile yasal mevzuatta ya yeni

düzenlemeler yapılmış, ya da değişikliklere gidilmiştir. Marmara Depremi sonrası atılan en önemli adım 2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı “Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunu” olmuş, bununla bütünleşik afet yönetimi anlayışına geçilmiş, afet yönetiminden sorumlu tek bir kurum oluşturularak Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) kurulmuştur (AFAD).

5902 sayılı kanun ile Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü (Başbakanlık), Afet İşleri Genel Müdürlüğü (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı) ve Sivil Savunma Genel Müdürlüğü (İçişleri Bakanlığı), Türkiye Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AADYB) adı ile tek çatı altında birleştirilmiştir. AFAD örgütlenmesine bağlı olarak 81 ilde AFAD müdürlükleri kurulmuştur. Hâlihazırda ülkemizde afet planlaması ve afete müdahale açısından hem 7269 sayılı Afetler Kanunu, hem de 5902 Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun yürürlükte bulunmaktadır (Karaman, Altay, 2016).

AFAD, yürüttüğü çalışmalar ve hazırladığı “Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı” (UDSEP), “Türkiye Afet Müdahale Planı” ve “2013–2017 Stratejik Planı” ile afetlerin yönetimine ilişkin yol haritasını belirlemiştir. Diğer taraftan, “Kentsel Dönüşüm Yasası” yürürlüğe girmiş, “Afet Sigortaları Yasası” uygulamaya geçirilmiştir.

Türkiye’de afetler bağlamında toplumsal cinsiyetin gündeme gelmesinin esas itibarıyla 1999’da gerçekleşen ve bir toplumsal krizin yaşandığı Marmara depremi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Başka ülkelerdeki örneklerde de görüldüğü üzere, bu gibi yıkıcı etkileri olan afetler toplumsal ilişkilerde de yeni dinamikleri ve değişimleri tetiklemektedir. Türkiye’de de, Marmara depremi sonrasında, Japonya’da yaşanan benzer şekilde, büyük bir dinamizm kazanan sivil toplum hareketinde kadınlar önemli bir rol oynamışlardır.

Düzce bölgesinde kadınların deprem sonrasında sorunlara çözüm bulma mücadeleleri onları geçmişe oranla daha fazla evden çıkmaya ve kamusal alanda

gerçekleştirilen birçok farklı aktiviteye itmiştir (Kümbetoğlu, 2006). Arama ve kurtarma çalışmalarında Marmara depremi sırasında kadınların katılımı gözlenmezken, takip eden yıllarda kadınlar bu gruplara giderek daha fazla katılmaya başlamışlardır (Işık, Özer, Sayın, Mishal, Gündoğru ve Özcep, 2015).

1999 depreminde özellikle topluluk temelli proje ve faaliyetlerde kadınların katılım ve rolü dikkat çekicidir. Bu husus, araştırma kapsamında görüşülen afetzede ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerince de dile getirilmiştir. Kadın sivil toplum kuruluşlarının kadınları bir araya getirme faaliyetleri, düzenledikleri çeşitli kurslar, kadınlara hem kendilerini geliştirme hem de psikolojik rahatlama alanı sağlamıştır. Kadınların daha fazla sorumluluk üstlenmeleri, kamusal alanda daha fazla var olmaları sosyal ilişkilerinde de değişimlere yol açmıştır (Kümbetoğlu, 2006) .

Türkiye’de, sahada ve fiili uygulamada toplumsal cinsiyet farklılıklarını dikkate alan pratikler görülmekle birlikte, genel olarak zarar azaltmaya ilişkin mevzuat ve kurumsal planlarda toplumsal cinsiyete bağlı farklılıklara ve bundan kaynaklanan risk ve kırılganlıklara yönelik vurguların yeterli olmadığı görülmektedir (Kadıoğlu 2008; Erbaydar, İnal, Kaya 2019). Bunun sınırlı bir istisnasını UDSEP’in oluşturduğu söylenebilir. Dolayısıyla hukuki ve kurumsal açıdan afet yönetimi bağlamında toplumsal cinsiyet açısından bir ana akımlaştırmadan söz etmek güçtür. Bu konuda yapılan kapsamlı bir çalışmada, ülkemizin afetlere ilişkin 17 temel mevzuat belgesinin %88,2’si toplumsal cinsiyete kör, %5,9’u ise toplumsal cinsiyet açısından nötr bulunmuştur (2011 tarihli Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı toplumsal cinsiyete nötr iken, 2015 tarihli Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi ve İşletilmesi Hakkındaki Yönerge” toplumsal cinsiyete kısmen duyarlı bulunmuştur).Mevzuatın %88,4’ü kadını hak sahibi olarak görmemekte, %88,2’si genel olarak toplumsal cinsiyetle ilişkili herhangi bir atıf içermemektedir. Mevzuatın %94,1’inde toplumsal cinsiyet eşitliği ve hakkaniyetine ilişkin ifade yer almamaktadır. (Bu hakkın yer verildiği Mevzuat Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı-2023’tür). Söz konusu mevzuatın

%88,2'sinin toplumsal cinsiyete duyarlı bir dil ve terminoloji benimsemediği de tespit edilmiştir (Erbaydar, İnal ve Kaya, 2019).

4. BÖLÜM: BULGU VE VERİLERİN ANALİZİ

4.1.Katılımcıların Özellikleri

4.1.1 Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Tablo 1. Afetzedelerin sosyo-demografik özellikleri (Türkiye)

İsim (Kod)	Yaş	Afet sırasındaki yaş	Medeni durum	Çocuk sayısı	Öğrenim düzeyi	Çalışma durumu	Yaşanılan Şehir
1 Kaynaşlı 1	41	22	Evli	3	İlkokul	Aile işletmesi çalışanı	Düzce
2 Kaynaşlı 2	43	24	Dul	2	İlkokul	Çalışmıyor	Düzce
3 Kaynaşlı3	44	25	Evli	3	Yüksek okul	Gönüllü sosyal hizmet çalışanı	Düzce
4 Kaynaşlı 4	44	25	Evli	2	Üniversite	Kamu personeli	Düzce
5 Kaynaşlı 5	50	31	Evli	3	İlkokul terk	Temizlik işçisi	Düzce
6 Kaynaşlı 6	40	21	Evli	2	İlkokul	Çalışmıyor	Düzce
7 Kaynaşlı 7	43	24	Evli	3	İlkokul	Çalışmıyor	Düzce
8 Kaynaşlı 8	58	39	Evli	2	İlkokul terk	Çalışmıyor	Düzce

Tablo 2. Sivil toplum kuruluşu ve kurum temsilcilerinin özellikleri (Türkiye)

İsim (Kod)	Yaş	Görev yeri/konumu	Afet alanında çalışma süresi
TCSTK1	62	Emekli (İktisat/İletişim) STK Yöneticisi (Düzce, Kaynaşlı)	19 yıl
TCSTK2	37	Avukat, Afetle İlgili STK Çalışanı, Ankara	5 yıl
TCSTK3	63	Uzman Psikolog, STK Danışmanı (Adana, Daha önce Düzce'de çalışmış)	22 yıl
TCSTK4	42	Daire Başkanı, Ankara	13 yıl

Tablo 3. Afetzedelerin sosyo-demografik özellikleri (Japonya: Sendai, Kobe)

İsim (Kod)	Yaş	Afet sırasında yaş	Medeni durum	Çocuk sayısı	Öğrenim düzeyi	Mesleki durum	Yaşanan Şehir
1 Japonya1	69	46	Boşanmış	2	Ortaokul	STK Başkanı	Kobe
2 Japonya2	57	34	Evli	2	Ortaokul	STK Başkanı	Kobe
3 Japonya3	67	59	Evli	3	Ortaokul	Evhanımı /çiftçi	Sendai
4 Japonya4	71	63	Evli	2	Ortaokul	Evhanımı	Sendai
5 Japonya5	57	50	Dul	2	Yüksek okul (2 yıllık)	STK Başkanı	Sendai
6 Japonya6	37	30	Evli	1	Yüksek okul (2 yıllık)	Özel şirkette çalışıyor	Sendai
7 Japonya7	73	66	Evli	2	Yüksek okul (2 yıllık)	Hemşire	Sendai
8 Japonya8	66	59	Evli	3	Yüksek okul (2 yıllık)	Ev hanımı	Sendai

Tablo 4. Sivil toplum kuruluşu ve kurum temsilcilerinin özellikleri (Japonya)

İsim (Kod)	Yaş	Meslek/Görev Yeri	Afet Alanında Çalışma Süresi
JSTK1	58	STK Çalışanı/Öğretim Görevlisi Öğretim görevlisi ve Japonya Afet Riski'nin Azaltılması Kadın Topluluğu Başkan Yardımcısı	7 yıl
JSTK2	65	Kadınlarla İlgili STK Başkanı, Kobe	26 yıl
JSTK3	58	STK Çalışanı, Öğretim Görevlisi, Tokyo	28 yıl
JSTK4	3	Japonya Hükümeti Kabine Ofisi Cinsiyet Eşitliği Bürosu Uluslararası ilişkiler Direktörü	4 yıl

4.2.Araştırma Problemleri Çerçevesinde Verilerin Analizi

4.2.1. Afet Öncesi

Araştırma kapsamında görüşülen Türk ve Japon afetzedede kadınların genel olarak afete hazırlıksız yakalandıkları, afetlere ilişkin özel bir eğitim almadıkları, bir kısmının geçmişteki afetlere ilişkin bazı genel bilgilere sahip oldukları görülmüştür.

Türk kadınlardan ikisi ilkokul sırasında edindikleri bazı bilgilere değinmiş, Japon kadınlardan ikisi işyerinde afetler konusunda tatbikat yapıldığını belirtmiş, 3 Japon kadın geçmişte yaşanan depremlerle ilgili bilgi sahibi olduklarını ancak tsunami konusunda bilgileri bulunmadığını dile getirmiştir.

“Kıyamet Kopuyor Sandım”

Katılımcıların yaşadıkları afet deneyimi öncesinde afetler konusunda önceden bilgi sahibi olup olmadıkları, bu konuda herhangi bir bilgilendirme ya da eğitime tabi olup olmadıkları sorusu yöneltildiğinde, Türk kadın afetzedelerden yükseköğretim düzeyinde eğitim görmüş iki katılımcı ilkokulda aldıkları bazı genel bilgileri paylaşmıştır.

“İlkokul düzeyi bilgim vardı, ilkokulda öğrendiklerim” (T3).

“Vardı, okul eğitimim sırasında bilgi edinmişim”(T4).

Bir kadın daha önce yaşadığı ilçede sel ve yangın olduğunu (T2), iki afettede ise (T6 ve T8) akrabalarında kaldıkları sırada 17 Ağustos depremini yaşadıklarını söylemiştir.

Bir kadın depremden önce bu konuda bilgileri olmadığını, olsaydı herşeyin daha farklı olabileceğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Hiçbir şey bilmiyorduk ki, hazırlıksız yakalandık. Belki biraz bilincimiz olsaydı, başka olurdu” (T7).

Bir kadının deprem meydana geldiği sırada ne yaşandığını dahi bilemediğine dair ifadesi ise şu şekildedir:

“Ben kıyamet kopuyor zannettim, daha önce deprem yaşamış bir akrabam deprem oluyor deyince ne olduğunu anladım” (T1)

Depreme ilişkin bir ön uyarı alıp almadıkları konusunda yöneltilen sorulara verilen yanıtlarda, katılımcılar 17 Ağustos'ta yaşanan büyük deprem sonrasında Düzce'de de deprem yaşanabileceğinin konuşulduğunu, buna dair “şehir efsaneleri” olduğunu söylemişlerdir. Ancak yakın bir bölgede büyük çaplı bir deprem yaşanmasına rağmen bu konuda gerekli farkındalık ve bilginin

bulunmamasının yöre sakinlerini bu konuda bir tedbir almaya yöneltmediği anlaşılmaktadır.

Bir katılımcı 17 Ağustos depremi sebebiyle korktukları için tedbir amaçlı birkaç gün evin dışında garajda yattıklarını, ancak bir süre sonra mecburen eve döndüklerini anlatmıştır.

“17 Ağustos depreminden sonra şehir efsanesi gibi ‘şu tarihte (Düzce’de) olacak’ söylentileri vardı. 17 Ağustos depreminden korktum. O zaman bir süre dışarda kaldık, kapı önünde, garajda yattık. Ama bu önlemler hayatın gerçeklerine uygun değildi, mecburen eve döndük” (T3)

Japonya/ ‘Evin Üstüne Helikopter Düştü Zannettik’

Japon kadınlardan Kobe (1995) depremzedelerinin Sendai’ye (2011) kıyasla daha hazırlıksız olduğu anlaşılmaktadır.

Kobe depremini yaşamış iki katılımcı da daha önce deprem konusunda bilgili olmadığını söylemiştir:

“Hayır, hiç (deprem konusunda eğitim) almadım. Bilgimiz yoktu. Kuşaktan kuşağa iletilen tecrübe de yoktu. Kobe’de 70 yıl önce sel olmuş. Sel ile ilgili acı tecrübeye sahip olan vardı. Onlar selin ne kadar korkunç olduğunu anlatıyorlardı ama depremle ilgili bir bilgimiz yoktu” (J1)

“Deprem olduğunu bilemedik, evin üstüne helikopter düştü zannettik”(J2).

Buna karşın, Sendai deprem/tsunamizedelerin geçmiş afet tecrübeleri (özellikle Kobe) sebebiyle depremler konusunda daha bilinçli oldukları anlaşılmaktadır. Sendai afetzedelerinden ikisi afetlerle ilgili eğitim/tatbikat gibi uygulamalara katıldıklarını, diğer üçü ise geçmişteki depremler sebebiyle bu konuda bilgi sahibi olduklarını söylemişlerdir.

Aynı zamanda STK çalışanı olan bir kadın deprem olma olasılığının yüksek olduğu yolunda daha önce okuduğu bir basın haberi üzerine olası bir afet durumunda kadınların özel ihtiyaçları konusunda bir çalışma yaptığını ve olası ihtiyaçlar ile neler yapılabileceği konusunda hazırlıklı olduklarını, böylelikle Sendai deprem/tsunamisi sonrasında yardım çalışmalarını etkin bir şekilde destekleyebildiklerini dile getirmiştir. Anılan katılımcının ifadeleri afete hazırlık çalışmalarının fayda ve önemini yansıtmaktadır:

“2008 yılında bir haber çıkmıştı. Bu haberde bundan sonraki 30 yıl içinde Myagi ve Sendai civarında deprem meydana gelme olasılığının %90 olduğu belirtilmişti. STK başkanı olarak 1995’deki Kobe depreminde kadınların hem bireysel düzeyde, hem de sığınma merkezlerinde çok sıkıntı yaşadıklarını biliyordum. Bu haber çıktıktan sonra bu deprem ya da tsunami felaketi meydana gelirse nelere ihtiyaç duyulabilir diye bir araştırma yaptık. Afet sırasında kadınların nelerden endişe ettiklerini, nelere ihtiyaç duyduklarını o araştırma sayesinde öğrenmiş olduk. O yüzden 2011’de Sendai’de deprem meydana geldiğinde onları daha düzgün bir şekilde destekleyebildik” (J5).

Deprem konusunda bilinçli olmakla birlikte Japon kadınların tamamı tsunami konusunda hazırlıksız olduklarını söylemişlerdir. Oysa Sendai’de yaşanan kayıp ve zararların büyük bölümü deprem sebebiyle değil ardından meydana gelen tsunamiden kaynaklanmıştır. Katılımcıların ifadelerinden tsunaminin öngörülemediği anlaşılmaktadır:

“Genelde yangın tatbikatları yapılıyordu ama Sendai’de geçmişte de büyük deprem yaşanmıştı, onun için deprem konusunda bilgimiz vardı, ne yapmamız gerektiğini biliyorduk. Ancak deprem yaşandığı zaman tsunami de olabileceğine, tsunamiye dair bir bilgimiz yoktu“ (J4).

“Şehri su bastı dediler ama ne kastedildiğini, yani tsunami olduğunu anlayamadık” (J4).

“Araba radyosunu açtığımda tsunami konusunda uyarı yapıldı. O zamana kadar tsunaminin meydana geleceğini bilmiyorduk (J6).

“Ben ve mahallemizdeki komşular hep deprem olabilir diye duymuştuk ama tsunami buraya kadar gelmez zannediyorduk” (J8).

Tsunami konusundaki bilinçsizliğin felaketin boyutlarının büyümesinde etkili olduğu katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Zira bölgede bulunan kolluk kuvvetlerinin depremin hemen ardından mahallelere giderek yöre halkını tsunaminin geleceği ve kaçmaları gerektiği konusunda uyarılarına, radyo üzerinden de tsunami uyarısı yapılmasına rağmen, tsunaminin boyutları öngörülememiş, uyarılar yeterince ciddiye alınmamıştır.

“Eve dönerken radyoda tsunami'nin gelebileceğini duydum ama buna ihtimal vermedim. Kıyıya kadar ulaşacağını söylediklerini duydum ama ciddiye almadım” (J3).

“Mahallemizden bazı komşular (radyodan yapılan tsunami uyarısını) ciddiye almadılar ve kaçmadılar. O yüzden can verdiler” (J8).

Bunun tek istisnasını işyerinde düzenli tatbikat yapıldığını söyleyen katılımcı teşkil etmiştir. Yalnızca bu katılımcı tsunami olasılığına karşı tedbir aldıklarını dile getirmiş, bu sayede çalıştığı mekândakileri zamanlıca güvenli bir yere nakledebildiklerini belirtmiştir:

“Çalıştığım huzurevinde iki ayda bir tatbikat yapılıyordu deprem ve tsunami için. Deprem olduğu gün mutlaka tsunami de olur diye düşünerek denizin yakınındakine değil, uzaktaki ilkokula tahliye olunmalı diye karar verdiler. Ona göre deprem olduğu zaman uzaktaki ilkokula sığındık” (J7).

Katılımcının ifadeleri deprem konusundaki eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının önemine işaret etmektedir. Bu sayede birçok kişinin hayatı kurtulmuştur.

4.2.2. Afet Sırasında

4.2.2.1. Afet Meydana Geldiğinde Bulunulan Mekân

Türkiye 'Evdeydik' Görüşülen Türk kadın afetzedelerin tümü evlerindeyken (1'i annesinin evinde) depremi yaşamıştır. Depremin akşam saat 19.00 civarında meydana gelmiş olması sebebiyle afetzedelerin yemek hazırlığı ya da yemek sırasında depreme yakalandıkları anlaşılmaktadır. Yanlarında genellikle

çocukları ya da anne/baba/kayınvalidelerinin bulunduğunu belirtmişlerdir. Eşlerinin çoğunluğunun ise dışarda, işyerinde ya da o gün oynanan bir milli futbol karşılaşmasını izlemek üzere kahvede olduğunu söylemişlerdir.

Japonya

Japon kadınlardan ikisi evde, diğerleri dışarda olduklarını belirtilmişlerdir (Biri hobi kursunda, biri çocuğu için hastanede, biri ilaç almak için hastanede, biri vergi dairesinde, diğer ikisi işyerinde). Japon kadınlar, biri hariç, eşlerinin işyerlerinde bulunduğunu dile getirmiştir. Japonya'da depremin gündüz saatlerinde meydana gelmiş olmasının kadınların ev dışında bulunmalarında etkili olduğu anlaşılmaktadır.

4.2.2.2. İlk Refleks: Hayat Kurtarma

Türkiye/'Kaçmak aklıma bile gelmedi'

Türk afetzede kadınların hemen tümünün ilk refleksi çocuklarını ve o sırada yanlarında olan akrabalarını kurtarmak olmuştur.

Kadınların bu konudaki ifadeleri şu şekildedir:

"Önce büyük çocuğumla eşimin iki kardeşini dışarı çıkardım, sonra bebeğimi almak için tekrar eve girdim" (T1).

"Kaçmak aklıma bile gelmedi, hemen çocuklarımı düşündüm" (T2).

"Kızımı kucaklayıp kanepelerin yanında üstüne kapandım" (T3). "Yıkılan duvarda açılan delikten iki çocuğumu çıkardım, sonra girip büyük kızımı enkazdan çıkardım. Panik aklıma gelmedi, korkmadım, o anlarda sadece çocuklarımı kurtarmayı düşündüm" (T5).

“Çocukları topladım ben oğlanı aldım, kızları aldım, çıktık biz” (T6).

”Merdiven boşluğuna düşüyordum, demirlerden tutundum, kızımı kangurular gibi karnıma alabildim” (T8).

Bir afettede deprem sırasında evde olan kayınvalidesi Parkinson hastası olduğu için onu kurtarma telaşıyla çocuklarından birini içerde unuttuğunu, onu daha sonra gidip kurtardığını dile getirmiştir:

“İşte kayınvalidemi almışım, birini bir elime almışım, birini kucağıma almışım, birini unutmuşum, işte hala ona çok üzülüyorum” (T7).

Türkiye genelinde faaliyet gösteren STK temsilcisi de yaptığımız görüşmede bu hususu genel bir gözlem olarak dile getirmiştir:

“Genelde gördüğümüz, enkaz altında da olsa, kadınların, hamile ya da yaşlı kadınların enkazı terk edememe, çocuğumu da kurtarayım gibi yüklenmiş görev mi desek, yoksa içgüdü mü, daha geç çıktıklarını biliyoruz” (STK2).

Temsilci bu bağlamda, bazı durumda kadınların üzerinde uygun kıyafet olmadan dışarı çıkmaktan çekindiklerine, özellikle gece ya da sabaha karşı gerçekleşen afetlerde, kadınların “üstüme bir şey alıp da çıkayım” içgüdüleriyle hareket ettiğine de dikkat çekmiştir.

Japonya’/Aklımda hep işyerimdeki insanların durumu vardı’

Japonya’daki afetin gündüz saatlerinde yaşanmış olması ve asıl yıkıcı etkinin depremden ziyade ondan yaklaşık 40 dakika sonra gelen tsunamiden kaynaklanması, Japon kadın afetzedelerden afet anındaki konumlarını Türkiye örneğinden farklı kılmaktadır. Öyle ki, kadınların büyük bölümü bir alışveriş ya da başka sebeplerde dışarda buldukları sırada afeti yaşamışlardır. Bununla birlikte afet anında “kurtarma ve yardım” refleksleri açısından Türkiye ile benzerlikler gösterdiği dikkat çekmektedir. Afetzedelerin tümü afet anında ve

hemen akabinde kendi aile bireylerine ilave olarak gerek yaşadıkları mahalle, gerek çalıştıkları işyerlerindekiilerin yardımına koşmuşlardır.

”Annemi, iki komşumuzu da arabaya aldım ve oradan kaçtık” (J3).

“Oturduğumuz mahalledeki yaşlılara durumun tehlikeli olduğunu söylememiz gerektiği düşüncesiyle eve doğru gitmeye çalıştık ama ulaşamadık (J4).

“Evde çok büyük hasar olmadı. İşyerimde olanların durumunu merak ediyordum, aklımda hep oradaki insanların durumu vardı” (J5).

“Evim enkaz haline gelmişti ama bir çalışan olarak şirketteki işime öncelik verdim”, “şok geçiren ve hareket edemez hale gelen iş arkadaşımın çocuğunu gidip okuldan aldım” (J6).

4.2.3. Afet Sonrası

4.2.3.1 Afetin Hemen Ardından

Türkiye

Türk kadınların çoğunluğu deprem meydana geldikten sonra ilk geceyi açık bir mekânda geçirdikten sonra dağıtılan çadırları evlerinin bahçesine kurarak burada kaldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların yedisi bu şekilde barınmışlardır. Bir katılımcı geceyi ve daha sonraki iki ayı garajlarında geçirdiğini belirtmiştir (T3). Kadınların dördü daha sonra prefabrik konutlara geçerken, ikisi evlerine yakın arazide kurulan barakalarda kalmış, ikisi ise kendi imkânlarıyla bahçelerine kurdukları konutlarda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Kaynaşlı depremi sırasında, 17 Ağustos depremindeki tecrübelerin etkisi ve bu konuda faaliyet gösteren kadın STK’ların da bilinçli yaklaşımlarıyla, 17 Ağustos depremine oranla kadınların ihtiyaçlarını da dikkate alan daha düzenli ve bilinçli

bir acil müdahale ve yardım faaliyetinin yürütüldüğü katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Kadınlar yardımların süratle ve etkin bir şekilde ulaştırıldığını anlatmışlardır:

“Mahalle halkı olarak sokakta toplandık. Kimsenin kapalı eve gidecek hali yoktu. Sabaha karşı Kızılay ve siviller, su, süt, gıda, battaniye, eşya getirdi. İhtiyaçlarımızla ilgilendiler ve karşılandı. Sonra yardım ekipleri beklemeden yakınlarda toplu ölümlerin olduğu, yaralıların bulunduğu yere gittiler”(T1).

“Sabaha karşı ambulanslar ve Kızılay geldi, o sırada ilk su tedariki de yapıldı. Yardım için gelenlerin işi zordu çünkü yol yer hareketi nedeniyle kabarmıştı, geçilemiyordu”(T4).

“Zaten bir saat içinde şehir dışından yardım ekipleri de geldi. Sabaha karşı da çadırlar gelmeye başladı” (5),

“Hemen yardım o gece her şey geldi. Gerçekten. Ekmek, battaniye (T6).

Gıda dağıtımında kadınların herhangi bir sorun yaşayıp yaşamadıkları konusunda yöneltilen soruya cevaben katılımcılardan bu konuda sorun yaşadıklarını dile getiren olmamıştır. Bir kadın bu konuda şu hususları dile getirmiştir:

“Gıda dağıtımında şöyle bir uygulama vardı: Hazır gıda dağıtımı kendi bahçesinde yaşayan hanelere tek tek dağıtılmıyordu. Dağıtım toplu barınma alanlarında yapılıyordu, biz de gidip orada alıyorduk. Kadın-erkek için farklı uygulama yoktu, kadınlar rahatlıkla gıdaya ulaşabiliyordu”(T4).

Kaynaşlı depreminde kadınların özel ihtiyaçlarını gözeten uygulamalar konusunda daha bilinçli davranıldığı anlaşılmaktadır. Hem 17 Ağustos, hem de 12 Kasım Düzce depremlerinde bölgede faaliyet gösteren STK yetkilisi şu hususları dile getirmiştir:

“... müdahale aşamasında kadınlara yönelik acil yardım uygulamalarına şu örnekler verilebilir: depremde eşini kaybetmiş, küçük çocuklu kadınların öncelikle tespiti ve buldukları ortamın fiziksel ve psikolojik bakımdan yeterince korumalı olup olmadığının belirlenmesi, acil beslenme ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması; bu durumdaki ailelerin geçici barınma alanlarında (örneğin

çadırkentlerde) yöneticilerin sürekli izleyebileceği şekilde ön kısımlarda yerleştirilmesi; acil yardım (gıda, hijyen, giyecek vb öncelikli maddelerin) dağıtımının yardım ekibi tarafından doğrudan geçici barınma alanlarına gidilerek ailelere tek tek dağıtımı; sağlık durumu öncelik taşıyan kadınlara/ailelere geçici barınmada öncelik tanınması”(TSTK1).

Tabiatıyla bu veri, diğer deprem bölgelerine yönelik bir genelleme yapılması için yeterli değildir. Bununla birlikte diğer STK temsilcisi 17 Ağustos depreminin pek çok konuda bilinç artırıcı olduğunu destekleyen ifadelerde bulunmuştur:

“Marmara depremi Türkiye için ilkti, yani büyük deprem felaketiyle ilk kez yüzleşti Türkiye. Elbette daha önce (depremler) oldu ama belki iletişim araçlarının az olmasından, belki o zamanki yerleşimlerin daha az nüfus içermesinden dolayı hem kayıp hem yaralı sayımız azdı. Ama Marmara depreminde çok fazla oldu ve o zaman biz kadına yönelik taleplerin karşılanmasında gerçekten eksiklikler olduğunu fark ettik. Marmara depremi Türkiye için afet konusunda milat gibi oldu ve tüm dünyadaki çalışmaları izlemeye başladık biz. “(TSTK3).

Türkiye genelinde afetler alanında faaliyet gösteren STK temsilcisi de acil müdahale aşamasında kadınların ihtiyaçlarının karşılanması konusunda aksaklıklar yaşanabildiğine, bununla birlikte bu konudaki bilincin yavaş yavaş geliştiğine de dikkat çekmiştir:

“Van depreminde mesela, hijyenik ped yardımı çok geç gelmişti. İlk aşamada düşünülmeyen bir şey bu, ama aslında çok düşünülmesi lazım. Ev yerle bir oluyor, marketler, herşey öyle. O an, belki ilk iki-üç gün içinde kadınların bu ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı noktasında sorun var ama bu konuda yavaş yavaş bilinç geliyor” (TSTK2).

Japonya

Türkiye’dekinden farklı olarak Japonya’daki uygulama uyarınca kadınların çoğunluğu toplu barınma alanlarına sığınmışlardır. İki afetzede yakınlarının evine sığınmıştır.

Yakınlarının evine sığınanlar yardımlara ulaşamadıklarını söylemişlerdir:

“Kızımın evinde kaldığımız için bize yardım verilmedi. Yardım almak için sığınma merkezine gittiğimizde oradakilerden bize ‘sizin burada işiniz ne, sizin kalacak yeriniz var’ diyenler oldu (J4).

Başka bir katılımcı sığınma merkezine gitmeyi tercih ettiklerini zira orada kalanların prefabrik konutlara daha hızlı geçebileceğini bildiklerini söylemiştir.

“Tahliye merkezinde kalmamızın avantajı vardı çünkü tahliye merkezinde kalırsak prefabriğe daha çabuk geçiş olabileceğini biliyorduk”. (J7).

4.2.3.2. Toplu Barınma Merkezleri

Türkiye’de Kadınlar çadırı terkedemiyor, çocukları, yaşlıları var’

Araştırma kapsamında görüşülen Türk afetzedelerden deprem sonrasında toplu barınma merkezlerinde kalan bulunmadığından bu konuda görüş belirten olmamıştır.

Bu konudaki bazı gözlemler STK temsilcilerince dile getirilmiştir. STK temsilcileri afetzedelerin genellikle evlerinin yakınında kalmayı tercih ettiklerini, ilk aşamada çadırkente gidenlerin kısa sürede çıkarak kendi mahallelerinde inşa ettikleri baraka tarzı mekânlarda kaldıklarını söylemişlerdir.

Deprem sırasında bölgede faaliyet gösteren ve çadırkentlerde görev yapan STK temsilcisi, çadırkentlerde konut mahremiyetine özen gösterildiğini, mahalle kültürünün gözetilmeye çalışıldığını, mahallelileri birbirine yakın yerlere yerleştirmeye gayret gösterdiklerini, kocasını kaybetmiş ya da boşanmış küçük çocukluların tespit edilerek yöneticilerin bulunduğu ön kısımlara yerleştirildiklerini anlatmıştır (TSTK1). STK temsilcisi Türkiye’de çadırkent gibi toplu sığınma alanlarının uygulanabilirliğinin düşük olduğunu şu ifadelerle belirtmiştir:

"Çadırkent Türkiye'de olmaz. Mahalleyi terketmek istemiyor vatandaşlar. Barınaklarda da mahallelileriyle kalmak istiyorlar. Kaynaşlı'da 45 gün sonra depodan yardımı kestik. Aşevleri kalktı. Kendi evlerine döndüler. Geçici barınma alanlarını çok uzun tutmamak lazım. Kamunun sivillerle işbirliği çok önemli" (TSTK1).

Çadırkentler yerine evlerin yanında barınılmasının yardımlardan yararlanma oranlarını azalttığına, buna karşılık yağmalama olaylarının önüne geçildiğine dikkat çeken diğer bir STK temsilcisi (TSTK3), 17 Ağustos depreminden alınan derslerle Düzce depreminde disiplinli, planlı çözümler getirildiğini, ancak özellikle toplu olarak yaşamanın getirdiği hijyen vs sıkıntılar yaşandığını, Japonya'daki gibi sığınma alanlarında kalmanın çadırlara göre daha korunaklı olduğunu, çadırkentlerin iklime uygun olmayabileceğini anlatmıştır. Katılımcı güvenliğin sağlanmasının önemli bir sorun teşkil ettiğini de dile getirmiştir:

"O zaman Türk Silahlı Kuvvetleri'nin orada bulunışları büyük bir güvence idi. Düşünün çadırda yaşıyorsunuz ve bir km mesafedeydi tuvaletler. Asla tek başınıza gitmiyorsunuz, birlikte gidip birlikte dönüyorsunuz. Biz onu hizmet verenler olarak yaşadık, bir de sürekli orada yaşayanları düşünün. Sonra banyo, çocukları yıkamak filan kadınlar için büyük sorunlar oldu. Tabii zamanla bunlar azaldı. Düzce depreminde daha bir tedbirli olundu ama büyük ihtiyaçlar vardı, özellikle temizlik konusunda hem bilgi eksikliği vardı ama toplu olarak birlikte yaşamanın getirdiği sıkıntılar vardı"(TSTK3).

Yardımlar açısından bebek maması, bez gibi ihtiyaçlar karşılanmakla birlikte ped ve acil temizlik ihtiyaçlarının yeterince karşılanmadığına dikkat çeken katılımcı, kadınların banyoda kalma süresinin (kadının çocuklarını, annesini/kayınvalidesini yıkama zorunluluğu açısından) erkeklere kıyasla daha uzun olduğunu, ancak bunların iyi planlanmadığını belirtmiştir. STK temsilcisi, ayrıca, kadınların çadırkentte yaşadıkları en büyük sorunlardan birinin çocuklarını ve yaşlılarını bırakamadıkları için konutlarını terkedememek olduğunu, bu sebeple hizmetin kadınların ayağına getirmesinin zaruri olduğunu dile getirmiştir:

"Bizim yaşadığımız en büyük sorunlardan biri kadınlar çadırı terkedemiyorlar, çünkü çocukları var, yaşlıları var. Onları bırakıp yardım yemek işlerine hepsiyle birlikte girişemiyorlardı. Ne zaman ki çadırkentte aralarda yemek dağıtımı yapılmaya başlandı, bu düzene girdi. Kadına hizmeti ayağına götürmek lazım çünkü kadınlar konutu terkedemiyor " (STK3).

STK yetkilisi, kadınların afet sonrasında sağlık ihtiyaçlarının karşılanma durumu konusunda şunları ifade etmiştir:

”Onlarla ilgili arkadan geldi yardımlar, geçici klinikler kuruldu, onlar da hizmet alabildiler. İlk başlarda bunlar çok sıkıntı yarattı ama uluslararası yardım da çok fazla olduğu için arkadan epey destek alındı” (STK3).

Japonya/ 'hava kararınca battaniyenin altında üstümüzü değiştirdik'

Japonya’da ülkemizden farklı olarak geçici barınma alanlarında (daha ziyade okullar, okulların spor salonları) kalanlar çoğunluğu oluşturmuştur. Burada yaşanan çeşitli sorunların, literatürdeki durumla paralellik arzettiği görülmüştür.

Japon kadınların barınma alanlarına ilişkin olarak dile getirdikleri başlıca hususlar, kadınlara özel ayrı alanlar (tuvalet, giyinme odası vs) olmaması, kadınların seslerini yeterince duyuramamaları olmuştur.

“Barınma merkezinde soyunma odasının olmaması en büyük sıkıntıydı. Hava kararınca ve ışıklar söndürülünce karanlıkta battaniyeyi üstümüze alarak giyiniyorduk” (J7).

“İlk günler battaniyeyi üstümüze alıp onun içinde ve hava karardıktan sonra giyiniyorduk. Sonra yapıldı soyunma odaları. Spor salonuna geçici tuvalet kondu, kadın-erkek olarak ayrıldı ama portatif tarzda ve mahremiyeti olmayan tuvaletlerdi” (J8).

“Okul binasındaki spor salonunda tuvalet yoktu, portatif tuvaletler kondu. Sonradan düzgün bir tuvalet koydular. Kadın erkek ayrımı yoktu. Üst baş değiştirmek için yer yoktu” (J3).

Bu konuda gözlemlerde bulunan ve aynı zamanda STK çalışanı olan bir katılımcı şu hususları dile getirmiştir:

“Sığınma merkezlerine gittik, kadınların ihtiyaçlarını öğrenmeye çalıştık. Onların en çok çamaşırlarını yıkayamamaktan dolayı sıkıntı yaşadıklarını öğrenince çamaşırlarını alıp eve getirip yıkadık. Aynı zamanda onlarla görüşerek sıkıntılarını paylaşmaya çalıştık. Sığınma merkezlerinin çoğunluğunun yöneticisinin erkek

olduğunu ve o yüzden kadınların seslerini yeterince duyuramaz hale geldiğini öğrendik” (J5).

“Sığınma merkezlerinde herkes tek bir büyük salonda kalıyordu ve arada paravan olmadığı için özellikle kadınlar açısından mahremiyet yoktu. Soyunma odası, emzirme odası yoktu” (J5).

Aynı katılımcı yanında çocuk ya da yaşlı olan kadınların işe gidemediklerini de ifade etmiştir.

Diğer bir STK temsilcisi, Kobe depremi sonrasında barınma merkezlerine ilişkin gözlemlerinde kadınların mahrem ya da ayrı alanlar olmaması sebebiyle yaşadıklarına ilişkin olarak şunları belirtmiştir:

“Depremden sonra ilk altı ay kadar evlerini kaybedenler barınma merkezlerinde kaldılar. Çoğu okuldu bunların. Belediyeye ait tesislerdi. Evi yıkılan bir kadın gündüz yeniden yapılanma için gönüllü olarak çalışıyordu. O kadın, okullarda soyunma odası olmadığından şikâyet etti. Tuvalet konusunda da kadın ve erkek tuvaletleri ayrı değildi. ‘Orada erkekler yaşadığı için bana bakıyor olabilirler diye bu korkuyu hep hissediyordum’ diye anlattı. Tahliye edilen birçok kadından bu tecrübeyi yaşayanlar oldu. Yıllar geçtikten sonra bile yaşadıkları zorluklar akıllarına geliyordu, travma yaşıyorlardı” (JSTK2).

4.2.3.3. Taciz/Şiddet

Araştırma kapsamında görüşülen Türk ve Japon katılımcıdan hiç biri bizzat herhangi bir taciz ya da cinsel şiddet olayı yaşadığından söz etmemiştir. Japon katılımcılar bu tür olayların yaşandığını duyduklarını, üçüncü şahıslara atfen dile getirmişlerdir.

Japon STK yetkilileri afet sonrasında bazı barınma merkezlerinde yaşanan cinsel taciz olaylarına değinmiş, ayrıca, özellikle aile içi şiddet olaylarında artış görüldüğünü aktarmışlardır.

Sığınma merkezlerinde yaşanan taciz olayları konusunda Japon STK temsilcileri, bu tür olayların bazen yaşandığını, ancak sığınma merkezi yöneticilerinin erkek

olmaları sebebiyle bu konuda gerekli duyarlılığı göstermediklerini, kiminin bunu tamamen görmezden geldiğini, bazısının ise bunu “yaşanan travmanın bir etkisiyle aslında istenmeden yapılan ve abartılmaması gereken bir durum” olarak göstermeye çalıştığını dile getirmişlerdir:

“Deprem sonrasında sığınma merkezleri açılmaya başlandı ama önemli bir sorun vardı: bu sığınma merkezlerinin nerdeyse tamamının yöneticisi erkekti. Şöyle bir sorun yaşadık: bir gün barınma merkezinde cinsel taciz olayı oldu. Valilikten biri araştırmaya geldi. Barınma merkezinin yöneticisi cinsel tacizde bulunanın da aslında bir depremzede olduğunu, onu tamamen suçlamanın doğru olmadığını söyleyerek tacizciyi savundu. Bu tamamen erkeğin bakış açısıyla söylenen bir sözdü. Tabii doğru bir yaklaşım değildi” (JSTK2).

Aynı yetkili benzer bir olaya Sendai depremi sonrasında da şahit olduğunu söylemiştir:

“2011’de Sendai’de deprem olduğunda bölgeye gittim ve orada araştırmalarda buldum. Kobe’deki tahliye merkezinde yaşanan taciz olayı aklımdaydı. Sendai’de yaptığım araştırmada öğrendim ki Kobe’dekine benzer olaylar Sendai’de de yaşanmıştı. Orada deprem mağduru olan ve gönüllü olarak hizmet veren bir kadına cinsel tacizde bulunulmuştu ama kimse suçlanmamıştı” (JSTK2).

Afet sebebiyle aile içi şiddet vakalarındaki artış konusunda Japon STK temsilcisi, Kobe depremi sırasında kurmuş oldukları Kadınlar Merkezi’ne gelen telefon danışmanlığı müracaatlarının %60’ının ev içi şiddetle ilgili olduğunu dile getirmiş ve şu hususları belirtmiştir:

“Örneğin şöyle bir hikâye vardı: Birlikte oturan bir çift deprem nedeniyle evleri oturulamaz hale gelince erkeğin evine kaçmışlar. Kadın çok dayak yemiştir. O zaman bu kadın 8 aylık hamile idi ama bu durumda çocuğunun olmasını istemiyordu. Kocası onu çok dövüyormuş. İkinci örnek olarak, diğer bir kadın depremzedenin eşinin çalıştığı şirket iş açısından depremden çok etkilenmiş ve onlar eşinin evine sığınmış ve çok sıkıntı çekmişler. Erkek stresten karısına çok şiddet uygulamış. Ama başvuran kadınlar hep aynı şeyi söylüyorlardı: ‘etrafımızda çok sayıda ailesini ve herşeyini kaybeden varken bu konuları gündeme getirmek bencillik gibi geliyor’ diyorlardı. Aslında yaşadıkları sorunlar depremden kaynaklanan sorunlardı” (JSTK2).

4.2.3.4. Müdahale ve İyileşme Döneminde Kadınların Katkıları

Türkiye/ 'Kadınların olması bizi rahatlattı'

Katılımcılara afet sırasında acil yardımda bulunanlar arasında kadınların olup olmadığına ve kadınların bulunmasına ilişkin görüşleri sorulan tüm Türk afetzedeler, yardım edenler arasında kadınların bulunduğunu söylemişler ve kendileri açısından kadınların mevcudiyetinin önemini şu ifadelerle dile getirmişlerdir:

“Kadınlar vardı. Kadınların olması bizi rahatlattı” (T1).

“Kadınlar da vardı, erkekler de vardı. Kadınlar elbette bizi daha iyi anlıyordu” (T2).

“Evet, kadınlar vardı. Mesela doktor ve hemşireler gördük” (T4).

“Yardımda bulunanlar arasında kadınlar vardı. Hatırladığım, mesela bize meyve suyu verdiler, ferahlattılar, orada olmaları iyi geldi” (T5).

“(Kadınlar) Vardı. Çok yardım geldi, Allah için. Zaten hiç şey etmeden (kadınlara özel ihtiyaçları) herşeyi getirdiler. Pedine varana kadar, bebek bezine varana kadar her şeyi getirdiler” (T6).

Bir katılımcı, ilk müdahale aşamasında gelenler arasında kadın görevlilerin olmaması sebebiyle özel ihtiyaçlarını dile getiremediklerini beyan etmiştir:

“Yardım sabaha karşı geldi, gelenler arasında kadınlar yoktu. Özel ihtiyaçlarımızı o ilk gelenlere söyleyemedik. Kadın ve çocuk çamaşırı, ped ihtiyacımız oldu, sonra sağlandı” (T3).

Görüşülen Türk kadınların ifadeleri, müdahale ve iyileşme aşamasında yardıma ihtiyacı olan ya da daha güç koşullarda bulunanlarla yardım ve dayanışma açısından kadınların rolünü ve katkısını ortaya koymaktadır:

“Biz öncelikle evi yıkılanlara battaniye, giyecek, neye ihtiyaçları varsa evimizden çıkarıp verdik, elimizdekini paylaştık” (T1)

“Mahallede komşularla dayanışma içerisinde ihtiyacımıza göre yardımlaşık” (T2).

Bir afetzede gönüllü olarak iyileşme çalışmalarına katkıda bulunduğunu söylemiştir:

“İlçeye psiko-sosyal destek için gelen profesyonel ekiplerle gönüllü olarak çalışmalara katıldım” (T4).

Kadınların temel ihtiyaç maddelerinin temini konusundaki bilgi ve becerilerini nasıl kullandıklarına ilişkin olarak bir katılımcının ifade ettiği hususlar şöyledir:

“Su, elektrikler kesilmişti. Dağ suları vardı onlardan aldık işte. Dağ sularının yerini biliyorduk” (T6).

Bir afetzede komşusunun kızının dilinin tutulması üzerine kendisinden yardım talep ettiğini ve bunun üzerine şu cevabı verdiğini söylemiştir:

“Komşular vardı. Onun kızı vardı. Melike. Bayılmış korkudan, dili tutulmuş, konuşmıyor. Kadın koşup geliyor bize, Melike'nin dili tutuldu ne yapalım diye. Ben çocukları bırakamıyorum, yeni bulmuşum onları. Git tokat at dedim, kafasına su dök, tokatla, git kendin hallet, çaresini bul” (T6).

Kadın afetzedeler, sığınma amacıyla barınak inşası gibi çalışmalarını eşleriyle birlikte yürüttüklerini aktarmışlardır.

STK temsilcisi, Kaynaşlı depremi sırasında gerek görevlendirme, gerek gönüllü katılımı yardımı faaliyetlerinde yer alan kadınların, yardımların planlanması, sağlanması ve ulaştırılması konusunda afetzedelerle daha hızlı ve kolay iletişim kurabildiklerini dile getirmiştir (TSTK1). Afet sonrası acil durum ve ön iyileştirme hizmet gruplarında özellikle sağlık personeli, öğretmen ve psiko-sosyal destek personeli iş kollarında kadın istihdamının yüksek olmasının bunda katkısı olduğunu belirtmiştir.

STK temsilcileri ayrıca deprem sonrasında yaşamın normale döndürülmesine yönelik uygulamalarda kadınların hayata dönük bilgisi, tecrübesi ve kapasitesini geliştirme isteğinin önemine şahit olduklarını anlatmışlardır. Geçici barınma merkezlerinde kadınların talebi üzerine hazır gıda dağıtımının makul sürede sonlandırılarak yerine hazırlanabilecek gıda ve donanım sağlandığını, aile ihtiyaçlarının belirlenmesinde kadınların ihtiyaç ve beyanlarının dikkate alındığını toplu çamaşırhane kurulması ve yarı açık besiciliğin tanıtılması gibi kadınların aile içi fiziksel yükünü azaltacak önlemlerin de geliştirildiğini aktarmıştır (TSTK1).

Afet sonrasında hayatın normale dönüşü sürecinde kadınların rolüne değinen bir STK temsilcisi, kadınların yaraları sararak normale dönme konusundaki gücünün göstergesi olarak yorumladığı gözlemlerini şu şekilde aktarmıştır:

“Çadırlarda yaşarken de, prefabrikte de hemen ev düzenine geçildi. Çünkü hemen hayatı normalleştirmeye geçtiler. Hemen küçük dantel örtüler konuldu. Biz çadırkentte yardım dağıtmaya gidiyoruz, saat 10.00 gibi başlıyoruz, hanımlar çok güzel sofralar kurmuşlar, diyorlar ki, hadi gel sabah keyfi yapalım. Zannedersin ki bambaşka bir ortam var, biz sabah keyfi yapıyoruz. Ama başka türlü normalleşmezdi. Bu kadının gücünü gösteriyor” (TSTK1).

Diğer bir STK yetkilisi kadınların özel ihtiyaçlarının tespitinde kadın çalışanların mevcudiyetinin ne derece önemli olduğunu şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Mesela hamile kadınların emzirebilecekleri bir çadır, biz bunu kesinlikle yapıyoruz. Dediğim gibi kadınların varlığı çok önemli, biz hatırlamasak bile kadın (STK çalışanları) bize bunu hatırlatıyor. Tabii biz afet anlamında arama-kurtarmacılık olarak ilk aklımıza gelen bir an evvel aklımıza gelen şey hemen enkazın altındaki kişiye ulaşmak. Ama arkadaki lojistik kısmında görevli erkek arkadaşların aklına gelmeseyse bile kadın arkadaşlar bu konuyu kesinlikle atlamazlar. Kadınlara ayrı emzirme odası, onların bakımları için farklı bir çadır kurulumu gibi” (STK3).

Aynı temsilci, kadınların ihtiyaç duyduğu kıyafetler konusunda yine kadın çalışanların görüş ve önerilerinin önemli olduğunu, bağış kampanyaları sırasında yapılan duyurularda kadınların ihtiyaçlarının ayrıca belirtilmesi gerektiğini, örneğin “şu depremde 1000 kadın kıyafeti ihtiyacı var” şeklinde bir duyuru yapılmasının çok daha yararlı olacağını belirtmiştir (TSTK3).

STK temsilcisi, erkeklerin kadınların toplumda yaşadığı sorunların bir kısmına vakıf olabileceklerini, ancak bütün sorunlarını bilmelerinin mümkün olmadığını, bunu ancak kadınların bilebileceğini, o sebeple kadınların toplumda, STK'larda ve kurumlarda var olmalarının en büyük kazanımlarından biri olduğunu, yani "toplumun yarısının sorunlarını biliyor olmak" olduğunu ifade etmiştir (TSTK3).

Bir katılımcı afet sonrasında kadınların aile içerisindeki kilit toparlayıcı rolüne ilişkin şu ifadeleri de dikkat çekici bulunmuştur:

"Kadınların pek çoğu erkeklerden daha güçlü. Bunu açıkça söyleyebiliriz. Yani çoğu eşine kendi çocuğuymuş gibi sahip çıkma dönemine girdi. Kadın sabah yemeği hazırlıyor, hadi yemeğe diyor. Çağırmasa gelmiyor. O dönemde kadınlar toparlayıcıydı" (T8).

Türk kadın afetzedelerin bu süreçte yerel makamlarla da iletişimde oldukları ve bölgenin rehabilitasyonu amacıyla yerel makamlarla düzenlenen toplantılara katılarak katkıda buldukları, gerek afetzedelerin gerek STK görevlilerinin beyanlarında dile getirilmiştir. Bu konuda yerel makamlarla kadın STK'ların etkili bir işbirliği gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır.

Japonya/ 'Su temininde zorluk çeken yaşlı ve engellilere yardımcı olmaya karar verdik'

Japon katılımcıların beyanları da kadınların müdahale ve iyileşme dönemindeki katkılarını ortaya koymaktadır. Kadınların afet sonrası seferber olarak yardım çalışmalarında aktif olarak yer aldıkları görülmektedir.

Bir kadın yaşlı ve engellilere yönelik yardımlarını şu şekilde aktarmıştır:

"Su temininde zorluk çeken yaşlı ve engellilere yardımcı olmaya karar verdik. Bir kreşin bahçesi vardı, oraya bir araç geliyordu su dağıtmaya. Oraya bir sürü şişe götürüp belediye aracından alıp yaşlı ve engellilere su taşımaya başladık. Aşağıdaki semtlerde oturanların en çok sıkıntı çektiği şey çamaşır yıkamaktı. Onların çamaşırını yıkadık. Plastik torbaya koyup getiriyorduk, evde yıkadıktan sonra onlara veriyorduk (J2).

Kadınların afetzedelere moral destek ve rehabilitasyon amacıyla gönüllü gruplar oluşturarak sohbet toplantıları yaptıkları da dile getirilmiştir (J2).

Japon katılımcı deprem sonrasında aile fertlerini ve komşularını güvenli bir alana götürdüğünü anlatmıştır:

“Eşim diğer araçla bölgeden ayrıldı. Ben annemi ve iki komşumu arabaya aldım ve oradan kaçtık”(J3).

Bir katılımcı polisin uyarısına rağmen yaşlılara yardım için mahallelerine geri döndüklerini dile getirmiştir:

“Polis ‘neden denize doğru gidiyorsunuz, kaçın’ dedi ama biz oturduğumuz mahalledeki yaşlılara yardımcı oluyorduk ve onlara durumun tehlikeli olduğunu söylememiz gerektiği düşüncesiyle eve gitmeye çalıştık ama ulaşamadık” (J4).

Başka bir katılımcı barınma alanlarında kadınların ihtiyaçlarını tespit etme, bunların ihtiyaçlarını giderme gibi faaliyetler yürüttüklerini belirtmiştir:

“İlk aşamada sığınma merkezlerine gittik. Kadınların ihtiyaçlarını öğrenmeye çalıştık. Onların en çok çamaşırlarını yıkayamamaktan dolayı sıkıntı yaşadıklarını öğrenince onların çamaşırlarını alıp eve getirip yıkadık. Diğer gruplardan da yardım istedik ve sonuç olarak depremzedelerin çamaşırlarının yıkanması için 300 kişinin yardımını sağladık. Aynı zamanda onlarla görüşerek yaşadıkları sıkıntıları paylaşmaya çalıştık” (J5).

Kadınlar yalnızca afet sonrası müdahale ve yardım çalışmalarına katkıda bulunmakla kalmamış, mevcut eksiklik ve aksaklıkları tespit ederek bu konuda resmi kurum ve kuruluşlar için yönlendirici mahiyette çalışmalar da yürütmüşlerdir.

“Bir araştırma yaptık ve bir doğal afet yaşandığı zaman cinsiyet eşitliği açısından nasıl bir politika izlenmesi gerektiği konusunda başta merkezi yönetim olmak üzere, belediye ve diğer kurum ve kuruluşlara tavsiye oluşturmak amacıyla bir rapor hazırladık” (J5).

Bir huzurevinde çalışan katılımcı görev yaptığı huzurevindeki yaşlıların tahliye edildiği üsteki durumun onların ihtiyaçlarını karşılamadığını gözlemleyip onların daha uygun bir mekâna nakliyelerini sağlamıştır:

“Yaşlılar için üsteki durum kötüydü. Yerde sadece battaniye serilmişti, yaşlıları oraya yatırmışlardı. Kendi kendine yemek yiyemeyen, tüple beslenenler vardı ve oradaki durumun uygun olmadığını düşünerek onların başka yere nakledilmelerini rica ettim. İç savunma kuvvetlerinin hastanesine götürüldüler” (J7).

Bir katılımcı afetzedelere moral destek sağlamak amacıyla mahalle danışma merkezleri kurduğunu, bugün bunların sayısının altıya ulaştığını ifade etmiştir.

Japon STK temsilcisi, kadınların afet risk yönetimindeki katkılarına ilişkin olarak şu hususu dile getirmiştir:

“Kadınlar bölgeyi iyi biliyor, kimler yaşıyor, kimler yaşlı ve engelli, çocuklar vs. Kadınlar bunları iyi biliyor. O yüzden onların tahliye planları ve tehlike haritaları hazırlama sürecine katılmaları gerekir, bu süreçlere müdahil olmaları gerekir ve kadın liderler lazım”(JSTK2).

STK temsilcisi yerel yönetimlerdeki Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ofislerinde faaliyet gösteren kadınların afet dönemindeki rollerine ilişkin olarak şunları söylemiştir:

“2011'deki büyük depremde Oriyoka ve Fukuşima'da kurulan cinsiyet eşitliği merkezleri hem insanların tahliye edilmesi hem de yeniden yapılanma konularında çok merkezi rol oynadılar. Fukuşima'daki cinsiyet eşitliği merkezi, depremden sonra kurulan en büyük tahliye merkezinde sadece kadınlara tahsis edilen bir alan oluşturdu. Deprem meydana geldikten 2 ay sonra faaliyete geçtiler ve bu proje afetle mücadele konusunda model olarak alındı”(JSTK3).

4.2.3.5.Afet Sonrası Hukuki Süreç

Türkiye

Araştırma kapsamında görüşülen Türk afetzede kadınlardan kocasını kaybeden/boşanan ve bu çerçevede hak kaybına uğrayan olmadığından, bu hususta görüş belirten olmamıştır. Bununla birlikte bölgede faaliyet gösteren STK temsilcisi, depremde eşini kaybeden bazı kadınların hukuki süreçleri takip etmekte güçlüklerle karşılaştıklarını, sınırlı sayıda da olsa, afetzede kadının ya da ölen eşinin erkek akrabalarının yardımcı olmak amacıyla aldıkları yasal velayeti kötüye kullanma girişimleri olduğunu, bu sebeple bu durumdaki kadınlara kamu-sivil işbirliğiyle bilgilendirmeler yapıldığını ve hak sahibi olarak edinmeleri gereken mal ya da nakdi yardımların sağlanması hususunda yardımcı olduğunu anlatmıştır (TSTK1).

STK temsilcisi eşini kaybeden kadınlardan dışarda çalışma ya da başka yerde istihdam talebinin öne çıkmadığını belirtmiştir.

Diğer STK temsilcisi afet sonrasında konut yardımlarının olduğunu, bunların kadınlar değil aileler bazında gerçekleştirildiğini, Türkiye'deki ataerkil yapı dikkate alındığında aile reisinin erkek olmadığı durumlarda bu sıkıntıların bir miktar yaşandığını ifade etmiştir (TSTK3).

Japonya

Japon katılımcılar bakımından tazminat ve maddi yardımlar konusunda kadınlara özgü sorunlar dile getirilmemiştir. Kobe ve Sendai depremini yaşayan katılımcılarının ifadelerinde bir ölçüde farklılık gözlenmiş, şöyle ki, Kobe depremedesi olan katılımcıların konutlarını kaybedenlere devlet tarafından sağlanan destek ve yardımların yetersiz olduğunu dile getirdikleri, Sendai afetzedelerinin ise bu konuda olumsuz ifadede bulunmadıkları görülmüştür.

Bunda, tazminat sisteminin Kobe depreminden sonra gözden geçirilerek iyileştirilmesinin etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Bir katılımcı, Sendai depremi sonrasında kıyı civarındaki su ürünleri işleme fabrikalarında çalışan pek çok kadının işlerini kaybettiğini dile getirmiştir.

4.2.3.6. Uzun Vadeli Etkiler: Geçmeyen Travma

Türkiye/ 'Bir daha olacak, öleceğiz korkusunu atamadım'

Gerek Türk, gerek Japon, görüşülen tüm kadınların aradan geçen yıllara rağmen, farklı ölçülerde de olsa yaşadıkları travmanın hala etkisinde oldukları gözlenmiştir. Kaynaşlı'da grup görüşmesine katılmayı kabul eden iki kadın (birinin afet sırasında çocuğunu kaybettiği sonradan öğrenilmiştir) kendilerini kötü hissettiklerini ve devam edemeyeceklerini söyleyerek ayrılmıştır. Diğer katılımcıların da deneyimlerini anlatırken hala yaşadıklarının etkisinde oldukları gözlenmiştir.

Afet sebebiyle bir sağlık sorunu yaşayıp yaşamadıkları yolundaki soruya neredeyse tüm Türk kadınlar psikolojik sorunlar yaşadıklarını belirterek cevap vermişlerdir.

“Doğrudan sağlık sorunum olmadı ama psikolojim etkilendi” (T2).

“Psikolojik olarak çok etkilendim. Bir daha olacak, öleceğiz korkusunu atamadım, depresyona girdim. Dört yıl kadar psikolojik tedavi gördüm. En küçük oğlum 20 günlüktü, sütüm kesildi” (T1).

“Bedensel değil ama ruhsal sorun yaşadım. Dar, kapalı alanlarda hala huzursuz olurum” (T3).

“Depremden ailece psikolojik olarak çok etkilendik (T4).“Benim değil ama kızımın sağlığı bozuldu. 11 yaşındaydı enkazda ayağına yanan soba düştü, sadece yanıkla kalmadı, birkaç ay sonra kızım epilepsi krizi geçirmeye başladı” (T5).

Bir katılımcı afet sebebiyle yaşadığı psikolojik sıkıntıların eşiyle ilişkisini de etkilediğini belirtmiştir:

“Ben psikolojik rahatsızlık yaşadım, tabii ki eşime de yansıdı. Yansımaz mı? Yani normal insan gibi olamıyorsun. Mesela o da bun alıyor, niye böylesin diyor. Ben çok ilaç kullandım. Hala da kullandığım oluyor”(T8).

Japonya: 'Deprem alarmı çalınca nefes alamıyorum'

Japon kadınların da aradan geçene uzun zamana rağmen, benzer şekilde yaşadıklarını anlatırken olayın hala etkisinden kurtulamadıkları görülmüştür. Bir kadın bir sağlık sorunu yaşayıp yaşamadığı yolundaki soruya şu ifadelerle yanıt vermiştir:

“Hiçbir yaralanma olmadı. Ama aradan geçen yıllara rağmen, zaman zaman tatbikat amacıyla deprem alarmı uyarısı çaldığında nefes alamaz oluyorum ve gözlerimden yaşlar dökülüyor” (o esnada gözlerinden yaşlar boşalmıştır) (J6).

Diğer bir katılımcı afet sonrası yaşadığı psikolojik sıkıntılara dair şunları dile getirmiştir:

“Çok depresyon yaşadım. Ama gönüllü çalışanlar beni cesaretlendirdiler, boş zamanlarda onlarla sohbet ettim, bana moral destek oldular.” (J8).

Japon STK yetkilileri de kadınların afet sonrasında psikolojik sorunlar yaşadıklarına ilişkin gözlemlerini aktarmışlardır. Özellikle deprem sebebiyle eşlerinden ayrı kalan kadınların yaşadıklarına değinmişlerdir.

“Kobe depremi sonrasında bir ay boyunca şiddetli artçı depremler oluyordu. Genelde gelir getirenler erkekti ve çoğu Osaka’da şirkette çalışıyorlardı. Deprem sebebiyle Kobe-Osaka arası ulaşım kesilince çalışan kocalar Osaka’da kalmak zorunda kaldılar. O zaman kadınlar evde yalnız başlarına kaldılar. Bazı kadınlar evde çok yalnızlık hissettiler. Küçük çocukları olan annelerden panik atak yaşayanlar vardı. Bizi arayıp kendi çocuğunu öldürmekten korktuğunu anlatanlar vardı. ‘Çocuğuma tek başıma sahip çıkmam lazım’ diye çok fazla stres yaşayarak panik atak yaşayanlardan gelen telefonlar da vardı” (JSTK2).

4.2.4 Gelecekte Afet Yönetimi Nasıl Olmalı?

Türkiye: 'Kadınlar koruyucu adımlara karşı daha duyarlı'

Katılımcıların tümü kadınların afetler konusundaki bilgi ve bilinçlerinin geliştirilmesinin önemini vurgulamışlardır:

“Kadınlara güzelce bir eğitim verilmeli. Nezaman, nerede, ne olursa olsun ne yapacağımızı bilmeliyiz. Depremde ben mutfaktaydım, tüplü ocağın başındaydım. Tüp devrilmişti, panikledim. Kapı sıkıştı çıkamadık. Bilinçli davranabilseydik daha az korkardık, psikolojimiz bu kadar kötü etkilenmezdi” (T1).

“Şu an bir daha deprem yaşansa, biz bayağı bir öğrendik. O zaman hiçbir şey bilmediğimiz için çok perişan olduk, çektik bizler. Şu anda her şeyi biliyoruz (T6).

“Baştan bilgilendirilseydik, bize baştan hep böyle söyleneydi deprem, belki biz de hazırlıklı olurduk (T8).

Afet eğitiminin niteliği konusunda, bunun “hayata uygun, pratik ve uygulanabilir” olması gerektiğini vurgulayan bir katılımcı, ayrıca, kadınların koruyucu adımlara çok daha duyarlı olduklarını belirtmiştir:

“Yaşadığın yerin durumuna, tarihine, riskine depremden sonra ilgi duyuyorsun. Bu ilgiyi önceden geliştirmek şart. Okullarda zorunlu eğitimde deprem, afet bilgisi veriliyor ama bilgilendirme daha hayata uygun olmalı. Kadınlar uygulanabilir, gerçekçi pratik önlemler konusunda her fırsatta bilgilendirilmeli. Mahalle toplantıları olabilir. Bir de yaşam alanının düzenlenmesi gibi konularda meseleye kadının ve erkeğin bakışı farklı. Kadınlar aileyi, çocukları koruyucu adımlara çok daha duyarlı. Mesela ilkyardım kursuna giden kadınlar öncelikle çocuklarını düşünerek katılıyorlar. Bu özellikler dikkate alınmalı” (T3).

Bir katılımcı eğitimin uygulamalı, kısa süreli ve tekrarlı olması gerektiğini vurgulamıştır:

“Deprem her zaman olacak, yerel olarak kadınlara yönelik kısa süreli, tekrarlı, uygulamaya dönük eğitimler, seminerler düzenlenebilir. Kadınlar edindikleri gerçekçi uygulanabilir bilgileri özellikle çocuklarının güvenliği için mutlaka kullanır” (T4).

Diğer bir katılımcı kadınların bilgiyi daha çabuk yayma özelliğine dikkat çekmiş ve bu bakımdan bilgilendirilmesi gerektiğine dair ifadeleri olmuştur:

“Kadınların doğrudan bilgilendirilmesi ve faaliyetlere katılması gerekiyor. Çevremdekiler televizyondan deprem ile ilgili haber ya da bilgi duyunca panikliyor. Ben yaşadıklarımdan biliyorum. O anlatılanların çoğu doğru bilgi değil. Bir de bilgiyi kadınlar daha çabuk yayabiliyor. Bu yüzden paylaşılan bilgi doğru olmalı”(T5).

‘Hayat Kurtarıcı Beceri Kazandırmalı’

STK temsilcileri de kadınlar için afete yönelik eğitimin gereğini vurgulamışlardır. Özellikle yüzme, tırmanma ve benzeri hayat kurtarıcı pratik becerilerin uygulamalı olarak ve küçük yaştan itibaren verilmesi gerektiğini dile getiren bir STK temsilcisi, geçmişte yaygın olan izci kamplarının aslında bu amaca hizmet eden bir uygulama olduğuna değinmiştir.

“Afet öncesi de yapılması gerekenler var. İklim değişikliği sebebiyle şu anda sel felaketleri duyuyoruz ve kadınların ölme nedeni yüzme bilmemeleri. Bence mesela eğitim programlarına tırmanma ve yüzme konmalı ilkokuldan itibaren kız ve erkek. Zorunlu olmalı. Çünkü ağaca çıkamıyorlar ve sudan kaçamıyorlar. Eğitime bu tür hayat kurtarıcı becerilerin eklenmesi gerektiğini düşünüyorum. Eskiden izcilik kampları filan vardı (TSTK3).

Anılan STK temsilcisi afete hazırlık çalışmalarının da örgün eğitimin kapsamına alınması gerektiğini, afet ve acil durum toplanma yerlerinde özellikle büyük metropoller açısından sıkıntı yaşandığını belirtmiş, kadın sivil toplum kuruluşlarının bu konularda çok aktif ve bilinçli olduklarını, dünyadaki gelişmeleri takip ettiklerini söylemiştir.

‘Afet Yönetimi’ne Toplumsal Cinsiyet Perspektifi Entegre Edilmeli’

Gelecekte ne yapılması gerektiği konusunda bir STK temsilcisi, afet yönetiminde kadınların ve kız çocuklarının günlük ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik

çalışmaların yeterli olmadığını, toplumsal cinsiyet bilinci ve perspektifinin entegre edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. STK temsilcisi, ülkemizde risk azaltma ve afet yönetimi süreçlerinde kadınlar ve kız çocuklarına yönelik çalışmaların esas itibariyle afet halinde günlük ihtiyaçları karşılamaya dönük olduğunu, ancak, bunun ötesinde temel olarak iki husus üzerinde durulması gerektiğini; birincisi, toplumsal cinsiyet perspektifinin afet risk azaltma ve afet yönetimi planlama, süreç ve uygulamalarıyla her düzeyde bütünleştirilmesi; ikincisi ise kadınların afet risk yönetimi kapasitesinin gerçek anlamda geliştirilmesi ve etkinleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir (TSTK1).

‘Kadına Kadın Olarak Değil, İnsan Olarak Yaklaşılmalı’

Bir katılımcı tarafından, esas meselenin kadına yönelik bakış açısı ve toplumdaki konumu olduğu tespiti yapılmıştır:

“Bence, felsefi açıdan bakarsak olaya, kadınların topluma kazandırılması gibi bir hareket bile bence yanlış. Onlar zaten bizim kardeşlerimiz, eşlerimiz, annelerimiz vs zaten toplumun bir parçası. Olayın çözümü daha kreş aşamasında, ortaokul lise çağlarında bunların onlara sağlanması. Kadının toplumda konulduğu yer önemli. Kadın insandır. Kadın bu yaklaşımla odak alınmalı. Eşitlik olmalıdır. Biz çocuklarımıza kadınlara insan gibi bakmak konusunda eğitirsek afetler bağlamında da zaten bir sorun kalmaz” (TSTK2).

‘Japonya/Tecrübeler, Yaşananlar Sonraki Nesillere Aktarılmalı’

Japon katılımcılar da halkın bilinçlenmesi ve yaşanan tecrübelerin sonraki nesillere aktarılması gereğini dile getirmişlerdir:

“...İnsanlar zaman geçtikçe unutuyorlar. 1995 depreminde hissettiklerimiz ve zorluklarımız, bunları tam olarak iletmiyoruz, insanlar unutuyor. Bilinmesi gereken daha çok şey var, genç kuşaklara iletilmesi gerekenler var. İnsanlar genel eğilim olarak iyimser düşünüyor, bize olmaz diye hissiyat var” (J1).

'Halk Kendi Kendine Tedbir Alabilmeli'

Kadınlardan, afetlerde sadece devletten yardım beklenmemesi, halkın da kendi başına tedbir alma yeteneğini geliştirmesi gerektiğini dile getirenler olmuştur:

“Doğal afetlerin boyutu büyüdükçe devletten gelen yardımların gelmesi gecikiyor. O yüzden yerel sakinlerin daha bilinçli olmaları ve kendi kendilerine tedbir alma yeteneğine sahip olmaları gerekiyor”. (J1).

“Halkın daha bilinçli olması gerekir. Kobe’de halk çok bilinçsizdi. Tüm destekleri başta belediye olmak üzere devletten bekledi. O yüzden kaos oldu. Halkın daha tedbirli ve örgütlü olması, ne yapması gerektiğini keşfedip kendi kendine yapma yeteneğine sahip olması çok önemli” (J2).

İleriye dönük olarak yapılması gerekenler bağlamında afet planlamasının kadınların ihtiyacına yönelik olarak yapılması, burada kadınların ailenin bakım vereni, beslenmesini sağlayan kişisi konumunda olduğunun göz önünde bulundurulması gerektiği görüşü dile getirilmiştir (TSTK3).

'Afet Planlaması Kadınların İhtiyaçlarına, Onların Ailenin Bakım Vereni, Besleyeni Konumuna Uygun Olarak Yapılmalı'

Türk STK temsilcisi afet planlamasının kadınların ihtiyaç ve konumlarına uygun olarak yapılmasının önemine değinmiştir:

“Bunların kadın olmalarından gelen ihtiyaçlarının karşılanması, aynı zamanda bir ailenin bakım vereni, besleyeni, hasta bakıcısı olarak ihtiyaçlarının karşılanmasını düşünüyorum, kadınların dışardan (yardım) gidip alacakları değil, ayaklarına getirilmesi gerekir diye düşünüyorum. Bizim yaşadığımız en büyük sorunlardan biri, kadınlar çadırı terk edemiyorlar, çünkü çocukları var, aile büyükleri. Eşya dağıtımında kadınlar gitti, erkeklerin arasında battaniye almakta zorlanıyorlardı. Bunların önceden afet planı olduğunda kadına hizmeti ayağına götürmek lazım”(TSTK3).

Katılımcıların, ayrıca, kadınların mevcudiyetinin ve bakış açısının afetle baş etme bağlamında önemini dile getirdikleri, lider konumunda kadınların daha fazla bulunması gerektiğini ifade ettikleri dikkat çekmiştir:

“Deprem nedeniyle olup bitenler hakkında kadın bakış açısıyla herkesi haberdar edebilseydik daha iyi olurdu. Kadınların sesinin duyurulmasına katkıda bulunabilerseniz ben çok memnun olurum” (J4).

“Yöneticiler ve gönüllü çalışanlar arasında yeterince sayıda kadın olursa daha duyarlı hizmet verebilirler” (J7).

“Kadınların sayısı artsın çünkü kadınların hissettiğini ve kadınların problemini en iyi kadınlar anlar. Ve kadınlar olunca bir kadın olarak daha rahatım” (J8).

“Karar alıcı statüde bulunan kadın sayısı çok az. Kültürel yapısı itibariyle Japonya’da kadınlar içinde yaşadıkları toplum ve çevreyle uyumlu olmaya çalışıyor, bir şeyi farketse bile görmezliğe geliyor, uyumu bozmamanın iyi bir şey olduğunu düşünüyor ve sonuç itibariyle belediyeler olsun, merkezi yönetimde olsun, toplumdaki liderlik pozisyonlarında çok az sayıda kadın var” (JST2).

“Lider/yönetici kesimde mutlaka erkeğin yanı sıra kadının da bulunması önemli. Kadının, ister olağan, ister olağanüstü zamanlarda olsun, lider olması çok önemlidir” (J5).

Bir katılımcı kadınlar açısından bir işte çalışıyor olmanın afetin üstesinden gelmeye yardımcı olduğunu dile getirmiştir:

“Depremde benim bir işim vardı, çalışıyordum, bu da çok iyi oldu. Kadınlara ev kadınlığı dışında rol verilmesinin çok önemli olduğunu düşünüyorum” (J6).

‘Genel Anlamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Önemli’

Japon STK yetkilisi, sorunun çözümünün afetler sırasında alınan tedbirlerle mümkün olmadığını, kadının toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının önem taşıdığını söylemiştir:

“Önemli olan afetler meydana geldiği zaman değil, olağan dönemlerde tedbir almak. Örneğin, Japonya’da sorunlar var, tam zamanlı çalışan kadın oranında düşüş var, erkek-kadın arasında ücret eşitsizliği var, kadın çalışan daha az alıyor. Bu tür problemlerin çözülmüş olması çok önemli. Afet meydana geldiği zaman mevcut problemler daha da kökleşiyor ve ciddi sorunlara dönüşüyor. Bunun için genel anlamda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması önemli” (JSTK3).

Başka bir STK yetkilisi, toplumsal olarak biçilmiş cinsiyet rollerine ilişkin kalıpyargıların kadınların afetler bağlamında etkin bir rol oynamasını ve sesini duyurmasını engelleyebildiğini belirtmiştir:

“Japonya toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda hassasiyet seviyesi düşük bir ülke. Onun için hala yerleşik cinsiyetçi bakış açıları geçerli. Örneğin doğal afet meydana geldiği zaman yemek pişirenler sadece kadınlar. Yani normal hayatta bu işi kim yapıyorsa afet zamanında da yapıyor. Cinsiyet ayırımına göre kadınların rolleri var, afette de bu aynı. Tahliye merkezlerinde lider erkekse kadınların neye ihtiyaç duyduğunu anlamak istemez. Tahliye merkezlerinde yemek pişiren kadındır, bu kadının işidir diye bir cinsiyet ayırımından kaynaklanıyor ve bu noktadan hareket ediliyor. Oysa erkek de yemek pişirebilir, kadınların yaptığı işi yapabilir. Bir örnek Filipinlerde görüldü. Normalde inşaat gibi işleri erkekler yapıyordu, sonra yardım örgütü Oxfam kadın marangoz yetiştirilmesi için eğitim verdi ve kadınlar marangozluk yapmaya başladılar. Sonuç itibarıyla doğal afetler sonrasında mevcut toplumsal cinsiyet rollerini değiştirmeye çalışanlar ortaya çıktı ve bunda başarılı oldular” (TSTK1).

‘Afetle İlgili Çalışmalar Profesyonelleştirilmeli’

STK yetkilisi, doğal afetlerden sonra yaşamın normale döndürülmesi için yapılan faaliyetlerin çoğunluğunun gönüllü olarak, yani ücretli olarak değil, insanların vicdanlarına bırakılarak yürütülmesinin de doğru olmadığını, bu faaliyetlerin profesyonel hale getirilmesi gerektiğini şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Doğal afet meydana geldiği zaman bundan etkilenenlerin yaşamının normal hale getirilmesi için yapılması gereken faaliyetler var. Bunların çoğunluğu gönüllü olarak yürütülüyor. Ücret karşılığında değil, insanların vicdanına bırakılarak. Ama öyle olmamalı. İlk aşamada herkes yardım etmeli belki ama belli bir aşamadan sonra artık bunun profesyonel bir iş haline getirilmesi önemli” (JSTK3).

‘Afet Yönetimi ile İlgili Ulusal ve Yerel Yapılarda Kadınlar için Kota Olmalı, Bu Alanda Eğitimli Kadın Sayısı Artmalı’

Japonya’da afetle mücadele alanında en etkin ve geniş katılımlı STK’nın (JSTK3) yetkilisi, 2011 yılındaki deprem ve tsunami sonrasında kurulduklarını, bundan önce Japonya’daki politika ve mevzuatın toplumsal cinsiyete duyarlı olmadığını, kurdukları STK’nın hükümet politikalarını etkilemek ve rehber ilkeler

oluşturulmasının sağlanması için çalıştığını, hükümet nezdinde lobi yaptığını, afet yönetimine toplumsal cinsiyet perspektifinden yaklaşılmasına ilişkin bazı hususların resmi belgelere dahil edilmesi için çaba gösterdiğini ve başarılı olduğunu anlatmıştır. Ulusal ve yerel düzeydeki afet yönetimi konseylerinde kadın temsilcilerin sayısının artırılması için lobi çalışmalarını sürdürdüklerini belirten STK temsilcisi bu konuda kadınlar için özel kota ve bu alanda eğitilmiş yeterli sayıda kadın bulunmadığına dikkat çekmiştir:

“Ulusal düzeyde sadece %3,5 oranında bu sayı (kadın temsilci sayısı). Yerel düzeyde ise %12,1 oranında. Önümüzde daha uzun bir yol var”... Merkezi ve yerel yönetimlerin afetle ilgili mekanizmalarında kadınlara yer açılması lazım. Maalesef bu alanda bir kota uygulaması yok. Sadece bir kadın katılıyorsa bu yeterli değil, en az %30 düzeyinde kadınların katılımı olmalı merkezi ve yerel düzeyde. Bu konuda hükümet tarafından bir adım atılmalı. Bu alanda eğitilmiş yeterince kadın yok. Bazı STK’lar kadınlara afet risk yönetimi konusunda liderlik eğitimi veriyor. Böylece kadın liderler güven kazanarak, toplantılara katılarak seslerini duyurabilirler” (JSTK3).

‘Kadınlar Tahliye Planı ve Tehlike Haritaları Hazırlama Sürecine Katılmalılar’

STK temsilcisi, kadınların afet yönetimi liderleri olarak beceri ve avantajlarına değinerek şu hususları vurgulamıştır:

“Kadınlar bölgeyi iyi biliyor, kimler yaşıyor, kimler yaşlı ve engelli, çocuklar vs. kadınlar bunları iyi biliyor. O yüzden onların tahliye planları ve tehlike haritaları hazırlama sürecine katılmaları gerekir, bu süreçlere müdahil olmaları gerekir ve kadın liderler lazım” (JSTK1).

Bir STK temsilcisi, kadın STK’larının yönetim nezdindeki seslerini yeterince duyuramadıklarını beyanla daha etkin olabilmeleri için geniş ağlar kurmalarının önemine değinmiştir: “Tek bir STK olarak yapabileceğimiz sınırlı ama yardım örgütü Oxfam’ın bize tavsiyesi şuydu: Tek olarak çalışmayın, network kurun, o zaman daha geniş bir zemine yayılabilir dediler. Bu öneri önemliydi benim için” (JSTK2).

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Gelecek nesillerin gündemini meşgul edecek en zorlu sınamalardan birinin doğal afetlerle mücadele olacağı kuşkusuzdur. Afetler karşısında kırılmanın azaltılması, dirençlilik ve kapasitenin güçlendirilmesini temel alan etkin bir afet risk yönetiminin başarısı, toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımları gerektirmektedir. Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların, gerek afetler bağlamındaki özel durumunu ve ihtiyaçlarını, gerek sürece yapabilecekleri önemli katkıları göz ardı eden politikaların başarılı olmasını beklemek gerçekçi görülmemektedir.

Mevcut çalışma, bu görüşten hareketle ve kadınların daha nüanslı ve kapsayıcı bakış açılarının çalışmaları daha objektif kılacağı anlayışı temelinde hazırlanmıştır. Bu alanda ülkeler bazında karşılaştırmalı çalışmaların yaygınlaştırılmasının faydalı olacağı düşüncesiyle, farklı coğrafyalarda yer almakla birlikte afetler alanında acı deneyimler ve önemli kayıplar yaşamış, bununla mücadele üzerine odaklanmış, toplumsal cinsiyet rolleri ve konumları açısından birbirine nisbeten benzer olan iki ülke, Türkiye ve Japonya'nın incelenmesinin yararlı olabileceği varsayılmıştır. Özellikle Japonya'da bu alandaki gelişmelerin ülkemizde çok da fazla yankı bulmadığı düşüncesi de rol oynamış ve bu ülkeye ağırlık verilmiştir.

Araştırmada iki ülkedeki afet deneyimleri afetzede kadınların bizzat yaşadıkları üzerinden irdelenmiş, bunların bireysel olmanın ötesinde daha genel tecrübeleri ne ölçüde yansıttığı ise bu konuda tecrübeli STK temsilcileri ile yapılan temaslardan ve literatür incelenerek tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda ağırlıklı Japonya'nın toplum yapısı, sosyo-ekonomik özellikleri, toplumsal cinsiyet rolleri, bu alanda yaşanan bazen çelişkili gelişmeler tespit olunmaya çalışılmıştır.

Elde edilen bulgular, afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında olmak üzere üç bölümde ve belirlenen kategoriler üzerinden ele alınmıştır.

Araştırmaya katkıda bulunan Japon kadınların yaşları Türkiye'dekilere göre daha yüksek, eğitim düzeyleri ve ekonomik durumları da göreceli olarak ileri olmakla birlikte, toplumsal cinsiyet rolleri ve sosyo-ekonomik durumları benzerlikler taşımaktadır. Ekonomik gelişmişlik, afet tecrübesi ve olanaklar açısından Japonya'nın daha ileri bir düzeyde olduğu varsayılsa da, katılımcıların afetler sırasında yaşadıkları, etkilenme şekilleri, karşılaştıkları sorunlar ve müdahale aşamasındaki katkı ve rolleri konusunda aktardıkları, deneyimlerinin birbirine benzeyen yönlerini öne çıkarmıştır.

Afet öncesi süreç açısından Türk ve Japon kadınlarının ifadeleri benzerlik göstermektedir. Her iki ülke katılımcıları genel olarak yaşadıkları afete hazırlıksız yakalandıklarını ifade etmişlerdir. Japonya'nın afete maruz kalma sıklığı ve şiddetinin ülkemize kıyasla daha fazla olması sebebiyle esasen Japon kadınların daha hazırlıklı ve bilinçli olmaları beklenmekteyken, özellikle büyük ölçekli tahrip gücü yüksek afetlerde bunun beklenen düzeyde olmadığı görülmüştür. Sendai afetzedesi kadınlar deprem konusunda Kobe'dekilere göre daha bilinçli olmakla birlikte, tsunami karşısında ne yapacaklarını bilememişler, bazıları uyarıları ciddiye dahi almamıştır.

Türkiye'deki kadınlar da çok kısa bir süre önce 17 Ağustos depreminin yaşanmasına rağmen, depremde ne yapacaklarını bilemediklerini söylemişlerdir.

Bu hususlar afetler konusundaki eğitimlerin önemini teyit etmektedir. Esasen her iki ülkede de afet eğitimine son dönemde daha fazla ağırlık verilmekte, kapsamlı eğitim ve farkındalık geliştirme programları uygulanmaktadır. Bu konuda ülkemizde görüşülen kurum temsilcisi, 2013 yılında başlatılan "Afete Hazır Türkiye Bilinçlendirme Eğitim Projesi" kapsamında 10 milyondan fazla kişiye eğitim verildiğini, "Afete Hazır Aile" eğitimiyle afetler konusunda farkındalık ve bilinç yaratılmasına yönelik çalışmaların sürdürüldüğünü söylemiştir. Yetkili, afete hazırlığın bir süreç olduğunu ve eğitimin bu açıdan büyük önem taşıdığını, mekânsal açıdan kadın afete hazırsa, ailesinin de hazır olduğunu dile getirmiştir.

Bu bağlamda kadınlara özel eğitimlerin daha fazla yaygınlaştırılabileceği düşünölmektedir.

Eğitimin uygulamalı, gerçekçi, pratik ve tekrarlı olmasının yararlı olacağı katılımcılarca dile getirilen diğere bir dikkat çekici husus olmuştur. Bu kapsamda geçmişte çocuklara yönelik izcilik gibi uygulamaların gündeme getirilmesi de genç yaşta afet durumları konusunda bilinçlenme ve afet sırasında sağ kalma yeteneklerinin kazandırılması açısından ilginç bulunmuştur.

Japonya'da, özellikle Sendai depremi sonrasında dinamizm kazanan sivil toplum hareketinde, eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarında kadınlara önemli ölçüde rol verildiği, özellikle kadın STK'ların bu konuda proaktif oldukları, bu alanda çeşitli çizgi filmlerin, eğitim programlarının tasarlanmasında kadınların katılım ve katkısının yaygın olduğu katılımcılarca dile getirmiştir. Japonya'da, ayrıca, STK-kamu-özel sektör işbirliğiyle çocuklara ve annelere yönelik sağ kalma ve hayat kurtarıcı yöntemlerin (susuz tarım, alternatif su sağlama yöntemleri, ateş yakma) ve yaşam becerilerinin öğretildiği uygulamalı kursların olduğu, bunun için özel okullar kurulduğu dile getirilmiştir. Bir katılımcı geçmişte yaşananların gelecek kuşaklara anlatılması, yaşananların bilinmesi gerektiğini söylemiştir. Bu görüş, farkındalık ve eğitim çalışmalarında afeti yaşamış kişilerin bizzat deneyimlerini aktarmalarını sağlamanın da yararlı olabileceğini akla getirmektedir,

Araştırma sonucunda her iki ülkeden katılımcılar bakımından öne çıkan hususlardan biri, kadınların ailelerini, yakınlarını, çevredekileri kurtarma refleksleri ve rolleri olmuştur. Tümü bir şekilde ya evdeki çocuk ve yakınlarını, ya da mahalledeki komşu ve yaşlıları, çalışanlar işyerlerindeki arkadaşlarını kurtarmak, yardımcı olmak için seferber olmuştur.

Kadınların ister afetzede, ister gönüllü, ister görevli olsun müdahale sürecindeki rol ve katkıları çalışma kapsamında belirgin bir biçimde ortaya çıkmıştır. Kadınların bilinçli ve duyarlı yaklaşımlarıyla müdahalenin ilk ve sonraki aşamalarında, gerek kadınların ihtiyaçlarının tespitinde ve temininde gerek diğere

yaşamsal yardım faaliyetlerinde önemli rol oynadıkları, sosyal ağları vasıtasıyla hızlı bir şekilde seferber oldukları, güçlü liderlik ve dayanışma sergiledikleri anlaşılmıştır.

Keza normal hayata dönüş çabalarında kadının önemli rolü, ailenin gerek moral gerekse yaşamsal ihtiyaçları bakımından sergilediği güç ve direnç katılımcıların anlatılarından çıkarılan sonuçlar arasındadır. Afetin ilk ve en zor aşamalarında güç ve cesaretlerini büyük ölçüde korumayı başaran kadınların uzun vadede afetin psikolojik sonuçlarını yaşadıkları da araştırmanın ortaya koyduğu gözlemlerden birini oluşturmuştur. Bu da afet sonrasında özellikle kadın ve kız çocuklarının rehabilitasyonunun önemini teyit eden bir bulgudur.

Toplu barınma merkezleri açısından, Japonya'da özellikle Kobe depremi sonrasında kadınların bu merkezlerde kalırken sorunlar yaşadıkları, özellikle mahrem alanların bulunmaması, taciz, merkez yöneticilerinin erkek olması sebebiyle kadınların talep ve ihtiyaçlarına duyarsız kalınması gibi sıkıntıların yaşandığı, durumun Sendai depremi sonrasında bir nebze iyileştiği, bununla birlikte bazı sorunların devam ettiği görülmüştür. Bu tür merkezlerin yöneticileri olarak daha fazla kadın görevli olması gerektiğinin altı çizilmiştir.

Ülkemizde toplu barınma alanları yerine evlere yakın barınak ve çadırların tercih edildiği dile getirilmiş, çadırkentlerde kadınların en büyük sorunlarından birinin çocuk ve yaşlılarını bırakamadıkları için oradan ayrılamamaları olduğu belirtilmiş, bu sebeple yardım ve hizmetin kadınların yaşadıkları yerlere götürülmesinin önem taşıdığı vurgulanmıştır.

Her iki ülkede, katılımcıların, afet yönetimi sürecinin her aşamasında kadın mevcudiyetinin önemine ve zaruretine vurgu yaptıkları görülmüştür. Tüm katılımcılar, ister gönüllü, ister görevli olsun, kadınların afetin yaşandığı süreçteki mevcudiyetlerinin kendilerini rahatlattığını, kadınların varlığının, ihtiyaçlarının karşılanması, talep ve sorunlarının iletilmesi, sıkıntıların paylaşılması gibi önemli noktalarda hayatı kolaylaştırıcı bir unsur teşkil ettiğini ifade etmişlerdir. Afet

sürecinde özellikle yönetici konumlarda daha fazla kadının bulunmasının gerekliliği, keza tüm katılımcıların ortak bir arzusu ve temennisi olmuştur. Japonya'da kadın STK'larının kadın afet yönetimi uzmanları yetiştirilmesi sürecinde rol aldıkları dile getirilmiştir. Bu alanda ülkemizle işbirliği yapılabileceği de STK yetkililerince dile getirilmiştir.

Gelecekte afet yönetimi nasıl olmalı sorusunu yönelttiğimiz katılımcılardan, toplumsal cinsiyet perspektifinin afet yönetimine entegre edilmesi gerektiğini vurgulayanlar olmuştur. Risk azaltma ve afet yönetimi süreçlerinin afet halinde günlük ihtiyaçları karşılamaya ötesine geçmesi ve kadınların afet risk yönetimi kapasitelerinin geliştirilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Keza katılımcıların, bunun sadece afetler bağlamında değil, toplumsal yapı içerisinde kadınların eşit bir birey olarak konumlarının, liderlik ve karar alma noktalarındaki mevcudiyetlerinin güçlendirilmesi, kadınlara kadın olarak değil, öncelikle insan olarak yaklaşılması şeklinde dile getirdikleri görüşler dikkat çekmiştir.

Bir katılımcının afet sonrası yaşamı normale döndürme çabalarının yalnızca gönüllülerce değil, profesyonel uzmanlarca yürütülmesi gerektiğini dile getirmesi de dikkat çekmiştir. Bu düşünceye bağlı olarak afet alanında çalışan profesyonellerin çeşitliliğinin artırılması için çalışılabilir.

Afetle baş etme açısından neler yapılabileceği konusundaki görüşmelerde özellikle Japon tarafının, afetle baş etme bakımından sivil toplumun güçlendirilmesine vurgu yaptığı, halkın kamudan bağımsız olarak, daha örgütlü ve bilinçli bir şekilde faaliyet göstermesi gerektiğini dile getirdiği görülmüştür. Japonya'daki afet geçmişi incelenirken, özellikle Sendai depremi sonrasında Japonya'da sivil toplum hareketinin "büyük bir uyanışa" geçtiği, bu çerçevede pek çok kadın STK'sının afetler alanında aktif hale geldiği görülmüştür. Temas edilen Japon kadın STK'ların örgütlü bir şekilde ve geniş bir ağ kurarak yaygın bir zeminde faaliyet gösterme çabasında oldukları ve bunu bir ölçüde başardıkları gözlemlerimiz arasında yer almıştır. Afet alanında faaliyet gösteren Japon kadın STK'ları, sahada yaptıkları çalışma ve gözlemleri yerel ve ulusal otoriteyle

paylaşarak, ulusal düzeydeki afet plan ve politikalarına toplumsal cinsiyet perspektifinin dâhil edilmesini sağladıklarını anlatmışlardır. Japonya'nın afet yönetimi alanındaki plan ve programlarına toplumsal cinsiyet perspektifinin entegre edilmesine yönelik çalışmalar yürütülmekte, özellikle yerel idarelerde afet yönetimi alanında kadınların mevcudiyetleri teşvik edilmeye çalışılmakta, STK'larla iletişim sürdürülmektedir. Ancak bu çabaların henüz yeterli düzeyde olmadığı bazı STK'lar tarafından dile getirilmiştir. Kâğıt üzerindeki karar ve tedbirlerin fiiliyata geçirilmesinde aksama ve gecikmeler olduğu da anlaşılmaktadır.

Afet riskinin azaltılmasında eğitimin ve bilinçlenmenin önemi yadsınamaz. Eğitimin hayata dönük, pratik bilgileri vermenin yanı sıra hayat kurtarma ve hayatta kalma becerilerini kapsaması da önem taşımaktadır. Eğitim faaliyetlerinde kadınlar, hem özellikleri, hem hayata dair becerileri, hem de iletişim ağları ve kadınlara erişim imkânlarıyla önemli bir rol oynayabilir. Bu açıdan daha fazla kadın afet eğitmeni olması yararlı olabilecektir.

Afet yönetimine toplumsal cinsiyet perspektifinin entegre edilmesi, sürecin her aşamasını daha etkili ve güçlü kılacaktır. Afetler bağlamında toplumsal cinsiyet perspektifinin hukuki ve kurumsal düzeye entegre edilmesi, bu konudaki tedbirlerin kişisel kararlar yerine yeknesak ve yerleşik bir zemin üzerine oturtulmasını sağlayacak, uygulamadaki yetersizlik ve aksaklıkların giderilmesine katkıda bulunacaktır.

Afet uzmanları ve çalışanlarına yönelik eğitimlerde afetlerde toplumsal cinsiyet perspektifinin önemine dair derslerin ilave edilmesi, bu konudaki bilinçlenme çabaları açısından önemlidir.

Araştırma sonuçları, kadınların, imkân verildiği takdirde afet yönetimi sürecinin her aşamasında önemli ve hayati katkı yapabileceklerini göstermektedir. Bradshaw ve Fordham, kadınların kırılabilirliklerinin zayıf olmalarından değil, esasen kaynaklara (fiziksel, finansal, insani, sosyal ve doğal) erişimlerinin sınırlı

olması ve eşitsiz güç ilişkilerinden kaynaklandığını belirtmektedir. Çalışmalar kadınların afet durumlarında yardım alan pasif bireyler değil, aktif katkıda bulunanlar olduğunu esasen ortaya koymaktadır.

Kadınların afetlerdeki katkılarının daha ziyade bakımla ilişkili alanlarla sınırlı tutulması, onların kapasitesinden yeterince yararlanılmasını da sınırlayacaktır. Oysa, imkanlar sağlandığı ve donanımlı kılındıkları takdirde, iletişim, topluluk düzeyinde örgütlenme ve liderlik, çevreye duyarlılık, bilgiyi yayma, araziye ilişkin bilgi sahibi olma, hızlı tepki verme, teknik konulara yatkınlık, çok boyutlu/çok yönlü düşünebilme gibi pek çok farklı beceri ve nitelikleriyle kadınları afet risk haritalarının oluşturulmasından başlayarak afet risk yönetimi döngüsünün her aşamasında daha fazla yararlanılabilecek değerli bir insan kaynağı oluşturdukları kuşkusuzdur. Esasen mevcut araştırmaya katılan tüm kadınlar tarafından da, afet yönetiminin her aşamasında daha fazla kadın olması gerektiği dile getirilmiştir. Özellikle formel yapılarda ve yönetim kademelerinde kadınların potansiyelinden daha fazla yararlanılabileceği düşünülmektedir.

Afet yönetiminde kadınların rolünde son dönemde artış görülmekle birlikte temsiliyet açısından toplumsal cinsiyet kıstasının yeterince dikkate alınmadığı, bu hususun ilgili mevzuat ve düzenlemelerde yeterli düzeyde yer almadığı da görülmektedir. Kota uygulamasının bu açığın giderilmesine katkıda bulunabileceği düşünülmektedir. Bu çerçevede kadın afet yönetimi lider ve uzmanlarının sayısının artırılması, kadınlara bu alandaki eğitimin yaygınlaştırılması yararlıdır. Bu alanda uluslararası ve ikili işbirliği olanaklarının genişletilmesi mümkündür.

Afetle ilgili kadın STK'larının rolü önemlidir. Bu STK'ların sahada özellikle kadınlar ve kız çocukları açısından yaşanan eksiklik ve aksaklıkları yansıtmaları, resmi kurumlarla iletişim ve işbirliği içerisinde olmaları yararlıdır. Bu tür STK'ların kendi aralarındaki iletişimi geliştirerek, geniş örgütlenmeler, işbirliği ağları kurarak koordinasyon içerisinde olmaları lobi çalışmalarının etkisini artıracaktır.

Özellikle yerel düzeydeki afet yapılanmalarında daha fazla kadın afet yönetimi uzmanının bulunması, STK'larla iletişimin güçlendirilmesi yararlı olacaktır.

Toplumsal cinsiyet ve afet konusunda daha fazla çalışma yapılması, kadın ve kız çocukların deneyimlerinin yanı sıra erkeklerin ve oğlanların da afet karşısındaki riskleri ve kırılganlıklarının, afeti yaşama ve kadınların afetle ilişkisinin anlamlandırma biçimlerinin çalışılması sürecin daha iyi anlaşılması için yararlı olacaktır. Toplumsal cinsiyet ve afet ilişkisine dair daha fazla kültürler arası karşılaştırmalı çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

ABC Haber Ajansı (2011). 5 Mayıs 2019 tarihinde abc.net.au/news/2011-03-11/keyfacts-earthquakes-in-Japan-2661842 adresinden alındı.

About Abenomics (2018).The Government of Japan. 11 Haziran 2019 tarihinde <http://www.japan.go.jp/abenomics> adresinden alındı.

T.C.İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2014). Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü. Ankara.

T.C.Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. 12 Nisan 2019 tarihinde <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm> adresinden alındı.

Aldrich, D.P.(2012). Building Resilience: Social Capital in Post-Disaster Recovery. University of Chicago Press.

Asia Pasific Economic Cooperation(2009).Gender and DRR: Japanese Experiences. Gender Focal Point Network. Singapore: APEC Secretariat Publications.

The Balance (2011).Japan's Earthquake and Tsunami: Economic Impact. 19 Mayıs 2019 tarihinde www.thebalance.com/japan-s-2011-earthquake-tsunami-and-nuclear-disaster-3305662 adresinden alındı.

Carr, L. J.(1932) Disaster and the Sequence-pattern Concept of Social Change. American Journal of Sociology 38,207-218. 18 Mart 2019 tarihinde <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/216030> adresinden alındı.

Chanlett-Avery, E.Nelson R.M.(2014). Womenomics in Japan: In Brief. 11 Haziran 2019 tarihinde <https://www.fas.org/sg/p/crs/row/R43668.pdf> adresinden alındı.

- CNN (2016) Japan:Working Women Report Card.2 Haziran 2018 tarihinde <https://money.cnn.com/2016/09/15/news/economy/japan-working-women-report-card/> adresinden alındı.
- Countrymeter: Japan (2018)22 Nisan 2019 tarihinde <https://countrymeters.info/en/Japan> adresinden alındı.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı 10. Kalkınma Planı (2014-2018) Özel İhtisas Komisyonu Raporları, Afet Yönetiminde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2014)19 Haziran 2019 tarihinde <http://www.sbb.gov.tr/ozel-ihstias-komisyonu-raporlari/> adresinden alındı.
- Dasgupta, S.(2010).Women's Encounter With Disaster. India:Frontpage
- Durakbaşı A.(2008). Kadınların Tarihinden Dersler: Feminist bir Sosyoloji için Notlar, Toplum ve Demokrasi 2(4),Eylül-Aralık, S:15-26 11 Mart 2019 tarihinde www.toplumvedemokrasi.org.tr adresinden alındı.
- East Asia Forum (2011).Japan's Earthquake and Its Economic Impact 16 Mayıs 2019 tarihinde www.eastasiaforum.org/2011/03/14/japans-earthquake-and-its-economic-impact adresinden alındı.
- Ecevit, Y.(2011). Feminist Bilimin Karşı Çıktışları ve Açılımları, Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Ankara: Açıköğretim Fakültesi Yayını no: 1304, S:33-54.
- The Economist (2014).The Japanese Women and Work: Holding Back Half the Nation. 16 Haziran 2019 tarihinde <https://www.economist.com/briefing/2014/03/29/holding-back-half-the-nation> adresinden alındı.
- Enarson, E.(1998). Through Women's Eyes: A Gendered Research Agenda for Disaster Social Science.Disasters Volume 22, Issue 2.1-16,157-173.22 Nisan 2019 tarihinde <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-7717.00083> adresinden alındı.

- Enarson,E.(2000).Gender and Natural Disasters, Infocus Programme On crises Response And Reconstruction, ILO Working Paper.14.3.2019 tarihinde http://oit.org/wcmstp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---ifp_crisis/documents/publication/wcms_116391.pdf adresinden alındı.
- Enarson,E.,Chakrabarti,P.G.D.(2009). Women, Gender and Disaster. Global Issues and Initiatives. New Delhi: SAGE
- Enarson, E., Fordham, M. From Women's Needs to Women's Rights in Disasters.(2001).Environmental Hazards 3, Elsevier Science, 14 Mart 2019 tarihinde <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3763/ehaz.2001.0314> adresinden alındı.
- Enarson, E. Fothergill, A. Peek, L.(2007).Gender and Disaster: Foundations and Directions. Handbook of Disaster Research. New York: Springer
- Enarson, E., Philipps, B.(2000). Invitation to a New Feminist Disaster Sociology. Integrating Feminist Theory and Methods.American Sociological Association Meeting, Washington DC 25 Mart 2019 tarihinde https://www.academia.edu/943580/Invitation_to_a_new_feminist_disaster_sociology_integrating_feminist_theory_and_methods adresinden alındı.
- Erbaydar,P.N., İnal, E., Edip,K. (2019).Afet Mevzuatının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi.Ankara: Paradigma Akademi Yayınları.
- Erkan, E.A.(2010) Afet Yönetiminde Risk Azaltma ve Türkiye’de Yaşanan Sorunlar”, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezleri, Ankara.
- Ergünay, O.(2002).Afete Hazırlık ve Afet Yönetimi. Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Genel Müdürlüğü Afet Operasyon Merkezi.
- Ergünay, O. (2007). Türkiye'nin Afet Profili. TMMOB Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara: Mattek Matbaacılık.

Erkan, A. E.(2010).Afet Yönetiminde Risk Azaltma ve Türkiye’de Yaşanan Sorunlar. DPT Uzmanlık Tezleri.Yayın no:2812.

Ersoy, Ş. (2013).Dünya Afet Raporu, Dünya ve Türkiye. Yıldız Teknik Üniversitesi Doğa Bilimleri Araştırma Merkezi. 23 Haziran 2019 tarihinde http://www.yildiz.edu.tr/images/images/2013%20AFET%20RAPORU_v2.pdf adresinden alındı.

Fothergill, A.(1996). The Neglect of Gender in Disaster Worrk: An Overview of the Literature, International Journal of Mass Emergencies and Disaster, 14.) adresinden alındı.

Gaillard, J.Fordham, M. Sanz, K (2015) Culture, Gender and Disaster: From Vulnerability to Capacities. Cultures and Disasters: Understanding Cultural Framings in Disaster Risk Reduction. London: Taylor&Francis,

Güven,A., Alan,Ç.,Baş,G.İ.(2016).Değişen Kamu Yönetimi Düzeninde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi,24 Haziran 2019 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/322132636> adresinden alındı.

Harding, S,(1993).Rethinking Standpoint Epistemology. Routledge, New York

Hartsock, N.(1983).The Feminist Standpoint: Developing the Ground for a Specifically Feminist Historical Materialism” Dordrecht:Kluwer Academic Publishers

IFRC(2010).A Practical Guide to Gender-sensitive Approaches for Disaster Management. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies.

ILO Infocus Programme On Crisis Response and Reconstruction, Working Paper, Geneva, 2000, ISBN No.92-2-112260-3, syf 4-9)

ILO (2018) Global Wage Report 17 Haziran 2019 tarihinde https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_650553.pdf adresinden alındı.

- IMF(2019).Macroeconomic Outcomes in Disaster Prone Countries, IMF Working Paper.14 Şubat 2019 tarihinde <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2019/10/11/Macroeconomic-Outcomes-in-Disaster-Prone-Countries-48704> adresinden alındı.
- Işık, Ö. Özer, N., Sayın, N., Mishal, A., Gündoğru, O., Özcep, F. (2015) Are Women in Turkey Both Risks and Resources in Disaster Management *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2015, 12,5758-5774).
- İnal, E., Erbaydar,P.N.(2016). 2012-2023 Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı'nın toplumsal cinsiyet bakış açısı ile İncelenmesi. Fe Dergi 8, no. 1 (2016), 34-49 12 Nisan 2019 tarihinde http://cins.ankara.edu.tr/15_3.pdf adresinden alındı.
- Japonya Kabine Ofisi (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bürosu Yayınları, Eylül 2018.
- Japonya Kabine Ofisi, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimi (2017).Japonya'da Kadın ve Erkeklerin Eğitimi, Eğitim ve Araştırma Alanları, Kadın ve Erkekler, 13 Haziran 2019 tarihinde http://www.gender.go.jp/english_contents/pr_act/pub/pamphlet/women-and-men17/index.html adresinden alındı.
- JETRO (2017) 16 Mayıs 2019 tarihinde <https://www.jetro.go.jp/en/invest/region/kobe-city/> adresinden alındı.
- JICA (2004). Türkiye'de Doğal Afet Konulu Ülke Strateji Raporu. 22 Aralık 2019 tarihinde http://www.deprem.gov.tr/sarbis/DDK/JICA_%FCIke%20strateji%20raporu_2004.pdf adresinden alındı.
- Kadioğlu, M.(2008) Bütünleşik Afet Yönetiminin Temel İlkeleri. JICA Türkiye Ofisi Yayınları No: 2, 1-34

Kadioğlu, M.(2011) *Afet Yönetimi: Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek*. İstanbul: T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yayınları.

Karaman, Z. T., Altay, A. (2016) *Bütünleşik Afet Yönetimi*, İzmir: İlkem

Kaynaşlı Kriz Yönetim Merkezi (1999-2001) kayıtları.

Kaynaşlı İlçesi Yerleşim Yerinin Revize İmar ve İlave İmar Planına Esas Jeolojik-Jeoteknik Etüt Raporları (Şubat 2001 ve Nisan 2005).

Kiproop, Joseph. "The Most Expensive Disasters of All Time." WorldAtlas, Aug. 1, 2017, worldatlas.com/articles/the-most-expensive-disasters-of-all-time.html.

Koikari, M. (2013). Training Women for Disasters: Gender, Crises Management and Post 3.11 Nationalism in Japan. *The Asia-Pacific Journal*. Vol. 11, (26). 17 Haziran 2019 tarihinde <https://apjff.org/2013/11/26/Mire-Koikari/3962/article.html> adresinden alındı.

Koyama, T. (1961) *The Changing Social Position of Women in Japan*. UNESCO Digital Library, 18 Mayıs 2020 tarihinde <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000002807> adresinden alındı.

Kuterdem, N. K., Akın, D. , I. (2011) *Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı, Binyıl Kalkınma Hedefleri ve Afet Risklerini Azaltma Çabaları Arasındaki İlişki*. Mart 28, 2019 tarihinde <https://www.academia.edu> adresinden alındı.

Kümbetoğlu, B. (2017). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Ankara: Bağlam Yayınları (sy38, 151-173)

Kümbetoğlu, B (2006). *Depremde ve Sonrasında Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Cinsiyet Hiyerarşisi*, *Toplumbilim Dergisi Deprem Özel Sayısı*, Bağlam yayınları, Sayı21, syf:61-79)

Livescience(2011) 15 Mayıs 2019 tarihinde <https://www.livescience.com/30226-japan-tectonics-explosive-geology-ring-of-fire-110314.html> adresinden alındı.

Merchant, C.(1980). *The Death of Nature: Women, Ecology and the Scientific Revolution*. San Fransisco:Harper&Collins.

Miyano,M. Sumiyoshi Y., Nobuhara (2000) R.Study of Casualties Due to Earthquake Disasters and Other Accidents in Japan, 12 WCEE2000) 14 Mayıs 2019 tarihinde <http://www.iitk.ac.in/nicee/wcee/article/1029.pdf> adresinden alındı

Neuman, W. L. (2010). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri; Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, İstanbul: Yayınodası Ltd

Neumayer, E. ,Plümper, T. (2007).The Gendered Nature of Natural Disasters:the Impact of Catastrophic Events on the Gender Gap in Life Expectancy,1981-2002. *Annals of the Association of American Geographers*, 97 (3) 29 Mart 2019 tarihinde http://eprints.lse.ac.uk/3040/1/Gendered_nature_of_natural_disasters_%28LSER adresinden alındı.

The New York Times, Why Does Japan Make It So Hard for Working Women to Succeed Him (2018). 1 Haziran 2019 tarihinde <https://www.nytimes.com/2018/10/17/magazine/why-does-japan-make-it-so-hard-for-working-women-to-succeed.htm> adresinden alındı.

Nikkei Asian Review, (2017)Japan's Female Labor Force Set to Toss Out M-Curve. 16 Haziran 2019 tarihinde <https://asia.nikkei.com/Politics/Japan-s-female-labor-force-set-to-toss-out-M-curve>)adresinden alınmıştır.

Norio,O.Ye, T., Kajitani,Y., Shi, P., Tatano, H.(2011).“The 2011 Eastern Japan Great Earthquake Disaster: Overview and Comments”. *In. J. Disaster Risk Sci.*2011,2(1):34-42). 19 Mayıs 2019 tarihinde www.ijdrs.org In. J. Disaster Risk Sci.2011,2(1):34-42), [www.ijdrs.orgO%29.pdf](http://www.ijdrs.org/O%29.pdf) adresinden alındı.

- OECD Country Data (2018).World Population Review. 24 Nisan 2019 tarihinde <https://oecd.org/japan.htm>, World Population Review, worldpopulationreview.com/countries/japan-population adresinden alındı.
- O'Keefe,P., Westgate, K. Wisner, B. (1976)Taking the Naturalness out of Natural Disasters, *Nature Vol.260*. 566-567.London:Nature Publishing Group
- Oxfam (2005). The Tsunami's Impact on Women. 25 Mart 2019 tarihinde <http://www.oxfam.org.uk/what-we-do/issues/conflict-disasters/downloads/bn-tsunami-women.pdf>. adresinden alındı.
- Oxfam, (2005). How Women Were Affected by the Tsunami: A Perspective from Oxfam, PLoS Meccicine Journal, 2005, Volume 2, İssue 6, 25 Mart 2019 tarihinde <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1160583/pdf/pmed.0020178.pdf> adresinden alındı
- Oxfam, (2009).In the Wake of the Tsunami, Oxfam Yayınları.25 Mart 2019 tarihinde https://www-cdn.oxfam.org/s3fs-public/file_attachments/oxfam-international-tsunami-evaluation-summary_3.pdf adresinden alındı
- Oxfam. (2011) .Toplumsal Cinsiyet ve Afet Riskini Azaltma Eğitim Seti. Oxfam Yayınları, ISBN978-1-84814-907-6. 25 Mart 2019 tarihinde <https://policy-practice.oxfam.org.uk/publications/gender-and-disaster-risk-reduction-a-training-pack-136105> adresinden alındı
- Oxford(2013).Oxford Reference. Sociology of Gender. Oxford University Press.12 Nisan 2019 tarihinde www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095846541 adresinden alındı.
- Özkul, B., Karaman E. (2007).Doğal Afetler için Risk Yönetimi, TMMOB Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı.Ankara:Mattek Matbaacılık. (251-260).

- Phillips,. B.D., Morrow,B.H.(2008).Women and Disasters.From Theory to Practice.USA:Xlibris
- Pharr,S.J.(1981).Political Women in Japan. The Search for a Place in Political Life. London: University of California Press Ltd.
- Pincha, C.(2008)Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi: Uygulayıcılar için Araç Seti. Kocaeli Üniversitesi Yayınları 362
- Prince, S. H. (1920). Catastrophe and Social Change. New York, Columbia University Publications, 12 Şubat 2019 tarihinde <https://archive.org/details/catastrophesocia00prinuoft/page/n4> adresinden alındı.
- Punch, F.K. (2014). Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar. Ankara: Siyasal Kitabevi
- Quarantelli, E. L.(1987) Disaster Studies: An Analysis of the Social Historical Factors Affecting the Development of Research in the Area, International Journal of Mass Emergencies and Disasters, Vo.5, No.3:286, 285-310.
- Quarantelli, E. L.(1998) What is a Disaster? Perspectives on the Question. London:Routledge
- Quarantelli, E.L.(2010)General And Particular Observations on Sheltering and Housing in American Disasters (Disasters.6, 277-281)12 Şubat 2019 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/229452659_General_and_particular_observations_on_sheltering_and_housing_in_American_disasters/citation/download adresinden alındı.
- Samuels, Richard (2013)3.11 Disaster and Change in Japan. Ithaca: Cornell University Press.
- Sancakdar, O. (2016)Bütünleşik Afet Yönetimi, Afet Mevzuatı ve Afet Hukukuna Giriş.Ankara:İlkem

- Saito, F.(2012) "Women and the 2011 East Japan Disaster, Gender and Development, Vol. 20, No. 2, July.
- Scott, J.W.(2007). Gender: A Useful Category of Historical Analysis, Oxford University Press, Culture, Society and Sex. 43-46.
- Seager, J.(1996). Historical Housewives and Other Mad Women: Grassroots Environmental Organizing in the United States. Feminist Political Ecology. Pp.271-283 London: Routledge
- Shiva, V.(1988). Staying Alive: Women, Ecology and Survival in India. New Delhi: Kali for Women, 3 Mayıs 2019 tarihinde <https://gyanpedia.in/Portals/0/Toys%20from%20Trash/Resources/books/stayingalive.pdf> adresinden alındı.
- The Straits Times (2018). Japan Passes Law to Get More Women into Politics. 13 Haziran 2019 tarihinde <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/japan-passes-law-to-get-more-women-into-politics> adresinden alındı.
- Şeker, D., Akman, E. Van Depremi Sonrası Duygusal, Bilişsel, Davranışsal Tepkiler, Polis Örnekleri İncelemesi, Uudağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, :16, Sayı:27,2014/2)
- TBMM Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 11 Eylül 2019 tarihinde <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/hakkinda.htm> adresinden alındı.
- Tong, R.(2014). Feminist Thought. Colorado: Westview Press.
- TUİK, (2018). İstatistiklerle Kadın. 14 Haziran 2019 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?jsessionid=QHmtYPfcpVGmQgb4TNQH21dZQ0QbP867kRyLQpw5CXGDRmnnfIC9!1760913843?id=24643> adresinden alındı.
- Turvill, E.H.de Dios (2009) Participatory Capacity and Vulnerability Analysis Training Pack, Oxfam House, Oxford 13 Nisan 2019 tarihinde <https://www.scribd.com/document/340891518/Gender-and-Disaster-Risk-Reduction-A-training-pack> adresinden alındı.

Tyagi, Aditi, (2007). Global and National Scenario of Natural Disasters. New Delhi, The Indian Journal of Political Science Vol.LXVIII , no.4, Oct-Dec.

UN Department of Humanitarian Affairs (1992) *Internationally Agreed Glossary of Basic Terms Related to Disaster Management* (DNA/93/36)

UN,2000,Keeping the Promise: A Forward-Looking Review To Promote an Agreed Action Agenda to Achieve The Millenium Development Goals by 2015. Report of the Secretary General (A/64/665) 12 Mart 2019 tarihinde <https://digitallibrary.un.org/record/678382> adresinden alındı.

UN, Transforming Our World, The 2030 Agenda for Sustainable Development. 12 Mart 2018 tarihinde sustainabledevelopment.un.org/content/document/21252030%20Agenda%20Sustainable%20Development%20web.pdf, adresinden alındı

UNISDR (2009) Making Disaster Risk Reduction Gender-Sensitive Policy ad Practical Guidelines. Geneva, UNISDR, UNDP, IUCN

UNISDR (2018)Center for Research on the Epidemiology of Disaster, CRED.Geneva 22 Ocak 2019 tarihinde <https://www.unisdr.org/we/inform/publications/61119> adresinden alındı

UNDRR, (2005) Hyogo Framework for Action 2005-2015. www.unisdr.org/we/coordinate/hfa, UNDRR, (2015)

UNISDR (2015) Sendai Framework for Disaster Risk Reduction. Geneva, 12 Şubat 2019 tarihinde www.unisdr.org/we/coordinate/sendai-framework adresinden alındı.

UNISDR (2012) Japan Quake Took Toll on Women and Elderly 4 Mayıs 2019 tarihinde <https://www.unisdr.org/archive/25598> adresinden alındı.

Wharton, A.S. (2005) *The Sociology of Gender*, Oxford:Blackwell Publishing

Walby, S. (2016) *Patriyarka Kuramı*, Ankara: Dipnot Yayınevi

- White, G.F. (1945). Human Adjustment to Floods. Research Paper 29, Department of Geography, Chicago: University of Chicago, 15 Şubat 2019 tarihinde https://biotech.law.lsu.edu/climate/docs/Human_Adj_Floods_White.pdf adresinden alındı.
- Wharton, A.S. (2005). *The Sociology of Gender*. Madlen, Massachusetts: Blackwell Publishing
- Wood, J. T. (1995). Gender, Relationships and Communication in Gendered Relationships (3-15). McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages; 1st edition
- World Bank, (2019) Disaster Risk Management. Washington, 17 Şubat 2019 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/topic/disasterriskmanagement/overview>, adresinden alındı.
- World Bank, (2012) Making Women's Voices Count: Integrating Gender Issues in Disaster Risk Management. Washington, 19 Şubat 2019 tarihinde www.worldbank.org/eap adresinden alındı.
- World Economic Forum (2018) Global Gender Gap Report. 18 Haziran 2019 tarihinde <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2018> adresinden alındı.

AFETZEDE KADINLARA YÖNELİK SORULAR

Yaş:	Şimdi afeti döneminde
Öğrenim düzeyi:		
Meslek:		
Çalışma durumu:		
Medeni durum: (Evli, bekar, kiminle yaşıyorsunuz?)		
Sahip olunan çocuk sayısı:		
Yaşanan Şehir:		

1. Hiç afetlerle ilgili bir eğitim aldınız mı ya da seminer vs gibi bir etkinliğe katıldınız mı, ya da size bu konuda herhangi bir bilgilendirme yapıldı mı?
2. Doğal afetler (deprem, sel, kasırga, toprak kayması vs) konusunda önceden bilginiz var mıydı? Bu bilgileri nereden edindiniz? (televizyon, gazete, eğitim vs)
3. Afetle mücadele alanında gönüllü bir grupta ya da bir kurumda çalıştınız mı? Göreviniz neydi? Karar alma sürecinde yer aldınız mı?
4. Yaşadığımız afete ilişkin bir ön uyarı aldınız mı (şu tarihte bir deprem/sel/kasırga vs olabilir dikkatli olun) yoksa beklenmedik bir şekilde mi yakalandınız?

5. Afet sırasında nerdeydiniz? (ev, işyeri, alışveriş, diğer). Neden? Ne yapıyordunuz? Yanınızda kimler vardı?
6. Afet sırasında eşiniz ya da birlikte yaşadığınız eş, baba, erkek kardeşiniz vs nereydeydi?
7. Afeti sırasında neler yaşadınız? Ne yaptınız?
8. Afet sırasında size nasıl bir yardımda bulunuldu? Aile fertlerinize ne oldu?
9. Yardımda bulunanlar arasında kadınlar var mıydı? Kadınlar da olsaydı diye düşündünüz mü?
10. Afet sırasında yapılan yardımlarda “keşke şu da yapılırdı, ya da şu yapılırsa daha iyi olurdu” dediğiniz bir durum oldu mu?
11. Afet sonrasında nasıl bir yardım aldınız? Geçici barınma merkezine yerleştirildiniz mi?
12. Buradaki koşullar nasıldı? Kadın görevliler var mıydı? Kadınlara ait banyo/tuvaletler ayrı mıydı? Kadınlara yönelik özel ihtiyaçlar dikkate alındı mı?(özel ped ihtiyacı, jinekolog ihtiyacı vs).
13. Yiyecek dağıtımında kadın ve erkeklere yönelik farklı uygulamalar oldu mu?
14. Afet sizin bir sağlık sorunu yaşamanıza yol açtı mı? Evetse bunlar ne tür sağlık sorunlarıydı?
15. Afet sırasında hamile miydiniz ya da emzirmekte olduğunuz bebeğiniz var mıydı? Eğer böyle bir durum vardıysa hamileliğiniz ya da bebeğinizi emzirmekle ilgili sorun yaşadınız mı?
16. Hamilelik, emzirme vs, gibi bir durumunuz var mıydı? Bunun için size nasıl bir hizmet sağlandı?

17. Başka sağlık hizmetine ihtiyacınız oldu mu? Nasıl bir sağlık hizmeti ihtiyacı duydunuz?
18. Afet sonrası iyileştirme çalışmalarında yer aldınız mı?
19. Afet sonrası size maddi yardımda bulunuldu mu? Kaybettiğiniz mal/mülk için tazminat/yardım gibi destekler verildi mi? Bunun için hangi şartlar istendi?
20. Eşinizi kaybettiyseniz yasal mirasçı olarak ona ait mülkü edinebildiniz mi? Bu süreçte zorluk yaşadınız mı?
21. Eşinizin kaybettiyseniz geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz? Bu konuda size bir yardım/yol gösterme/destek verildi mi? Çalışma imkânı sağlandı mı?
22. Afetlerden önce sırasında ve sonrasındaki hizmetlere kadınların katılımı nasıl olmalıdır? Kadınlara ne tür olanaklar sağlanmalı, ne tür hizmetler sunulmalıdır?

**AFET YÖNETİMİNDEN SORUMLU KURUM VEYA SİVİL
TOPLUM GÖREVLİLERİ İÇİN**

GÖRÜŞME FORMU

Yaş	
Meslek	
Görev yeri	
Görev konumu	
Afet alanında çalışma süresi	

1. Kurumunuzda kadın çalışanların sayısı kaçtır? Ne kadarı karar alma sürecinde yer almaktadır? Kadınların katılımını teşvik eden uygulamalarınız var mı?
2. Afetler konusunda kadınlara yönelik özel eğitim/seminer düzenliyorsunuz musunuz?

3. Afetlere yönelik ön uyarı mekanizmaları var mı? Kadınların bunlara erişimi konusunda bir düzenleme mevcut mu?
4. Deprem bölgelerinde yaşayan kadın nüfusa ilişkin bilgiler var mı?
5. Depremlerden etkilenen (yaşamını kaybeden, yaralanan vs) kadınlara ilişkin istatistikleriniz var mı?
6. Doğal afetlere müdahale sırasında kadınların ihtiyaçlarını dikkate alan özel uygulamalarınız var mı? Nelerdir?
4. Afet sonrası iyileştirme çalışmalarında kadınların ihtiyaçlarını dikkate alan uygulamalarınız var mı?
5. Afet sonrası yardım dağıtımını sırasında kadınlara yönelik özel uygulamanız var mı?
6. Afete müdahale ekiplerindeki kadın sayısı nedir? Gönüllü gruplarda kadınların katılımı nasıldır?
7. Geçici barınma merkezinde kadınlara yönelik özel uygulamalar var mı? (Kadınlara ait banyo/tuvaletler ayrı mıydı? Kadınlara yönelik özel ihtiyaçlar dikkate alındı mı?(özel ped ihtiyacı, jinekolog ihtiyacı vs). Kadın görevliler bu merkezlerde görevlendiriliyor mu?
8. Kadınların afetler sırasında ve sonrasında sağlık hizmetine erişimini ve hamilelik vs gibi özel durumları olan kadınların sağlık ihtiyaçlarını karşılama konusunda tedbirler alınıyor mu?
9. Afet sonrası süreçte eşini kaybeden, maddi kayba uğrayan kadınlara iş imkânları sağlanması, maddi destek vs konularındaki özel uygulama ve çalışmalar nelerdir?
10. Afet öncesi, sırası ve sonrasında kadın ve kız çocuklarına yönelik olarak ülkenizde yapılan çalışmalar nelerdir ve gelecekte yapılması gerekenler size göre neler olmalıdır?

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sıra No: 19.09.2018 LU/93
Sıra No: 35853172-300-E.00000233263

Sayı : 35853172-300
Konu : Gül YALÇIN Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 08.08.2018 tarihli ve 12908312-300/00000188400 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyoloji (Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları) Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden Gül YALÇIN'ın Doç. Dr. Nüket PAKSOY ERBAYDAR danışmanlığında yürüttüğü "Doğal Afetlerin Etkilerine ve Afet Risk Yönetimine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakış: Türk ve Japon Kadınlarının Duruş Noktasından Doğal Afetler" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 4 Eylül 2018 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 85000868-fad3-4138-8803-21001x100003 kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimci@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Duygu Didem I.FBI

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 16/01/2020

Tez Başlığı: Doğal Afetlerin Etkilerine ve Afet Risk Yönetimine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakış: Türk ve Japon Kadınlarının Duruş Noktasından Doğal Afetler

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 98 sayfalık kısmına ilişkin 16/01/2019 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 9'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- x Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- x Kaynakça hariç
- 3- - Alıntılar hariç
- 4- x Alıntılar dâhil
- 5- x 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

16.01.2020

Adı Soyadı: Gül Yalçın
Öğrenci No: N16221720
Anabilim Dalı: Sosyoloji
Programı: Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans Programı

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Nüket Paksoy Erbaydar

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
SOCIOLOGY DEPARTMENT

Date: 16/01/2020

Thesis Title : Viewing the Effects of Natural Disasters and Disaster Risk Management from a Gender Perspective: Disasters from the Standpoint of Turkish and Japanese Women

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 09/01/ 2020 for the total of 98 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 9 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. -Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

16.01.2020

Name Surname: Gül Yalçın
Student No: N16221720
Department: Sosyoloji
Program: Women and Gender Studies Master Program

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Assoc. Prof. Dr. Nüket Paksoy Erbaydar

